

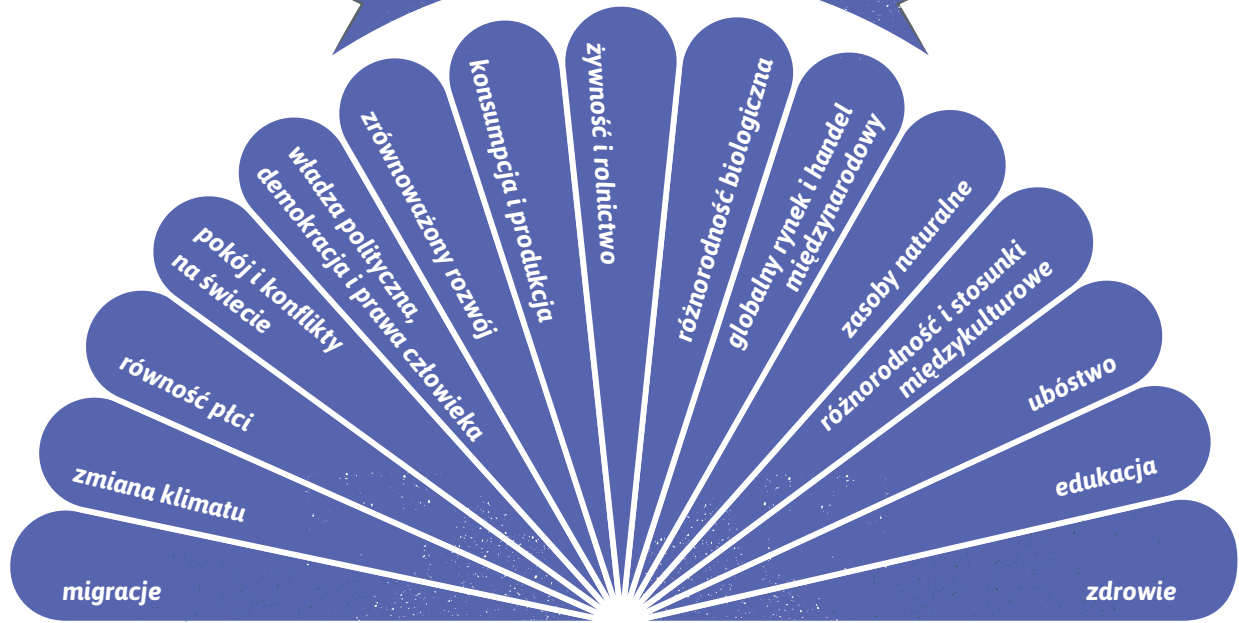
W ŚWIAT
Z KLASĄ

Język polski

EDUKACJA GLOBALNA NA ZAJĘCIACH JĘZYKA POLSKIEGO
W SZKOLE PODSTAWOWEJ

ZAGADNIENIA

UMIEJĘTNOŚCI

UMIEJĘTNOŚCI WYRÓŻNIAJĄCE EDUKACJĘ GLOBALNĄ

- Zdobywanie i przetwarzanie informacji na temat zagadnień lokalnych i globalnych
- Analiza procesów i współzależności globalnych
- Podejmowanie świadomych decyzji dotyczących zagadnień globalnych

UMIEJĘTNOŚCI PRZEDMIOTOWE

Umiejętności zapisane w podstawie programowej poszczególnych przedmiotów (np. podejmowanie nowych wyzwań oraz racjonalnych działań prośrodowiskowych i społecznych; geografia)

UMIEJĘTNOŚCI KLUCZOWE

Krytyczne myślenie

np. radzenie sobie ze złożonymi lub kontrowersyjnymi problemami

Synteza i analiza informacji

np. umiejętne wyszukiwanie, selekcja i krytyczna analiza informacji na temat zagadnień lokalnych i globalnych

Komunikacja

np. dostrzeganie różnych punktów widzenia

Rozwiązywanie konfliktów

np. formułowanie opinii na tematy globalne i wyrażanie ich z szacunkiem

Twórcze myślenie

np. poszukiwanie alternatywnych rozwiązań dla wyzwań globalnych

KONCEPCJA EDUKACJI GLOBALNEJ

WARTOŚCI

- godność
- sprawiedliwość
- równość
- wolność
- różnorodność
- pokój
- równowaga środowiskowa

POSTAWY

- szacunek
- otwartość
- empatia
- uczciwość
- odpowiedzialność
- solidarność

ODNIESIENIE DO DZIAŁANIA

POCZUCIE OSOBISTEGO WPŁYWU... PRZYGOTOWANIE DO DZIAŁANIA... MOTYWACJA DO ZAANGAŻOWANIA...

na rzecz zmiany w skali globalnej:
wspólnego dobrobytu
i zrównoważonego rozwoju świata

W ŚWIAT
Z KLASĄ

Język polski

EDUKACJA GLOBALNA NA ZAJĘCIACH JĘZYKA POLSKIEGO
W SZKOLE PODSTAWOWEJ

Materiały edukacyjne
dla nauczycieli i nauczycielek

Spis treści

SCENARIUSZ

STRONA

Wstęp

4

Jak realizować edukację globalną na zajęciach języka polskiego?

5

Jakość w edukacji globalnej

6

Pytania do samodzielnej pracy nad scenariuszem z zakresu edukacji globalnej

8

Słowo od Auterek

10

Podstawa programowa a systematyczna realizacja edukacji globalnej na zajęciach języka polskiego w szkole podstawowej

12

1. „Przez miliony lat to natura kształtowała klimat Ziemi. Jednak później coś się zmieniło...”. Tworzymy opowiadanie

14

2. Prometeusz, czyli pierwszy dobroczyńca ludzkości. O mądrym pomaganiu

17

3. Prawa dzieci, najmłodszych obywateli i obywaterek współczesnego świata. Praca z tekstem noweli *Katarynka* Bolesława Prusa

22

4. Zestawienie perspektyw. Krytyczna lektura *W pustyni i w puszczy* Henryka Sienkiewicza

27

5. „Morze, ten rybi gościniec” (Homer). Utrwalenie wiadomości o imięstwach

36

6.	Jak „rozprawić się” z wyzwaniami współczesnego świata? Rozprawka – ćwiczenia redakcyjne	42
7.	Porozmawiajmy o sprawiedliwym handlu i etycznej modzie. Wywiad – ćwiczenia redakcyjne	48
8.	Równość płci. „To jest gra, którą każda ze stron wygrywa” (Michael Kimmel). Przemówienie – ćwiczenia praktyczne	54
9.	„Szlachetne zdrowie, nikt się nie dowie...”. Czego uczą nas dawni poeci? Analiza i interpretacja fraszki <i>Na zdrowie</i> Jana Kochanowskiego oraz bajki <i>Człowiek i zdrowie</i> Ignacego Krasickiego	58
10.	Jesteśmy tacy sami – ponadczasowe przesłanie wiersza Edwarda Stachury <i>Ite missa est</i>	65
11.	Ile kart stałego klienta miałyby dziś żona modna? Aktualna wymowa satyry Ignacego Krasickiego	68
12.	„Przeżycie normalnego dnia staje się czymś wyjątkowo dziwnym dla człowieka” (Elsi Adajew). Dyskutujemy o migrantach i migrantkach w kontekście noweli <i>Latarnik</i> Henryka Sienkiewicza	72
13.	„Wrażliwość na osoby starsze jest istotną cechą cywilizacji” (Papież Franciszek). O starości na podstawie opowiadania Ernesta Hemingwaya <i>Stary człowiek i morze</i>	80
14.	Obraz ubóstwa wczoraj i dziś. Opowieść wigilijna Karola Dickensa	85
15.	Człowiek i jego prawa. Praca z tekstem <i>Quo vadis</i> Henryka Sienkiewicza	89
	Kwestionariusz ewaluacji materiałów	96

**Szanowne Nauczycielki, Szanowni Nauczyciele,
serdecznie zapraszamy do lektury niniejszej publikacji zawierającej materiały
edukacyjne z zakresu edukacji globalnej do prowadzenia zajęć języka polskiego
w klasach IV–VIII szkoły podstawowej.**

Publikacja, którą oddajemy w Państwa ręce, zawiera 15 scenariuszy lekcyjnych poświęconych globalnym współzależnościom i wyzwaniom stojącym współcześnie przed krajami globalnego Południa i globalnej Północy. Materiały są ściśle powiązane z wybranymi punktami podstawy programowej kształcenia ogólnego dla II i III etapu edukacyjnego. Publikacja została również wzbogacona o informacje dodatkowe dla nauczycieli i nauczycielek, z nadzieją, że ułatwią one Państwu nie tylko analizę treści zawartych w publikacji, ale pozwolą także na samodzielne tworzenie autorskich materiałów z zakresu edukacji globalnej.

Edukacja globalna to część kształcenia obywatelskiego i wychowania, która rozszerza ich zakres przez uświadamianie istnienia zjawisk i współzależności globalnych. Jej głównym celem jest przygotowanie odbiorców i odbiorczyń do stawiania czoła wyzwaniom dotyczącym całej ludzkości. Przez współzależności rozumiemy wzajemne powiązania i przenikanie się systemów kulturowych, środowiskowych, ekonomicznych, społecznych, politycznych i technologicznych.

Publikacja powstała w ramach międzynarodowego projektu „W świat z klasą”, którego celem jest włączanie wątków edukacji globalnej, Celów Zrównoważonego Rozwoju i trudnych zagadnień globalnych (migracji, zmiany klimatu oraz równości płci) do zajęć przedmiotowych w oparciu o podstawy programowe kształcenia ogólnego. Powiązania te odnoszą się zarówno do celów kształcenia, jak i treści nauczania. Zachęcamy w ten sposób do przybliżania perspektywy globalnej zarówno na lekcjach, które bezpośrednio ją wprowadzają, jak i przy okazji tematów, które są pretekstem do rozmowy o zagadnieniach czy wartościach bliskich edukacji globalnej.

Koncepcja edukacji globalnej stanowiąca ramy całego projektu została szczegółowo opisana w broszurze *Edukacja globalna na zajęciach przedmiotowych w szkole podstawowej* (dostępnej w wersji drukowanej oraz elektronicznej na stronie: www.bit.ly/KoncepcjaEG). W ramach serii wydawniczej projektu powstały również publikacje zawierające materiały edukacyjne z zakresu edukacji globalnej do realizacji na zajęciach geografii, matematyki, etyki i religii. Są one dostępne w wersji drukowanej i elektronicznej na stronie: <http://bit.ly/PublikacjeGEA>.

Prezentowane w niniejszej publikacji scenariusze są efektem pracy doświadczonych nauczycieli i nauczycielek języka polskiego, którzy spotykając się w przedmiotowej grupie roboczej, opracowywali materiały edukacyjne jak najlepiej dostosowane do szkolnej rzeczywistości. W procesie tym, wykorzystując swoją wiedzę i kompetencje, między innymi z poprzednich projektów edukacyjnych, na przykład projektu „W świat z klasą” przeznaczonego dla szkół gimnazjalnych, wspierał ich zespół Działu Edukacji Ekologicznej i Globalnej CEO. Dane faktograficzne zostały opracowane w oparciu o rzetelne i aktualne źródła prezentowane przez sprawdzone instytucje i organizacje mające ekspercką wiedzę w danej dziedzinie.

Dobór tematów zaprezentowanych w publikacji odzwierciedla zainteresowania Auterek i staje się jednocześnie jedną ze wskazówek, jaką można z niej zaczerpnąć – przygodę z edukacją globalną warto rozpocząć, sięgając po tematy nam najbliższe. Różnorodność zagadnień edukacji globalnej oraz wszechstronność umiejętności i postaw, które pomaga ona kształtować, zachęcają do podejmowania dalszych, samodzielnych poszukiwań i wypracowywania własnych pomysłów na jej realizację podczas zajęć w szkole.

Na kolejnych stronach znajdują Państwo między innymi ułatwiający to zadanie wyjaśnienie, na czym polega jakość w edukacji globalnej, oraz pytania, które pomogą Państwu ukierunkować samodzielną pracę nad własnymi scenariuszami zajęć. Zachęcamy również do zapoznania się z refleksjami Auterek tej publikacji ukazującymi ich spojrzenie na edukację globalną i doświadczenie tworzenia autorskich materiałów.

Wierzymy, że niniejsza publikacja zachęci Państwa do podjęcia wyzwania, jakim jest edukacja globalna, i okaże się pomocna podczas prowadzenia zajęć przedmiotowych w szkole podstawowej. Mamy również nadzieję, że uczniowie i uczennice przyjmą zaproponowane aktywności z zaciekawieniem. Warto pamiętać, że wzmacniając obecność edukacji globalnej w salach lekcyjnych w Polsce, przyczyniamy się do realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju, a co za tym idzie – bardziej sprawiedliwego, zrównoważonego i pełnego pokoju świata dla każdego.

**Autorki oraz zespół projektu
„W świat z klasą”
Centrum Edukacji Obywatelskiej**

Jak realizować edukację globalną na zajęciach języka polskiego?

Zajęcia języka polskiego dają szereg możliwości, by poruszać zagadnienia globalne z młodzieżą oraz kształtować w niej postawy i wartości fundamentalne w edukacji globalnej. Dyskusja o wyzwaniach współczesnego świata i zależnościach, jakie w nim zachodzą, skłania młodych ludzi do refleksji, pomaga im lepiej rozumieć rzeczywistość, formułować myśli oraz świadomie dokonywać wyborów (np. odnośnie do aktywności obywatelskiej czy konsumpcyjnej), uwzględniając ich konsekwencje.

Trudne i kontrowersyjne zagadnienia globalne poruszane w projekcie „W świat z klasą” (migracje, zmiana klimatu i równość płci) są elementem naszego codziennego życia. **Młodzi ludzie muszą rozwijać umiejętności niezbędne do radzenia sobie z nimi, odnajdować się w gąszczu faktów i opinii, wreszcie – umieć się ustosunkować do niejednoznacznych kwestii. Lekcje polskiego mogą im w tym pomóc – za przykład niech posłuży propozycja zajęć łącząca nowelę Henryka Sienkiewicza *Latarnik* z zagadnieniem współczesnych migracji oraz postaw wobec migrantów i migrantek** (scenariusz „Przeżycie normalnego dnia staje się czymś wyjątkowo dziwnym dla człowieka”, [Elsi Adajew]. *Dyskutujemy o migrantach i migrantkach w kontekście noweli „Latarnik” Henryka Sienkiewicza*). Ponadto znajdują Państwo w publikacji materiały odwołujące się do dwóch innych trudnych zagadnień globalnych, czyli zmiany klimatu (scenariusz „Przez miliony lat to natura kształtowała klimat Ziemi. Jednak później coś się zmieniło...”. *Tworzymy opowiadanie*) i równości płci (scenariusz „*To jest gra, którą każda ze stron wygrywa*” (Michael Kimmel). *Ćwiczymy tworzenie przemówienia*).

Aktualna podstawa programowa, kładąc duży nacisk na wartości obecne w literaturze oraz innych tekstach kultury, zostawia dużo przestrzeni do realizacji edukacji globalnej. **Praca na wartościach i ich kształtowanie może w naturalny sposób stać się częścią wspólną pozwalającą na realizowanie treści programowych i globalnych.** Na tym założeniu opiera się scenariusz lekcji: *Jesteśmy tacy sami – ponadczasowe przesłanie wiersza Edwarda Stachury „Ite missa est”* podkreślający wagę równości i różnorodności.

Nauka języka polskiego w szkole podstawowej to okres kształtowania sposobów poznawania świata i postaw wobec niego, poznawania kultury i jej wytworów, rozwijania umiejętności komunikowania się z innymi ludźmi, doskonalenia myślenia konkretnego oraz abstrakcyjnego. Tworzy to wspaniałą okazję do wprowadzania treści z zakresu edukacji globalnej.

Poruszanie wątków edukacji globalnej w dyskusji nad lekturami obowiązkowymi i uzupełniającymi czy szerzej – różnymi tekstami kultury pozwala poszerzyć kontekst materiału bądź odświeżyć odbiór tekstu, pokazać inne niż dotychczas perspektywy, dzięki czemu wzrasta atrakcyjność lekcji oraz poziom zaangażowania uczących się. W publikacji proponujemy na przy-

kład spojrzenie na *Katarynkę* Bolesława Prusa przez pryzmat praw dziecka czy wzięcie pod lupę opowiadania *Stary człowiek i morze* Ernesta Hemingwaya pod kątem wyzwań związanych ze starzeniem się ludzkości i znaczeniem dobrej starości.

Realizowanie edukacji globalnej na zajęciach języka polskiego opiera się na możliwie częstym poruszaniu podczas lekcji zagadnień dotyczących współzależności na świecie – w różnych formach oraz przy wykorzystaniu punktów podstawy programowej, które niekoniecznie odnoszą się do treści globalnych w sposób bezpośredni. Ciekawy pomysł to na przykład powtórzenie wiadomości o imiastowach w oparciu o tekst dotyczący zrównoważonego wykorzystania zasobów morskich i oceanicznych (scenariusz „*Morze, ten rybi gościniec*” [Homer]. *Utrwalenie wiadomości o imiastowach*). Ćwiczenie pisania rozprawki czy opowiadania lub naukę tworzenia wywiadu czy przemówienia można powiązać z zagadnieniami zmian klimatu, zrównoważonego rozwoju czy równości płci. Takie właśnie propozycje znajdziecie Państwo w niniejszej publikacji. Przyjęcie takiej perspektywy sprawia, że zarówno literatura i sztuka, jak i życie codzienne stają się inspiracją do tworzenia kolejnych materiałów.

Sprawne posługiwanie się językiem polskim to między innymi rozumienie znaczenia słów, którymi się posługujemy, a także umiejętność wypowiadania się z szacunkiem dla innych. Sposób, w jaki mówimy o świecie, mieszkańcach i mieszkankach globalnych Południa i Północy – a więc o nas samych – świadczy o naszej wrażliwości i przekłada się na nasz stosunek do omawianych kwestii. **W zajęciach języka polskiego tkwi więc ogromny potencjał, aby obalać stereotypowe i etnocentryczne spojrzenie na świat oraz na mozaikę ludzi, którzy go zamieszkują.** Próbą zmierzenia się z tym wyzwaniem może stać się realizacja scenariusza *Zestawienie perspektyw. Krytyczna lektura „W pustyni i w puszczy” Henryka Sienkiewicza* pod kątem analizy języka, jakim autor opisał Afrykę i jej mieszkańców oraz mieszkanki.

Kształcenie ogólne w szkole podstawowej ma na celu kształtowanie postawy otwartości wobec świata i ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość, co idzie w parze z edukacją globalną, która zachęca do podejmowania działań w swoim otoczeniu. Warto pamiętać, że każdy – także uczeń lub uczennica czy społeczność szkolna – może wesprzeć działania na rzecz zrównoważonego rozwoju planety i dobrobytu ludzkości, przyczyniając się do realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Życzymy Państwu przyjemnej lektury i satysfakcji z prowadzenia zajęć poruszających zagadnienia edukacji globalnej.

Autorki oraz zespół projektu
„W świat z klasą”
Centrum Edukacji Obywatelskiej

Jakość w edukacji globalnej

Edukacja globalna to znacznie więcej niż wiedza o świecie. Kształtuje także postawy i umiejętności młodych ludzi, odwołując się do wartości, które leżą u jej podstaw. Dzięki temu możliwe jest podejmowanie przez nich aktywności i działanie na rzecz zmiany – zarówno w skali lokalnej, jak i globalnej. Aby przybliżyć Państwu koncepcję edukacji globalnej, stworzyliśmy infografikę w postaci książki (znajduje się na drugiej stronie okładki), która ilustruje poszczególne jej komponenty: wartości, postawy, umiejętności, zagadnienia oraz odniesienie do działania.

Aby realizować edukację globalną wysokiej jakości, warto pamiętać o tych pięciu elementach, które się na nią składa-

ją. Zachęcamy do korzystania z tej infografiki, a także do zapoznania się z broszurą *Edukacja globalna na zajęciach przedmiotowych w szkole podstawowej*, która wyjaśnia koncepcję edukacji globalnej oraz prezentuje przykłady realizacji edukacji globalnej na wybranych przedmiotach w ramach podstawy programowej. Broszura oraz wszystkie publikacje przedmiotowe (do języka polskiego, geografii, matematyki, religii oraz etyki) są dostępne online pod adresem: <http://bit.ly/PublikacjeGEA>.

Zapraszamy do zapoznania się z poniższymi wskazówkami, które podpowiadają, w jaki sposób pracować z uczniami i uczennicami, aby realizować edukację globalną wysokiej jakości.

Edukacja globalna:

1

KŁADZIE NACISK NA WSPÓLZALEŻNOŚCI POMIĘDZY GLOBALNĄ PÓLNOCĄ I GLOBALNYM POŁUDNIEM; NIE OGRANICZA SIĘ DO PREZENTACJI PROBLEMÓW GLOBALNYCH.

Mówiąc o wyzwaniach stojących przed współczesnym światem i jego problemach – np. o kwestii dostępu do zasobów czy o zmianach klimatu, pokazuj, w jaki sposób wpływają na nie globalne powiązania między krajami – polityczne, społeczne czy handlowe – a także nasze codzienne wybory.

2

POKAZUJE PROCESY GLOBALNE W ICH WYMIARZE LOKALNYM, PREZENTUJĄC ICH KONSEKWENCJE DLA ZWYKŁYCH LUDZI; NIE OGRANICZA SIĘ DO ABSTRAKCYJNYCH POJĘĆ.

Omawiając zagadnienia dotyczące globalizacji, ilustruj je przykładami z życia uczniów i uczennic i pokazuj analogiczne procesy zachodzące w krajach globalnego Południa i globalnej Północy. Stosuj metody, które pozwolą im zrozumieć te powiązania i wzmocnią umiejętność kreatywnego myślenia.

3

STOSUJE AKTUALNY I OBIEKTYWNY OPIS LUDZI I ZJAWISK; NIE UTRWAŁA ISTNIEJĄCYCH STEREOTYPÓW.

Mówiąc o krajach globalnego Południa, zawsze korzystaj z wiarygodnych źródeł oraz przytaczaj aktualne i sprawdzone dane. Na osobach prowadzących zajęcia spoczywa duża odpowiedzialność, więc przed wykorzystaniem każdego materiału zastanów się, czy pomoże on pozbyć się stereotypów, czy raczej je wzmocni.

4

POKAZUJE PRZYCZYNY I KONSEKWENCJE ZJAWISK GLOBALNYCH; NIE OGRANICZA SIĘ DO FAKTOGRAFII.

Przybliżając uczennicom i uczniom zjawiska globalne, dociekaj przyczyn, analizuj ich konsekwencje dla nas i osób, których dany problem dotyczy bezpośrednio. Rozumienie tych zależności wzmacnia poczucie osobistego wpływu i motywację do zaangażowania się na rzecz zmiany w skali globalnej.

5 TŁUMACZY POTRZEBĘ ODPOWIEDZIALNEGO ZAANGAŻOWANIA W ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW GLOBALNYCH; NIE SŁUŻY WYŁĄCZNIE ZBIERANIU FUNDUSZY NA CELE CHARYTATYWNE.	Zachęcaj uczniów i uczennice do aktywnego włączania się w życie społeczności lokalnej. Kształtuj postawy: odpowiedzialności, solidarności, empatii, zwracając uwagę na to, że naszymi codziennymi wyborami – robiąc zakupy, głosując czy wybierając środek transportu – możemy świadomie wpływać na świat.
6 SZANUJE GODNOŚĆ PREZENTOWANYCH OSÓB; NIE SIĘGA DO DRASTYCZNYCH OBRAZÓW, NIE SZOKUJE PRZEMOCĄ I LUDZKIM CIERPIENIEM.	Wyświetlając filmy bądź pokazując fotografie, zastanów się, czy sam/sama, będąc w takiej sytuacji, chciałbyś/chciałabyś być tak przedstawiony/przedstawiona. Zapoznaj się z Kodeksem w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa; wspólnie z uczniami/uczennicami analizujcie bieżące przekazy medialne, zastanawiając się nad ich znaczeniem i funkcją.
7 UCZY KRYTYCZNEGO MYŚLENIA I FORMUŁOWANIA WŁASNYCH OPINII NA TEMATY GLOBALNE; NIE PROMUJE JEDNEJ IDEOLOGII, NIE OFERUJE GOTOWYCH ODPOWIEDZI.	Stwarzaj uczennicom i uczniom okazje do dyskusji, nie unikaj trudnych tematów i pozwalaj na wyrażanie własnych opinii oraz świadome podejmowanie decyzji. Pokazuj, w jaki sposób krytycznie analizować docierające do nich informacje – kto jest ich autorem/ autorką, w jakiej sytuacji i w jakim celu powstały.
8 PROMUJE ZROZUMIENIE I EMPATIE; NIE ODWOŁUJE SIĘ TYLKO DO WSPÓLCZUCIA.	Zachęcaj młodzież do zadawania pytań, dzielenia się własnymi odczuciami i emocjami, a także poznawania odczuć i emocji innych osób – zarówno w klasie, jak i odnosząc się do postaci i historii, które poznajecie podczas zajęć. Stosuj metody, które rozwijają empatię i zachęcają do podejmowania aktywności.
9 ODDAJE GŁOS LUDZIOM, KTÓRYCH SYTUACJĘ PREZENTUJE; NIE OPIERA SIĘ NA DOMYSŁACH I WYOBRAŻENIACH.	Sięgaj po relacje z pierwszej ręki, bezpośrednio od bohaterów/bohaterek i świadków/świadkiń wydarzeń. Takie przekazy najlepiej zobrazują temat oraz pomogą go lepiej zrozumieć i zapamiętać.
10 WYKORZYSTUJE METODY INTERAKTYWNE; NIE OGRANICZA SIĘ DO PASYWNEGO PRZEKAZYWANIA TREŚCI.	Zachęcaj uczniów i uczennice do aktywnego uczestnictwa w zajęciach; najlepiej zapamiętujemy to, co sami/same mówimy i robimy – zapewnij więc jak najwięcej przestrzeni, by młodzież sama miała okazję zdobyć informacje, przeanalizować je i zaprezentować.
11 STAWIA SOBIE ZA CEL ROZWIJANIE ZARÓWNO WIEDZY, JAK I UMIEJĘTNOŚCI ORAZ POSTAW.	Dbaj o wszechstronny rozwój młodzieży; dawaj uczniom i uczennicom możliwość swobodnego wypowiedziania się i powierzaj im odpowiedzialne zadania na miarę ich możliwości. Zachęcaj do realizacji projektów edukacyjnych oraz aktywności pozalekcyjnej.
12 POKAZUJE ZNACZENIE DZIAŁAŃ JEDNOSTEK W REAKCJI NA GLOBALNE WYZWANIA; NIE UTRWAŁA POCZUCIA BEZRADNOŚCI.	Zachęcaj uczennice i uczniów do działania, podając przykłady sukcesów oddolnych akcji i wskazując możliwości zaangażowania się na rzecz zmiany lokalnej i globalnej. Sam/Sama dawaj dobry przykład!

Pytania do samodzielnej pracy nad scenariuszem z zakresu edukacji globalnej

Poniższe pytania mają za zadanie ułatwić Państwu – nauczycielom i nauczycielkom – pracę nad tworzeniem autorskich scenariuszy, ćwiczeń i propozycji projektów edukacyjnych. Pomagają one sprawdzić, czy dany materiał mieści się w ramach edukacji globalnej (a więc nie jest np. edukacją międzykulturową) i czy jest zgodny z jej zasadami, w tym z zaleceniami Kodeksu informowania o krajach Południa. Aby uznać, że scenariusz spełnia te kryteria, na każde z poniższych pytań należy odpowiedzieć TAK, przy czym w punkcie trzecim, gdzie znajdują się podpunkty A, B, C – wystarczy odpowiedzieć TAK na jedno z nich (choć może zdarzyć się tak, że będą trzy twierdzące odpowiedzi). Pytaniom towarzyszą przykłady oraz komentarze wyjaśniające treść pytań.

1. Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu dotyczy przynajmniej jednego z 15 zagadnień edukacji globalnej zawartych w infografice w postaci książki?

TAK/NIE KTÓREGO? _____

Wierzmy, że 15 zagadnień zawartych w infografice w postaci książki (dostępnej na drugiej stronie okładki niniejszej publikacji) obejmuje na tyle wszechstronnie tematy podejmowane w ramach edukacji globalnej, że z łatwością odnajdziesz te, których dotyczy Twój materiał. Jeśli masz wrażenie, że nie jesteś w stanie dopasować swojej propozycji do żadnego z nich, może to oznaczać, że warto raz jeszcze zastanowić się, czy na pewno scenariusz, ćwiczenie lub propozycja projektu zawiera elementy edukacji globalnej.

2. Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu ukazuje omawiany temat w perspektywie globalnej?

TAK/NIE W JAKI SPOSÓB? _____

To jest pytanie, które zachęca do zastanowienia się, czy zagadnienie, które omawiasz, dotyczy kwestii globalnych tylko w perspektywie lokalnej w danej części świata (np. prawa dziecka i prawo do edukacji w wybranym państwie – np. w Kambodży) czy pokazuje dane zagadnienie w szerszym, globalnym ujęciu (wyjaśniając np. kontekst danej sytuacji, uwarunkowania prawne czy kulturowe na tle państw regionu czy w zestawieniu z innymi częściami świata). Perspektywa globalna pozwala młodym ludziom lepiej zrozumieć zjawiska i procesy zachodzące we współczesnym świecie, a jej ogromną wartością jest również odwoływanie się do opinii i perspektywy mieszkańców i mieszkanki globalnego Południa.

Jeśli w scenariuszu/ćwiczeniu/propozycji projektu dotykasz zagadnienia globalnego, np. ubóstwa (w Polsce lub w Indiach), staraj się omówić je w perspektywie globalnej, np. wyjaśniając, na czym polega mechanizm tzw. „pętli ubóstwa” (sytuacja, w której z pokolenia na pokolenie „dziedziczy się” ubóstwo i z którego w związku z tym trudno jest się wydostać) – także w wymiarze politycznym czy gospodarczym (np. tłumacząc jego związek z umowami handlowymi Północ-Południe).

3.

A) Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu wyjaśnia jakąś współzależność globalną?

TAK/NIE JAKĄ? _____

W edukacji globalnej szczególnie nacisk kładziemy na wyjaśnianie współzależności globalnych, czyli tego, w jaki sposób różne części świata wzajemnie od siebie zależą i na siebie wpływają, np. w jaki sposób występowanie złożeń naturalnych lub związki historyczne wpływają na relacje handlowe między krajami globalnej Północy a krajami globalnego Południa. Jeśli nie dostrzegasz bezpośrednio takiej współzależności globalnej w swoim materiale, sprawdź kolejne dwa pytania:

B) Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu przedstawiając rzeczywistość („tak jest na świecie”), ukazuje podobieństwa i różnice między rejonami świata?

TAK/NIE **JAKIE?** _____

Edukacja globalna stara się ukazywać szerszy kontekst omawianych zagadnień i nie porzeka jedynie na prezentowaniu rzeczywistości, np. wymienieniu, jakie złoza naturalne występują w danym państwie. Warto zestawiać ze sobą dane, zachęcając młodzież do ich analizy i krytycznej oceny, np. poprzez porównanie znaczenia wymiany handlowej między Gambią a Wielką Brytanią i jej wpływem na oba państwa – ich gospodarki oraz sytuację mieszkańców i mieszkańek.

C) Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu pokazuje analogiczne procesy/zjawiska zachodzące w innych częściach świata?

TAK/NIE **JAKIE?** _____

Przy omawianiu współczesnych relacji handlowych Gambii z Wielką Brytanią możesz odwołać się do analogicznych przykładów relacji krajów Północy z byłymi koloniami, aby ukazać ten proces w szerszej perspektywie. Jeśli omawiasz kwestię ubóstwa, możesz przedstawić przykłady z różnych części świata – pozwoli to dostrzec młodzieży, że z podobnymi wyzwaniami globalnymi ludzie mierzą się zarówno w krajach globalnego Południa, jak i globalnej Północy oraz zrozumieć, jak różni ludzie próbują sobie z nimi radzić.

4. Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu wykracza poza prezentację folkloru?

TAK/NIE

To pytanie pomocnicze, które ma nas uczulić na to, aby materiał edukacyjny rzeczywiście realizował cele edukacji globalnej, a nie np. edukacji międzykulturowej. Omawianie tradycyjnych strojów lub zwyczajów różnych grup etnicznych nie mieści się w ramach edukacji globalnej, ponieważ nie odnosi się do żadnych współzależności globalnych, ani samo w sobie nie wyjaśnia żadnych zjawisk czy procesów globalnych. Dopuszczalne jest natomiast odwoływanie się do folkloru w celu wyjaśnienia takowych, jednak warto zawsze zadać sobie pytanie o cel takiego działania i jego ewentualne konsekwencje – czy służy przekazaniu wiedzy? Czy ma stanowić jedynie ciekawostkę? Czy nie utrwała stereotypów?

5. Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu unika stereotypowego przedstawiania osób i zjawisk?

TAK/NIE **W JAKI SPOSÓB?** _____

Umiejętność rzetelnego informowania i promowanie antydyskryminacyjnych postaw to klucz do sukcesu przy prowadzeniu zajęć z edukacji globalnej z młodzieżą. Warto kilkakrotnie spojrzeć na swój scenariusz pod tym kątem i upewnić się, że nie zawiera stereotypowego przekazu, nie posługuje się takimi ilustracjami, odwołuje się do faktów i rzetelnych danych statystycznych. W razie wątpliwości z pomocą może przyjść ci dwanaście zasad jakości edukacji globalnej (zawartych na poprzednich stronach niniejszej publikacji) i Kodeks informowania o krajach Południa (dostępny pod adresem: <http://zaganica.org.pl/o-nas/katalog-zasad-kodeks-w-sprawie-obrazow-i-wiadomosci-dotyczacych-krajow-poludnia>).

Słowo od Auterek

Od młodych zależy przyszłość świata

Z edukacją globalną zetknęłam się kilka lat temu, biorąc udział w szkoleniu stacjonarnym i kursie internetowym projektu „W świat z klasą” Centrum Edukacji Obywatelskiej. Wtedy zrozumiałam, że mam realny wpływ na teraźniejszość i przyszłość otaczającego mnie świata nie tylko jako jego mieszkanka, ale także jako nauczycielka kształtująca postawy uczniów i uczennic. Czuję się wyróżniona, że mogłam dołączyć do zespołu przygotowującego scenariusze lekcji, z których będą korzystali inni nauczyciele i nauczycielki. Kilkumiesięczna praca nad scenariuszami zajęć była dla mnie niezwykle cennym doświadczeniem edukacyjnym – wiele się w tym czasie nauczyłam, uwrażliwiłam na pewne kwestie, jestem jeszcze bardziej świadoma, jak bardzo krzywdzące mogą być stereotypy.

Niektóre scenariusze powstawały naprawdę długo. Scenariusz poświęcony *W pustyni i w puszczy* Henryka Sienkiewicza tworzyłam blisko rok i ten właśnie został poddany najliczniejszym modyfikacjom: początkowo planowałam opracować lekcję gramatyki, podczas której analizowane byłyby zdania złożone współrzędnie; wersja druga zakładała pracę nad opisem krajów globalnego Południa, a ostatecznie skupiliśmy się w scenariuszu na wątku antydyskryminacyjnym, starając się uczyć młodzież, jak należy mówić i pisać o Afryce, aby nie utrwałać stereotypów o tym kontynencie.

Wielką radość przyniosła mi współpraca z marką odzieżową KOKOworld. Jestem dumna, że są w naszym kraju firmy dbające o zrównoważony rozwój, a dzięki wywiadowi z jej założycielką zrozumiałam, że naprawdę można kupować odpowiedzialnie i przyczyniać się do zmiany warunków pracy w przemyśle tekstylnym.

Bardzo dziękuję całemu zespołowi projektu „W świat z klasą” realizowanego przez CEO, Katarzynię Dzieciolowską, Marcję Kałużyńską i Elżbietę Krawczyk, za inspirację, możliwość rozwoju i wskazówki, dzięki którym tak wiele się nauczyłam. Jestem bardzo wdzięczna Bernadecie Białek za opiekę merytoryczną, a Sylwii Międzybrodzkiej za wspólne pisanie scenariusza do utworu *Stary człowiek i morze* Ernesta Hemingwaya – będę długo to wspominać, okazało się, że jesteśmy zgranym, polonistycznym duetem.

Chciałabym podziękować także moim Rodzicom, którzy wychowali mnie w szacunku do różnorodności i wierzą głęboko w to, co robię. To im chciałabym zadedykować efekty mojej pracy, ponieważ jako pierwsi uczyli mnie dokonywać odpowiedzialnych wyborów.

Mam nadzieję, że przygotowane przeze mnie scenariusze lekcji okażą się inspirujące, nie tylko jeśli chodzi o realizację podstawy programowej, ale przede wszystkim ze względu na zagadnienia edukacji globalnej poszerzające kontekst lektur i zachęcające młodzież do refleksji, krytycznego myślenia, a także do działania. Liczę, że dzięki opracowanym przeze mnie scenariuszom uda się wpłynąć na postawy młodych ludzi, od których zależy przyszłość świata.

**Joanna Kostrzewa,
Szkoła Podstawowa im. Wincentego Pola w Stawiszynie**

Niezwykła przygoda z CEO

Kiedy zaproponowano mi włączenie się w prace zespołu przygotowującego scenariusze do nowej edycji projektu „W świat z klasą”, nie spodziewałam się, jaka przygoda czeka mnie w ciągu następnych kilku miesięcy.

Z edukacją globalną zetknęłam się... – no właśnie, kiedy? Tematyka ta od lat leżała w kręgu moich zainteresowań, ale nie wiedziałam jeszcze, że to, co robię w ramach swoich lekcji, to właśnie edukacja globalna. Więcej na jej temat dowiedziałam się podczas kursu internetowego CEO realizowanego w ramach projektu „W świat z klasą”, w którym wzięłam udział kilka lat temu. Wyróżnieniem był dla mnie fakt, że zaproszono mnie do współtworzenia scenariuszy zajęć przy kolejnej edycji tego przedsięwzięcia.

Każdy kolejny scenariusz uczył mnie czegoś nowego. Wydawało mi się, że z pewnymi tematami jestem już całkiem dobrze zaznajomiona, tymczasem poznałam poszczególne zagadnienia jeszcze dokładniej i dowiedziałam się rzeczy, o których nie miałam pojęcia. Była to też doskonała okazja do zgłębienia tych kwestii, które są dla mnie szczególnie interesujące.

Czasem praca nad scenariuszami była wyczerpująca, i to nie tylko fizycznie. Kosztowała mnie sporo także emocjonalnie. Pamiętam wieczór, gdy szukałam materiałów dotyczących praw pracowniczych oraz odpowiedzialnej konsumpcji. Trafiałam na reportaże o niewolniczej pracy dzieci w krajach takich jak Indie czy Bangladesz. Płakałam, widząc, do czego zmusza się tam pracowników. Nie byłam w stanie długo na to patrzeć, czy jednak fakt, że wyłączyłam komputer, spowodował, że problem zniknął w rzeczywistości? Niestety nie. Zależało mi na tym, żeby scenariusze, które przygotowuję, uświadomiły młodzieży, z jakimi wyzwaniem mierzą się ludzie na świecie, ale nie pozostawiały ich w poczuciu bezsilności.

Zdarzyły się też zabawne sytuacje. Wpadłam na świetny – jak mi się wtedy wydawało – pomysł. Scenariusz miał dotyczyć opowiadania *Stary człowiek i morze* Ernesta Hemingwaya i problemu niedoboru ryb w morzach i oceanach. Tymczasem okazało się, że moja koncepcja nijak się ma do rzeczywistości, bo okolice Kuby to akurat eldorado dla rybaków. Dzięki temu jednak powstały dwie inne propozycje – lekcje o imiesłowach oraz o starości.

Chciałabym podziękować całemu zespołowi projektu „W świat z klasą”. Po pierwsze, osobom niestrudzenie działającym w Centrum Edukacji Obywatelskiej, by edukować, uwrażliwiać i rozwijać. Jestem szczególnie wdzięczna Elżbiecie Krawczyk, Marcie Sykut, Katarzynie Dzieciotłowskiej i Marcie Kałużyńskiej. Wielkie wyrazy wdzięczności należą się także Joannie Kostrzewie oraz Bernadecie Białek, czyli załodze polonistycznej – mnóstwo się od Was nauczyłam, i to nie tylko w zakresie edukacji globalnej. Chciałabym podziękować także pozostałym osobom, które pracowały nad tą edycją projektu – spotkania z Wami oraz wymiana spostrzeżeń i doświadczeń zawsze były niesamowicie inspirujące.

Praca w szkole daje nam niesamowitą szansę i możliwości. Wierzę, że jako nauczyciele i nauczycielki możemy realnie zmieniać świat – ucząc naszych uczniów i uczennice wrażliwości oraz refleksji nad światem, pokazując wyzwania współczesności, zapraszając do refleksji. Mam wielką nadzieję, że nasze propozycje choć częściowo się do tego przyczynią, a jednocześnie będą bazą ciekawych pomysłów na lekcje.

Sylwia Międzybrodzka,
Szkoła Podstawowa nr 86 im. Powstańców Śląskich
w Krakowie

Podstawa programowa a systematyczna realizacja edukacji globalnej na zajęciach języka polskiego w szkole podstawowej

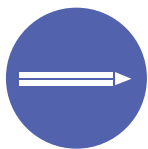
	Nazwa materiału	Praca z tekstem	Klasa	Punkt podstawy programowej	Gdzie znaleźć materiał?
1.	Przez miliony lat to natura kształtowała klimat Ziemi. Jednak później coś się zmieniło...". Tworzymy opowiadanie		IV-VI	III: 1.1-1.4, 2.1, 2.7	Str. 14
2.	Prometeusz, czyli pierwszy dobroczyńca ludzkości. O mądrym pomaganiu	Mit o Prometeuszu	IV-VI	I: 1.1-4, 1.7,1.9, 1.12-14, 1.16-20, 2.2-3, 2.11, III: 1.1-4, 2.4-5, IV: 1-3, 5, 7	Str. 17
3.	Prawa dzieci, najmłodszych obywateli i obywaterek współczesnego świata. Praca z tekstem noweli <i>Katarynka</i> Bolesława Prusa	Bolesław Prus, <i>Katarynka</i>	IV-VI	I: 1.3, 1.18-20, III: 1.1, 1.4, 2.5	Str. 22
4.	Zestawienie perspektyw. Krytyczna lektura <i>W pustyni i w puszczy</i> Henryka Sienkiewicza	Henryk Sienkiewicz, <i>W pustyni i w puszczy</i> ; Fundacja Afryka Inaczej, <i>Dziesięć wskazówek jak mówić i pisać o Afryce</i>	IV-VI	I: 1.12, 1.14, 1.17-18, III: 2.4-5, IV: 2-3	Str. 27
5.	„Morze, ten rybi gościniec” (Homer). Utrwalenie wiadomości o imiesłowach		VII-VIII	II: 1.4	Str. 36
6.	Jak „rozprawić się” z wyzwaniem współczesnego świata? Rozprawka – ćwiczenia redakcyjne	Przykładowa rozprawka <i>Nowy wspaniały świat czy początek końca?</i>	VII-VIII	III: 2.1	Str. 42
7.	Porozmawiajmy o sprawiedliwym handlu i etycznej modzie. Wywiad – ćwiczenia redakcyjne	Wywiad z Agatą Kurek, założycielką KOKOworld, firmy odzieżowej promującej ideę <i>fair trade</i>	VII-VIII	I: 2.1, 2.5, III: 2.1	Str. 48
8.	Równość płci. „To jest gra, którą każda ze stron wygrywa” (Michael Kimmel). Przemówienie – ćwiczenia praktyczne		VII-VIII	III: 1.1-1.7, 2.1	Str. 54

9.	„Szlachetne zdrowie, nikt się nie dowie...”. Czego uczą nas dawni poeci? Analiza i interpretacja fraszki <i>Na zdrowie</i> Jana Kochanowskiego oraz bajki <i>Człowiek i zdrowie</i> Ignacego Krasickiego	Jan Kochanowski, <i>Na zdrowie</i> ; Ignacy Krasicki, <i>Człowiek i zdrowie</i>	VII–VIII	III: 1.1–1.7, 2.1	Str. 58
10.	Jesteśmy tacy sami – ponadczasowe przesłanie wiersza Edwarda Stachury <i>Ite missa est</i>	Edward Stachura, <i>Ite missa est</i> (<i>pieśń na wyjście</i>)	VII–VIII	I: 1.1, 1.4, 1.7, 1.9–11, III: 2.4	Str. 65
11.	Ile kart stałego klienta miałaby dziś żona modna? Aktualna wymowa satyry Ignacego Krasickiego	Ignacy Krasicki, <i>Żona modna</i>	VII–VIII	I: 1.9–10, 2.1, III: 1.1–2, 1.7, 2.1–3, IV: 6, 8	Str. 68
12.	„Przeżycie normalnego dnia staje się czymś wyjątkowo dziwnym dla człowieka” (Elsi Adajew). Dyskutujemy o migrantach i migrantkach w kontekście noweli <i>Latarnik</i> Henryka Sienkiewicza	Henryk Sienkiewicz, <i>Latarnik</i> ; cytaty na temat migracji i uchodźstwa	VII–VIII	I: 1.7, 1.9, 1.11, III: 1.4, 1.7	Str. 72
13.	„Wrażliwość na osoby starsze jest istotną cechą cywilizacji” (Papież Franciszek). O starości na podstawie opowiadania Ernesta Hemingwaya <i>Stary człowiek i morze</i>	Ernest Hemingway, <i>Stary człowiek i morze</i>	VII–VIII	I: 1.7–9, III: 1.5, 1.7, 2.2	Str. 80
14.	Obraz ubóstwa wczoraj i dziś. Opowieść wigilijna Karola Dickensa	Karol Dickens, <i>Opowieść wigilijna</i>	VII–VIII	I: 1.7, 1.9–11, 2.7, III: 1.1–2, 1.7, IV: 1.1–2, 1.6, 1.8	Str. 85
15.	Człowiek i jego prawa. Praca z tekstem <i>Quo vadis</i> Henryka Sienkiewicza	Henryk Sienkiewicz, <i>Quo vadis</i> ; Powszechna Deklaracja Praw Człowieka; Amnesty International, <i>Pięć historii o łamaniu praw człowieka, o których prawdopodobnie nie masz pojęcia</i>	VII–VIII	I: 1.7–11, 2.1–2, III: 1.6–7, IV: 1–2	Str. 89

01

SCENARIUSZ

„Przez miliony lat to natura kształtowała klimat Ziemi. Jednak później coś się zmieniło...”. Tworzymy opowiadanie

SYLWIA
MIĘDZUBRODZKA

KLASY IV–VI

45 MINUT
(LUB 2 X 45 MINUT)

Scenariusz to propozycja zajęć, podczas których uczniowie i uczennice będą doskonalić umiejętności tworzenia opowiadania. Będzie ono dotyczyło zmiany klimatu, istotnego zagadnienia edukacji globalnej. Młodzież pozna konsekwencje społeczne, gospodarcze i przyrodnicze tego zjawiska w różnych częściach świata oraz zastanowi się nad wpływem działalności człowieka na klimat i możliwościami lepszej ochrony środowiska poprzez indywidualne działania. Lekcja może posłużyć jako okazja do powtórzenia zasad tworzenia opowiadania.

Pytanie kluczowe

Co człowiek
ma wspólnego
ze zmianą klimatu?

Cele zajęć:

- utrwalisz zasady pisania opowiadania
- pokażesz, jak swoją działalnością człowiek wpływa na zmianę klimatu

Związek z podstawą programową:

III: 1.1–1.4, 2.1, 2.7

Zagadnienia:

zmiana klimatu

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

—13 działania w dziedzinie klimatu

Metody:

burza pomysłów, praca z filmem
praca plastyczna, kreatywne
opowiadanie, tablica twitterowa

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w parach,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

film *Punkt Krytyczny. Klimat się zmienia* (5:09), WWF
Polska, 1 duży arkusz papieru, kartki papieru A4
(dla każdej osoby), kredki, pisaki (dla każdej osoby),
karteczki samoprzylepne (dla każdej osoby)

Wprowadzenie

Scenariusz jest przeznaczony do realizacji na jednej godzinie lekcyjnej. Jeśli dysponujemy blokiem dwugodzinnym, można na kolejnej godzinie lekcyjnej zaprosić uczniów i uczennice do stworzenia własnych opowiadań na temat zmiany klimatu.

5 minut

Poproś klasę o przypomnienie zasad tworzenia opowiadania. Wypiszcie je na arkuszu papieru i powieście w widocznym miejscu w klasie.

Praca właściwa

6 minut

Poinformuj uczniów i uczennice, że dziś będziecie doskonalić umiejętność tworzenia tej formy wypowiedzi. Następnie zaprosz ich do obejrzenia krótkiego filmu (5:09) WWF Polska *PUNKT KRYTYCZNY. Klimat się zmienia* (<http://bit.ly/FilmWWFKlimat>), który wprowadzi klasę w zagadnienia dotyczące zmiany klimatu. Poproś, aby podczas oglądania zwrócono szczególną uwagę na przyczyny i konsekwencje tego zjawiska.

5 minut

Porozmawiajcie o tym, jakie zmiany zachodzą w klimacie Ziemi i co jest ich przyczyną, także w kontekście pytania kluczowego. Podkreśl, że te zmiany są widoczne w bardzo wielu miejscach na świecie, co czyni z tego zjawiska poważny problem globalny. Dodaj, że do pogłębiania zmiany klimatu przyczyniają się głównie uprzemysłowione, bogate kraje globalnej Północy, zaś jej skutki odczuwają przede wszystkim biedniejsze i mniej odporne kraje globalnego Południa i ich mieszkańcy.

5 minut

Poleć uczniom i uczennicom, aby rozmawiając w parach, wypisali w zeszytach konsekwencje zmiany klimatu, o których była mowa w filmie. Wymieńcie je na forum klasy.

5 minut

Następnie poproś, aby każda osoba narysowała na otrzymanych kartkach coś, co jest związane z tematem, o którym rozmawiacie. Uczniowie i uczennice mogą przedstawić przyczyny albo skutki zmiany klimatu bądź sposoby ograniczania tych skutków. Wybór należy do nich. Zaznacz, że rysunki nie muszą być dopracowane – mogą zająć się tym w domu.

2 minuty

Po upływie wyznaczonego czasu poproś, aby wszystkie osoby wzięły swoje rysunki, wyszły na środek sali, stanęły w kręgu i położyły prace przed sobą na podłodze. Następnie poleć, aby wszyscy przesunęli się o dwa miejsca w lewo. Później niech każda osoba weźmie rysunek, który się przed nią znajduje, i poda osobie stojącej po jej prawej stronie. W ten sposób rysunki zostaną wymieszane, a autorzy i autorki będą mieć przed sobą pracę, której najprawdopodobniej wcześniej nie widzieli.

1 minuta

Następnie przedstaw zadanie: każda osoba będzie uczestniczyła w tworzeniu wspólnego opowiadania poprzez wypowiedzenie jednego zdania. Należy jednak przestrzegać dwóch reguł. Po pierwsze, wypowiedź musi być związana z tym, co znajduje się na rysunku, przed którym stoi aktualny narrator. Po drugie, należy zachować ciągłość historii, zatem każde kolejne zdanie musi nawiązywać do tego, co zostało powiedziane wcześniej.

10 minut

Teraz wyznacz kogoś, kto zacznie opowiadać, i pozwól wypowiadać się kolejnym osobom stojącym obok siebie zgodnie z ruchem wskazówek zegara lub odwrotnie.

Taki sposób opowiadania początkowo może wywołać zaskoczenie lub nawet opór w klasie. Doświadczenie pokazuje jednak, że ta „zabawa” szybko zaczyna się podobać. Prócz kształtowania umiejętności kreatywnego opowiadania uczniowie i uczennice ćwiczą także uważne słuchanie i koncentrację – ich opowieść musi nawiązywać do tego, co zostało powiedziane już wcześniej przez koleżanki i kolegów.

Jeśli prowadzisz tego dnia dwie lekcje języka polskiego, na drugiej godzinie warto pozwolić uczniom i uczennicom napisać w swoich zeszytach opowiadanie dotyczące zmiany klimatu. Po „rozgrzewce” na pierwszej lekcji wiele osób będzie miało ciekawe pomysły i powstaną interesujące prace. Jeśli jednak nie możesz sobie na to pozwolić, poproś uczniów i uczennice, aby zrobili to w domu. Chętne osoby mogą także dokończyć swoje rysunki, aby później można było je powiesić w klasie lub zrobić ich wystawę w szkole. Można ją powiązać na przykład z obchodami Dnia Ziemi, Tygodnia Edukacji Globalnej lub innym tego typu wydarzeniem.

Podsumowanie

3 minuty

Wyjaśnij młodzieży, że chociaż zmiana klimatu to poważne wyzwanie globalne, podejmując kompleksowe i intensywne działania, ludzkość może mu wspólnie przeciwdziałać. Podkreśl, że niezbędne są działania zarówno na szczeblu międzynarodowym czy krajowym (w tym naszego kraju), jak i indywidualnym – każdy z nas może je podejmować. Taki komunikat jest szczególnie ważny, jeśli stworzone przez uczniów opowiadanie miało szczególnie negatywny lub wręcz katastroficzny wydźwięk. Można wcześniej zachęcić młodzież do przyjęcia perspektywy rozwiązań, żeby uniknąć takiej wymowy prac.

3 minuty

Poproś klasę, aby każdy zastanowił się, jakie indywidualne działania spróbuje podjąć od dzisiaj, aby lepiej chronić klimat naszej planety. Rozdaj uczniom i uczennicom karteczki samoprzylepne i zaproś ich do stworzenia posta na Twittera opisującego ich zobowiązanie (w związku ze specyfiką tego medium komunikat może mieć maksymalnie 140 znaków). Następnie młodzież wiesza swoje wypowiedzi na tablicy, co ma odpowiadać publikowaniu postów na Twitterze. Każdy uczeń może zapoznać się z postanowieniem innych, zaś po zakończeniu lekcji warto pozostawić powstałą tablicę twitterową w widocznym miejscu sali klasowej.

Źródła:

- Punkt krytyczny. *Klimat się zmienia*, WWF Polska, <http://bit.ly/FilmWWFKlimat>.
- Zestaw plansz do wydrukowania w formacie A4 zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- Platforma społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju*, <http://www.un.org.pl>.

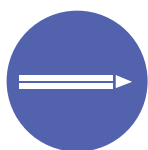
Polecane materiały:

- M. Popkiewicz, A. Kardaś, Sz. Malinowski, *Nauka o klimacie*, Katowice 2018.

02

SCENARIUSZ

Prometeusz, czyli pierwszy dobroczyńca ludzkości. O mądrym pomaganiu

JOANNA
KOSTRZEWA

KLASY IV–VI

2 X 45 MINUT

Scenariusz zaprasza uczniów i uczennice do dyskusji na temat umiejętnego udzielania pomocy. Poprzez interpretację mitu o Prometeuszu, zwanym pierwszym dobroczyńcą ludzkości, uczniowie i uczennice zastanowią się nad mądrą pomocą, czyli taką, która nie powiela stereotypów i nie narusza godności osób, którym jest udzielana. Młodzież na wcześniejszej lekcji została poproszona o przeczytanie mitu w domu.

Pytanie kluczowe

Czym jest
mądra pomoc?

Cele zajęć:

- poznasz pojęcie „altruizm” i ocenisz postępowanie Prometeusza
- wyjaśnisz, w jaki sposób mądrze pomagać innym, w tym mieszkańcom i mieszkankom krajów globalnego Południa

Związek z podstawą programową:

I: 1.1–4, 1.7, 1.9, 1.12–14, 1.16–20, 2.2–3, 2.11,
III: 1.1–4, 2.4–5, IV: 1–3, 5, 7

Zagadnienia:

pokój i konflikty na świecie, władza polityczna, demokracja i prawa człowieka zrównoważony rozwój, ubóstwo

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 3 Dobre zdrowie i jakość życia
- 10 Mniej nierówności
- 17 Partnerstwa na rzecz celów

Metody:

praca z tekstem, praca z filmem, praca ze słownikiem, dyskusja, burza pomysłów, miniwykład

Formy pracy:

praca w parach, praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

słownik języka polskiego, film *Polscy ratownicy uczą ratowania życia w Kenii* (3:47), film *Cztery zasady pomocy humanitarnej* (2:09), komputer, rzutnik, dostęp do Internetu, załączniki

10 minut

Wprowadzenie

Po podaniu uczniom i uczennicom celów lekcji i sprawdzeniu ich zrozumienia poproś młodzież o to, aby w parach odpowiedziała na pytanie kluczowe. Daj czas na rozmowę w parach – około 5 minut. Po tym, jak odpowiedzi zostaną ustalone, poproś młodzież o to, by się nimi podzieliła. Podziękuj uczniom i uczennicom za ich refleksje. Powiedz, że do pytania kluczowego wróćcie pod koniec lekcji w podsumowaniu, aby sprawdzić, czy wszyscy podtrzyma swoje odpowiedzi i jak je uzasadni.

Praca właściwa

10 minut

Poproś uczniów i uczennice, by w parach, za pomocą burzy pomysłów, przypomnieli sobie, jakie są elementy świata przedstawionego w utworze epickim. Następnie rozdaj kartę pracy z załącznika nr 1 z prośbą o jej uzupełnienie lub podaj zamieszczone na niej pytanie i poproś o zapisanie odpowiedzi w zeszytach. Zgodnie z instrukcją uczniowie i uczennice mają za zadanie wskazać elementy świata przedstawionego w *Micie o Prometeuszu*, z którego treścią zapoznali się w domu. Chętne osoby przedstawiają efekty swojej pracy.

4 minuty

Połącz młodzież w czteroosobowe grupy. Rozdaj uczniom i uczennicom słowniki języka polskiego i zaproponuj, aby pracując w grupach, odnaleźli znaczenie terminów „altruista” i „altruizm” i zapoznali się z nimi.

11 minut

Rozdaj uczniom i uczennicom karty pracy z załącznika nr 2 lub poleć, by wykonali zadanie z tego załącznika. Poproś młodzież o to, by zastanowiła się, przedyskutowała, a potem zdecydowała, czy Prometeusza można nazwać altruistą. Poproś o uzasadnienie stanowiska. Uczniowie i uczennice pracują 6 minut, a następnie przedstawiciele grup prezentują efekty swojej pracy na forum. Po zakończeniu dyskusji młodzież wkleja karty pracy do zeszytów lub notuje w nich odpowiedzi.

Podsumowanie

10 minut

Zadaj uczniom i uczennicom pytanie: kim są i komu pomagają współcześni altruści? Mogą paść przykłady postaci takich jak Janina Ochojska, Anna Dymna, Irena Sendlerowa, Jerzy Owsiak. W razie potrzeby moderuj dyskusję, aby skierować uwagę młodzieży na pomoc krajom globalnego Południa. Podaj uczniom i uczennicom informację na ich temat:

Pojęcia „globalne Południe” i „globalna Północ” coraz częściej stosuje się na określenie krajów i rejonów geograficznych, które do niedawna określano mianem „Trzeciego i Pierwszego Świata” czy potocznie „krajami rozwijającymi się i rozwiniętymi”. Terminy „Trzeci i Pierwszy Świat” odnosiły się do zimnowojennego podziału świata na strefy wpływów na osi Wschód–Zachód i straciły obecnie na aktualności, zwłaszcza, że mogą być postrzegane jako wartościujące (w rozumieniu „pierwszy” = „lepszy”, „trzeci” = „gorszy”). W podobny sposób wartościujące może być stosowanie terminów „kraje rozwijające się i rozwinięte”, a także fakt, że w ich wydźwięku na pierwszy plan wysuwa się rozumienie rozwoju w kontekście materialnym, co nie musi stanowić punktu odniesienia dla wszystkich kultur i cywilizacji. Obecnie stosowany podział na globalną Północ i globalne Południe również jest dość umowny – globalna Północ to kraje tzw. „Zachodu” – głównie Europy i Ameryki Północnej, ale także Australia i Nowa Zelandia, które, choć znajdują się na południowej półkuli, plasują się wśród najbardziej uprzemysłowionych i rozwiniętych gospodarczo państw świata. Globalne Południe – kraje Afryki, Azji czy Ameryki Południowej, zamieszkuje z kolei większość ludności świata – ponad 2/3 wszystkich mieszkańców.

Źródło: P. Kopcińska, *Cywilizacje wielkich rzek. Scenariusz*, w: *Edukacja globalna na zajęciach historii w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/01_cywilizacje_wielkich_rzek.pdf.

Rozmowa na temat współczesnych altruistów w kontekście pomocy krajom globalnego Południa będzie kontynuowana na kolejnej lekcji, tymczasem zadaj uczniom i uczennicom pracę domową.

Praca domowa

Poproś młodzież o przygotowanie wiadomości z Internetu na temat pomocy krajom globalnego Południa – po jeden–dwa przykłady na grupę.

3 minuty

Wprowadzenie

Poproś uczniów i uczennice o przygotowanie materiałów z zadania domowego (zadanie polegało na wyszukaniu w Internecie informacji na temat pomocy krajom globalnego Południa) i zapowiedz, że wrócicie do niego w dalszej części lekcji.

Praca właściwa

4 minuty

Wyjaśnij młodzieży, czym jest pomoc humanitarna i rozwojowa.

Pomoc humanitarna to pomoc doraźna, kierowana do osób i państw poszkodowanych w wyniku klęsk naturalnych, katastrof (czyli nieoczekiwanych wydarzeń spowodowanych przez ludzi – wypadki górnicze, lotnicze, kolejowe itp.) lub konfliktów zbrojnych, odpowiadająca na konkretne zdarzenie lub zaistniałą sytuację, mająca na celu ratowanie i ochronę życia ludzkiego i obejmująca na przykład: akcję ratowniczą, dostarczenie zapasów wody pitnej, żywności, leków i środków medycznych czy koców i namiotów.

Pomoc rozwojowa to pomoc długofalowa, kierowana do osób i państw uboższych borykających się z różnymi problemami społeczno-gospodarczymi, odpowiadająca na bardziej złożone problemy systemowe, mająca na celu wspieranie społeczno-gospodarczego i politycznego rozwoju państw i obejmująca na przykład: budowę infrastruktury (szkoły, szpitale, drogi itp.) czy kształcenie kadr (szkolenie ekspertów, wspieranie prowadzenia badań, wymiana doświadczeń itp.). Pomoc rozwojowa jest często nazywana współpracą rozwojową, bowiem zakłada nie tylko bierny udział jej odbiorców, ale ich czynne zaangażowanie w procesy wyboru pomocy oraz sposobów jej organizowania i przeprowadzania.

Źródło: J. Bowżyk, H. Noiszewska, Kryzysy humanitarne, wyzwania rozwojowe. Jak pomagać? Scenariusz, w: Edukacja globalna na zajęciach wiedzy o społeczeństwie w gimnazjum, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/08_kryzysy_humanitarne.pdf.

6 minut

Poproś uczniów i uczennice o obejrzenie filmu *Polscy ratownicy uczą ratowania życia w Kenii* (3:47) (<http://bit.ly/FilmStrażacy>) i o wyjaśnienie, czy według nich działanie przedstawione w filmie jest związane z pomocą humanitarną czy z rozwojową. Poproś młodzież o uzasadnienie.

Projekt wsparcia strażaków w Kenii jest przykładem pomocy rozwojowej. Pomoc była odpowiedzią na potrzeby danego miejsca, była kierowana do określonej grupy zawodowej, która wzmocniła swoje kwalifikacje. Była pomocą długofalową, zapewniającą rozwój infrastruktury i kadr, który dawał możliwości działania na miejscu po zakończeniu projektu.

5 minut

Następnie zaproś uczniów i uczennice do obejrzenia filmu *Cztery zasady pomocy humanitarnej* (2:09) (<http://bit.ly/Film4Zasady>). Po obejrzeniu zachęć młodzież, aby opowiedziała, czego dowiedziała się z materiału filmowego. Moderuj wypowiedzi uczniów i uczennic tak, by zwrócili uwagę na to, że niezwykle istotne jest poszanowanie godności potrzebujących w czasach kryzysu.

12 minut

Rozdaj uczennicom i uczniom kartę pracy z załącznika nr 3 lub zadaj pytanie i poproś o notowanie odpowiedzi w zeszytach. Zaproś młodzież, by w grupach utworzonych na poprzedniej lekcji uzupełniła tabelę przykładami, które zostały przygotowane w ramach pracy domowej, zgodnie z zasadami udzielania pomocy humanitarnej i rozwojowej. Po zakończonej pracy chętne osoby poproś o prezentację efektów. Omów z uczennicami i uczniami wykonane zadanie. W razie potrzeby zadaj młodzieży pytanie: dlaczego niektóre przykłady niesienia pomocy mieszkańcom krajów globalnego Południa nie powinny znaleźć się w tabeli? (Na przykład: ponieważ godzą w godność drugiego człowieka).

Moderuj dyskusję tak, aby podkreślić, że wszyscy uczniowie i uczennice wykonali zadanie domowe poprawnie. Informacje, które nie zostaną wpisane do tabeli, stanowią przykład na to, jak wielką rolę media odgrywają w naszym postrzeganiu krajów globalnego Południa poprzez sposób mówienia o pomocy im udzielanej oraz kreowania naszych postaw wobec tych krajów i ich mieszkańców i mieszkank.

Podsumowanie

5 minut

Poproś uczniów i uczennice o to, aby jeszcze raz spróbowali odpowiedzieć na pytanie kluczowe z pierwszej lekcji: „Czym jest mądra pomoc?”. Młodzież szuka odpowiedzi, dyskutując w grupach. Zachęć, żeby wykorzystwała podczas dyskusji nowo zdobytą wiedzę na temat pomocy humanitarnej i rozwojowej. Przygotuj miejsce na tablicy na spisanie kilku zasad mądrej pomocy. Po zakończonej dyskusji poproś chętne osoby o wpisanie swoich odpowiedzi na tablicy.

10 minut

W celu podsumowania zajęć odwołaj się do postaci Prometeusza, który pomagając ludziom, dał im jednocześnie szansę na rozwój dzięki umiejętnemu wykorzystaniu daru, który otrzymali – ognia. Zaproś uczniów i uczennice do odpowiedzi na pytanie: co dla mieszkańców krajów globalnego Południa może być mitycznym ogniem? Uczniowie i uczennice dokonują podsumowania – refleksji na temat Prometeusza i wiedzy na temat pomocy humanitarnej i rozwojowej zdobytej na lekcji, która powinna być odzwierciedleniem postawy krytycznego myślenia wobec informacji dostępnych w Internecie. Następnie zapisują odpowiedzi w zeszytach. Poproś trzy różne osoby z klasy, aby przeczytały swoje odpowiedzi na głos. Jeśli na tę aktywność zabraknie czasu na lekcji, poproś uczniów i uczennice o wykonanie tego zadania w ramach pracy domowej, którą sprawdzisz podczas kolejnych zajęć.

Źródła:

- Portal Polska Pomoc, *Pomoc humanitarna – definicja*, <https://www.polskapomoc.gov.pl/Pomoc,humanitarna,170.html>.
- Edukacja Globalna, *Czym jest pomoc rozwojowa?*, <http://www.globalna.edu.pl/globalnie6/>.
- Redakcja 24 godziny, *Polscy ratownicy uczą ratowania życia w Kenii*, 2018, <http://bit.ly/FilmStrażacy>.
- Unia Europejska, *Cztery zasady pomocy humanitarnej*, 2016, <http://bit.ly/Film4Zasady>.
- P. Kopcińska, *Cywilizacje wielkich rzek. Scenariusz*, w: *Edukacja globalna na zajęciach historii w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/01_cywilizacje_wielkich_rzek.pdf.
- J. Bowzyk, H. Noiszewska, *Kryzysy humanitarne, wyzwania rozwojowe. Jak pomagać? Scenariusz*, w: *Edukacja globalna na zajęciach wiedzy o społeczeństwie w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/08_kryzysy_humanitarne.pdf.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Elementy świata przedstawionego w *Micie o Prometeuszu*

Załącznik nr 2 – Karta pracy: Czy Prometeusza można nazwać altruistą?

Załącznik nr 3 – Karta pracy: Rodzaje pomocy – humanitarna czy rozwojowa?

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Elementy świata przedstawionego w *Micie o Prometeuszu*

Wskaż elementy świata przedstawionego w *Micie o Prometeuszu*.

CZAS AKCJI	MIEJSCE AKCJI	BOHATEROWIE	WYDARZENIA

Załącznik nr 2 – Karta pracy: Czy Prometeusza można nazwać altruistą?

Zastanów się, przedyskutuj, a potem zdecyduj, czy Prometeusza można nazwać altruistą. Podaj argumenty uzasadniające Twoje stanowisko.

Czy Prometeusza można nazwać altruistą?

Tak, ponieważ:	Nie, ponieważ:

Załącznik nr 3 – Karta pracy: Rodzaje pomocy – humanitarna czy rozwojowa?

Wpisz w odpowiednie miejsce tabeli przykłady pomocy humanitarnej i rozwojowej.

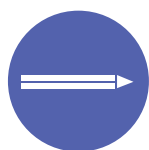
RODZAJE POMOCY

POMOC HUMANITARNA	WSPÓŁPRACA ROZWOJOWA

03

SCENARIUSZ

Prawa dzieci, najmłodszych obywateli i obywaterek współczesnego świata. Praca z tekstem noweli *Katarynka* Bolesława Prusa

JOANNA
KOSTRZEWA

KLASY IV–VI

45 MINUT

Scenariusz zwraca uwagę uczniów i uczennic na to, że nowela Bolesława Prusa porusza wciąż aktualne tematy związane z zapewnieniem wszystkim dzieciom na świecie właściwej opieki medycznej, edukacji i godnego życia. Na podstawie zdobytej podczas zajęć wiedzy, między innymi na temat Konwencji o prawach dziecka, młodzież zastanawia się, jakie są najważniejsze prawa dzieci i co można zrobić, aby były one przestrzegane. Scenariusz zajęć można wykorzystać w trakcie omawiania lektury lub na koniec tego procesu, poszerzając kontekst utworu o zagadnienie praw dziecka.

Pytanie kluczowe

Co sądzisz o wymowie powiedzenia „dzieci i ryby głosu nie mają”?

Cele zajęć:

- dowiesz się, jakie prawa dziecka powinny być przestrzegane, aby można było uznać, że dzieciństwo danej osoby jest bezpieczne i zdrowe
- wyjaśnisz wartość i znaczenie Konwencji o prawach dziecka oraz wymienisz możliwości wzmacniania praw dzieci na całym świecie poprzez działania międzynarodowe i indywidualne

Związek z podstawą programową:

I: 1.3, 1.18–20, III: 1.1, 1.4, 2.5

Zagadnienia:

równość płci, władza polityczna, demokracja i prawa człowieka, ubóstwo, zdrowie

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 1 Koniec z ubóstwem
- 2 Zero głodu
- 5 Równość płci
- 10 Mniej nierówności
- 16 Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Metody:

praca z tekstem, praca z filmem, dyskusja, burza pomysłów

Formy pracy:

praca w parach, praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

1 duży arkusz papieru, film UNICEF – 70 lat pomocy dzieciom (2:53), UNICEF Polska, załączniki

Wprowadzenie

5 minut

Po podaniu uczniom i uczennicom celów lekcji i sprawdzeniu ich zrozumienia poproś, aby w parach spróbowali zastanowić się nad odpowiedzią na pytanie kluczowe. Zachęć młodzież, aby podzieliła się swoimi przemyśleniami z resztą klasy.

Następnie zaproponuj młodzieży zadanie na dobry początek. Poproś o to, aby pracowali w sześciu grupach, w których przypomną sobie informacje na temat bohaterów *Katarynki* Bolesława Prusa.

Grupy 1 i 2 – Pan Tomasz (kim był, czym się zajmował, jakie miał upodobania).

Grupy 3 i 4 – ośmioletnia dziewczynka (kim była, w jaki sposób się zachowywała, w jaki sposób radziła sobie z chorobą).

Grupy 5 i 6 – matka ośmioletniej dziewczynki (kim była, czym się zajmowała, jaki miała stosunek do choroby swojej córki).

5 minut

Poproś uczniów i uczennice o to, aby zaprezentowali efekty swojej pracy.

Praca właściwa

8 minut

Wyjaśnij uczniom i uczennicom, że za chwilę będą mogli poznać kilka historii dzieci z różnych krajów na świecie. Poproś każdą grupę o wylosowanie jednej karty (załącznik nr 1). Daj uczniom i uczennicom czas na zapoznanie się z osobą przedstawioną na wylosowanej karcie i wspólne zastanowienie się nad odpowiedzią na pytanie, w jakiej sytuacji znalazło się dane dziecko i jakie są tego przyczyny. Następnie poproś, by opowiedzieli kolegom i koleżankom z innych grup, kogo mieli okazję poznać i czego się o nich dowiedzieli.

2 minuty

Zapytaj młodzież, co łączy przedstawione przez uczniów i uczennice dzieci z różnych państw świata z bohaterką *Katarynki* Bolesława Prusa. W razie potrzeby dopytaj, czy te dzieci mają te same możliwości, co uczniowie i uczennice (młodzież może na przykład zwrócić uwagę na to, że część dzieci miała ograniczony dostęp do edukacji).

10 minut

Zapowiedz klasie, że wspólnymi siłami spróbujecie stworzyć Kodeks praw dziecka, prezentujący najważniejsze Waszym zdaniem prawa i wolności, które przysługują każdemu dziecku na świecie. Poproś, aby najpierw grupy samodzielnie zastanowiły się i na podstawie poznanych wcześniej historii dzieci zaproponowały i zapisały po dwa takie prawa. Następnie wytłumacz klasie, czym jest *Konwencja o prawach dziecka*, i rozdaj załącznik nr 2. Poproś, aby grupy przyporządkowały historie dzieci do praw, które nie zostały im zapewnione w rzeczywistości, a gwarantuje im je *Konwencja*. Poleć, aby grupy wybrały dwa kolejne najistotniejsze według nich prawa i zapisały je własnymi słowami. Wyjaśnij, że teraz grupy po kolei będą proponowały po jednym zapisie do klasowego Kodeksu praw dziecka. Kodeks spiszcie na dużym arkuszu papieru, a następnie powieście w widocznym miejscu w klasie. Wróćcie do pytania kluczowego i podsumujcie swoje rozważania.

Wyjaśnij klasie, że społeczność międzynarodowa zwróciła uwagę na trudny los wielu dzieci na świecie i rozpoczęła walkę o przestrzeganie praw dziecka. Jednym z jej przejawów jest uchwalenie Konwencji o prawach dziecka – międzynarodowego dokumentu, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 20 listopada 1989 roku, w którym zostały spisane wszystkie prawa dziecka. Podkreśl, że zrównoważony rozwój naszych społeczeństw zależy od tego, jak bardzo liczą się one z głosem każdego dziecka, które są równoprawnymi obywatelami i obywatelkami współczesnego świata.

Konwencja o prawach dziecka, Kancelaria Sejmu: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19911200526/T/D19910526L.pdf>.

8 minut

Zaproś uczniów i uczennice do obejrzenia krótkiego filmu organizacji UNICEF Polska *UNICEF – 70 lat pomocy dzieciom* (2:53) (<http://bit.ly/film70latUNICEF>).

Kiedy młodzież obejrzy film, zadaj klasie pytania:

W jaki sposób UNICEF działa na rzecz dzieci?

Po tym, jak uzyskasz odpowiedzi od młodzieży, poszerz uczniowską wiedzę na temat działalności organizacji.

UNICEF to organizacja humanitarna i rozwojowa wchodząca w skład ONZ, której celem jest niesienie pomocy dzieciom. Agenda podejmuje działania na rzecz podnoszenia warunków życia dzieci, od dostarczania szczepionek, przez budowę szkół, po udzielanie wsparcia w sytuacji klęski humanitarnej. Działalności organizacji przyświeca myśl, że każde dziecko, niezależnie od miejsca urodzenia, koloru skóry czy religii, ma prawo do zdrowego i bezpiecznego dzieciństwa.

Źródło: Cele strategiczne UNICEF, <https://www.unicef.pl/O-nas/O-UNICEF/Priorytety>.

Również Cele Zrównoważonego Rozwoju wspierają dzieci i ich dobrobyt. Jeśli praca nad osiągnięciem Celów Zrównoważonego Rozwoju ma zakończyć się sukcesem, musimy wspólnie angażować się w ochronę dzieci i ich praw na całym świecie.

Jakie jest przesłanie filmu? Czy film ma związek z sytuacją niewidomej dziewczynki, bohaterki utworu Katarzyny Bolesława Prusa, mimo że UNICEF powstał w XX wieku (1946 rok), a akcja utworu dzieje się w XIX wieku? Uzasadnij.

W razie potrzeby podpowiedz młodzieży, że trudna sytuacja finansowa matki uniemożliwiła leczenie dziewczynki po stracie wzroku. Dziewczynka nie mogła kontaktować się z rówieśnikami, bawić tak, jak dzieci w jej wieku, nie chodziła do szkoły, nie miała szans na zdrowe i bezpieczne dzieciństwo. Wsparciem dla niej okazał się pan Tomasz, który zaczął szukać okulistów, chcąc pomóc dziewczynce, aby odzyskała wzrok, co umożliwiłoby jej godne życie. Przekaż uczniom i uczennicom, że UNICEF powstał z inicjatywy dorosłych, żeby pomagać dzieciom, zwłaszcza w sytuacjach, w których rodzice nie mogą im zapewnić tego, czego dzieci potrzebują.

Podsumowanie

7 minut

Zaproponuj uczniom i uczennicom napisanie pocztówki z życzeniami do dziecka, którego historię poznali podczas lekcji, a którego prawa są naruszane. Zachęć każdą osobę, aby podzieliła się swoją refleksją na temat przestrzegania praw dziecka w dzisiejszym świecie, na przykład: co jest dla niej najważniejsze? Jakie prawa i wolności są jej zdaniem niezbędne do szczęśliwego dzieciństwa? Chętne osoby mogą także wspomnieć o swoich pomysłach na to, w jaki sposób każdy i każda z nas może poprzez swoje działania wspierać prawa dzieci. Osoby, które się zgłoszą, czytają swoje pocztówki na głos.

Źródła:

- Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526, Kancelaria Sejmu: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19911200526/T/D19910526L.pdf>.
- Film UNICEF – 70 lat pomocy dzieciom, UNICEF Polska, 2016, <http://bit.ly/film70latUNICEF>.
- Strony zawierające informacje na temat praw dziecka w perspektywie Celów Zrównoważonego Rozwoju: <http://www.un.org.pl/unicef-poland>; <https://www.unicef.org/agenda2030/69525.html>.
- Zestaw plansz do wydrukowania w formacie A4 zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- Platforma społeczna ONZ, Cele Zrównoważonego Rozwoju, <http://www.un.org.pl>.
- Konwencja o prawach dziecka, https://pl.wikipedia.org/wiki/Konwencja_o_prawach_dziecka.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Historie dzieci

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Prawa i wolności zawarte w Konwencji o prawach dziecka

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Historie dzieci

Historia 1:

Nira ma 9 lat i mieszka w północno-zachodnich Indiach. Właśnie dzisiaj jest przygotowywana do wesela. Wesela nie jest legalne i utrzymuje się je w tajemnicy przed postronnymi osobami. Pan młody pochodzi z sąsiedniej wioski i jedyną osobą, która go zna, jest ojciec dziewczynki. Indyjskie prawo zabrania dziewczętom wychodzić za mąż przed ukończeniem 18. roku życia, dlatego cała uroczystość utrzymywana jest w sekrecie.

Historia 2:

Imad ma 12 lat i przeżył bombardowanie w pobliżu szkoły w zachodniej części Aleppo, dawniej największego miasta w Syrii. Chłopiec jest zdrowy i może pracować – zbiera plastik, z którego następnie w prowizorycznych warunkach powstaje benzyna. To bardzo niebezpieczne zajęcie – domowa rafineria w każdej chwili może wybuchnąć, ale chłopiec nie ma wyjścia, tylko w ten sposób jest w stanie pomóc w utrzymaniu rodziny, która cierpi z powodu braku wody i jedzenia. Chłopiec nie pamięta innej rzeczywistości niż trwająca w Syrii od 2012 roku wojna.

Historia 3:

Xuân ma 10 lat i mieszka w małej wiosce w delcie Mekongu w południowym Wietnamie. Codziennie wcześniej rano wstaje, by pomagać rodzicom w pracach polowych. Zaczyna pracę o świcie i kończy wieczorem. Xuân nie chodzi do szkoły, nie ma czasu, praca wypełnia jej cały tydzień, aż 42 godziny tygodniowo. Xuân jest bardzo zmęczona, jej jedyną radością są krótkie przerwy od pracy, wypełnione zabawą z innymi pracującymi dziećmi.

Historia 4:

Lesedi ma dziś 15 lat. Mieszka w Demokratycznej Republice Konga. Niezbyt dobrze pamięta moment, gdy członkowie jednego ze zbrojnych ugrupowań porwali go z domu rodzinnego, pamięta jednak przysposabianie go do roli żołnierza, które odbywało się w atmosferze nienawiści i przemocy. Chłopiec mówi, że często śni mu się, że znowu stoi na linii ognia i że grozi mu śmiertelne niebezpieczeństwo. Lesedi wie, że mógł zginąć, wystawiony na pierwszy ogień, by chronić dorosłych członków organizacji zbrojnej.

Historia 5:

Sauda mieszka w Nigerii. Ta dziewięcioletnia dziewczynka wymaga natychmiastowej pomocy – cierpi z powodu ostrego niedożywienia, jak wiele innych dzieci z Nigerii, kraju zniszczonego konfliktem. Sauda z powodu braku pożywienia ma osłabiony układ odpornościowy, istnieje ryzyko, że zachoruje na odrę – w minionym tygodniu zachorowała jej siostra Samanya. Nie wiadomo, czy dziewczynka przeżyje. Odra jest chorobą zakaźną, bardzo niebezpieczną w kontakcie z osłabionym organizmem.

Historia 6:

Delamar ma 11 lat, mieszka w Sudanie Południowym. Urodził się bez rąk. Ma poczucie swojej inności, bezradności, samotności, ponieważ na co dzień jest odsunięty od życia rodzinnego. Rodzice dzieci niepełnosprawnych fizycznie często odsuwają swoje dzieci lub ukrywają je przed wzrokiem innych, gdyż niepełnosprawność może być uważana za oznakę „nieczystości” rodziny.

Źródło: opracowanie własne.

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Prawa i wolności zawarte w Konwencji o prawach dziecka

Prawa cywilne

Historia

prawo do życia i rozwoju

prawo do tożsamości (nazwisko, imię, obywatelstwo, wiedza o własnym pochodzeniu)

prawo do wolności, godności, szacunku, nietykalności osobistej

prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania

prawo do wyrażania własnych poglądów i występowania w sprawach dotyczących dziecka, w postępowaniu administracyjnym i sądowym

prawo do wychowywania w rodzinie i kontaktów z rodzicami w przypadku rozłączenia z nimi

prawo do wolności od przemocy fizycznej lub psychicznej

prawo nierekrutowania do wojska poniżej 15. roku życia

Prawa socjalne

prawo do odpowiedniego standardu życia

prawo do ochrony zdrowia

prawo do zabezpieczenia socjalnego

prawo do wypoczynku i czasu wolnego

Prawa kulturalne

prawo do nauki (bezpłatnej i obowiązkowej w zakresie szkoły podstawowej)

prawo do korzystania z dóbr kultury

prawo do informacji

prawo do znajomości swoich praw

Prawa polityczne

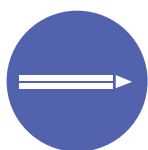
prawo stowarzyszania się i zgromadzeń w celach pokojowych

Źródło: Konwencja o prawach dziecka, Kancelaria Sejmu: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19911200526/T/D19910526L.pdf> oraz https://pl.wikipedia.org/wiki/Konwencja_o_prawach_dziecka.

04

SCENARIUSZ

Zestawienie perspektyw. Krytyczna lektura *W pustyni i w puszczy* Henryka Sienkiewicza

KATARZYNA
DZIĘCIOŁOWSKA,
JOANNA KOSTRZEWA,
ELŻBIETA KRAWCZYK

KLASY IV–VI

45 MINUT

Podczas lekcji uczennice i uczniowie przyjrzą się temu, jak Henryk Sienkiewicz przedstawił mieszkanki i mieszkańców Afryki w powieści *W pustyni i w puszczy*. Obraz ten skonfrontują ze wskazówkami stworzonymi przez Afrykanów dotyczącymi tego, jak chcieliby, żeby mówiono i pisano o Afryce i o nich samych. Pozwoli to na odczytanie lektury w kontekście historycznym i współczesnym, a jednocześnie uwrażliwi na kwestię stereotypów utrwalających europejskie wyobrażenia o Afryce czy innych kontynentach.

Pytanie kluczowe

Co powiedzieliby współcześni Afrykanie i Afrykanki po przeczytaniu *W pustyni i w puszczy* Henryka Sienkiewicza?

Cele zajęć:

- przeanalizujesz fragmenty powieści *W pustyni i w puszczy* Henryka Sienkiewicza pod kątem języka, jakim opisał Afrykę i jej mieszkańców oraz mieszkanki
- poznasz wskazówki, jakimi warto się kierować, pisząc i mówiąc o Afryce oraz jej mieszkańcach i mieszkankach

Związek z podstawą programową:

I: 1.12, 1.14, 1.17–18, III: 2.4–5, IV: 2–3

Zagadnienia:

różnorodność i stosunki międzykulturowe

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 1 Koniec z ubóstwem
- 2 Zero głodu
- 5 Równość płci
- 10 Mniej nierówności
- 16 Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Metody:

praca z tekstem, pogadanka, dodatkowa propozycja: metaplan

Formy pracy:

praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

karcetki z nazwami państw: Egipt, Sudan, Sudan Południowy, Etiopia, Kenia; załączniki

„W pustyni i w puszczy” Henryka Sienkiewicza od pokoleń kształtuje wyobrażenia Polek i Polaków na temat Afryki. To jedna z chętniej czytanych lektur, powieść przygodowa; często jedna z pierwszych, w których mowa o innych kulturach. To ważny tekst historyczny, oddający sposób myślenia wielu współczesnych Sienkiewiczowi (choć już wtedy pojawiała się krytyka kolonializmu, chociażby w „Jądrze ciemności” Josepha Conrada) i przede wszystkim w takim kontekście warto go odczytywać – jako odzwierciedlenie kolonialnego porządku świata i relacji międzyludzkich, których konsekwencje są odczuwalne w krajach globalnego Południa do dziś (wzysk, eksploatacja zasobów naturalnych bez równej dystrybucji zysków, zawłaszczanie ziemi, pogłębiające się nierówności społeczne, konflikty na tle etnicznym wynikające z kolonialnego podziału na strefy wpływów nieuwzględniające lokalnych uwarunkowań społeczno-politycznych itp.). Współczesne odczytywanie tego tekstu wymaga krytycznej analizy i refleksji, w przeciwnym razie czytelnicy i czytelniczki zostaną pozostawieni z szeregiem stereotypów i nieuprawnionych uogólnień, które mogą wpłynąć na ich postrzeganie zarówno bieżących relacji społeczno-ekonomiczno-politycznych na linii globalna Północ–globalne Południe, jak i samych mieszkańców i mieszkank Afryki czy szerzej – osób pochodzących z innych kultur. Niniejszy scenariusz stanowi zaproszenie do takiej krytycznej lektury, odsłaniając sposób, w jaki można „rozpakować” te treści i omówić je z młodzieżą, a jednocześnie zastanowić się, jakiego języka używać, żeby nie utrwałać stereotypów, i po jakie lektury sięgać, by konfrontować tę perspektywę ze współczesnymi wizerunkami różnych krajów afrykańskich, widzianych przede wszystkim oczami ich mieszkańców i mieszanek.

Wprowadzenie

3 minuty

Poproś młodzież, aby w parach zastanowiła się nad odpowiedzią na pytanie kluczowe. Po udzieleniu odpowiedzi przez chętnych i zapisaniu tematu przedstaw cele lekcji.

Praca właściwa

3 minuty

Połącz uczniów i uczennice w grupy, na przykład rozdając karteczki z nazwami państw: Egipt, Sudan, Sudan Południowy, Etiopia, Kenia – współczesnych krajów Afryki, przez które biegnie trasa podróży bohaterów powieści. Osoby z takimi samymi nazwami łączą się w grupę. Poproś, by każda z grup wybrała lidera lub liderkę albo samodzielnie wybierz osobę odpowiedzialną za przebieg pracy w grupie podczas lekcji.

8 minut

Zadaj uczniom i uczennicom poniższe pytania i poproś, by spróbowali na nie odpowiedzieć w grupach. Zachęć ich do posiłkowania się lekturą i znajdowania cytatów na potwierdzenie odpowiedzi. Poproś, by odpowiedzi zapisali.

W jaki sposób autor przedstawia mieszkanki i mieszkańców Afryki w swojej powieści? Jakie cechy im przypisuje? Czym różnią się Kali, Mea, Mahdi czy inni mieszkańcy i mieszkanki Afryki od Stasia, Nel i innych Europejczyków?

8 minut

Rozdaj grupom cytaty z lektury zawarte w załączniku nr 1 i poproś o powtórzenie zadania z poprzedniego punktu z wykorzystaniem tych cytatów. Zwróć uwagę, by grupy dostały taki fragment, jakiego wcześniej nie znalazły same.

Cytatów w załączniku jest łącznie 8. Zdecyduj, które z nich i ile chcesz rozdać grupom, dopasowując to do czasu i poziomu grupy. Przyglądaj się grupom w trakcie pracy i wesprzyj je dodatkowymi pytaniami czy wskazówkami, jeśli dostrzeżesz taką potrzebę.

3 minuty

Gdy grupy zakończą pracę nad cytatami, przypomnij uczniom i uczennicom pytanie kluczowe i zapytaj, w jaki sposób można zebrać rzetelną odpowiedź na nie od samych zainteresowanych. Zapytaj też, z jakich krajów mogłyby pochodzić osoby zainteresowane. Możesz odwołać się do podziału na grupy według państw z punktu 2. Ważne, by w tej rozmowie podkreślić różnorodność Afryki i potrzebę odniesienia się do opinii osób, które tam mieszkają.

7 minut

Gdy uczniowie i uczennice zaproponują swoje pomysły, przedstaw im materiał wydany przez Fundację Afryka Inaczej pt. *Dziesięć wskazówek, jak mówić i pisać o Afryce* przygotowany przez Afrykanów mieszkających w Polsce (załącznik nr 2). Poproś, by młodzież, pracując we wcześniej związanych grupach, porównała to, co przedstawił Henryk Sienkiewicz, z materiałem *Dziesięć wskazówek...* i znalazła fragmenty lektury, które naruszają wymienione w nim zasady.

8 minut

Poproś poszczególne grupy o przedstawienie tych wskazówek, które zostałyby naruszone przez *W pustyni i w puszczy*, gdyby istniały w czasach Sienkiewicza. Zaproponuj, aby członkowie i członkinie grup podali przykłady z tekstu lektury.

Podsumowanie

5 minut

Następnie w formie pogadanki lub miniwykładu podsumujcie ćwiczenie. Zapytaj uczniów i uczennice o wnioski z pracy grup i o to, czy ich odpowiedzi na pytanie kluczowe zmieniły się w toku lekcji. Jeśli tak, to jaka była to zmiana? Jeśli będzie potrzeba, wyjaśnij, dlaczego opisy z lektury są krzywdzące dla Afrykanów i Afrykanek. Możesz oprzeć się na wyjaśnieniach do poszczególnych cytatów zawartych w załączniku nr 3 (Komentarze metodyczne do cytatów).

Przed wszystkim warto wyjaśnić, że Sienkiewicz żył w czasach, w których jego poglądy były popularne wśród mieszkańców i mieszkanki Europy. Obecnie uznajemy, w duchu poszanowania praw człowieka, że są one krzywdzące i niesprawiedliwe, i warto korzystać ze wskazówek, które pomogą nam mówić o innych z szacunkiem, bez obrażania i poniżania.

Aby sprawdzić, co uczniowie i uczennice zapamiętali i zrozumieli z lekcji, zadaj na koniec pytanie, o czym trzeba pamiętać, mówiąc i pisząc o Afryce.

Propozycja kontynuacji lekcji:

- Proponujemy, by na kolejnej lekcji kontynuować temat z uczniami i uczennicami, podsumowując i utrwalając ich wiedzę z wykorzystaniem formuły metaplanu, którego propozycja znajduje się w załączniku nr 4. Młodzież może wykonać metaplan na skserowanych kartach pracy lub przerysować go i wykonać plakat na ten temat.
 - Zachęcamy także do zapoznania się z innymi scenariuszami CEO do języka polskiego dotyczącymi prezentowania i postrzegania Afryki i przeprowadzenia ich z młodzieżą:
- Scenariusz zajęć *Jak mówić o Afryce?*, w: *Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/02_jak_mowic_o_afryce.pdf.
 - Scenariusz zajęć *Radzenie sobie ze stereotypami. Z mojej perspektywy*, w: *Świat na wyciągnięcie ręki. Scenariusze zajęć z zakresu edukacji globalnej na godziny wychowawcze*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2011, http://bit.ly/ceo_z_mojej_perspektywy.
 - Scenariusz zajęć *Afryka w reklamie* opracowany w ramach projektu *Jak urządzić świat?*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2013, http://bit.ly/ceo_Afryka_w_reklamie.
 - Działanie może również przyjąć formę projektu, w ramach którego uczniowie i uczennice będą mogli poszerzyć swoją wiedzę i korzystać z różnych źródeł. Zachęcamy wówczas do sięgnięcia po inne teksty kultury (przykładowe propozycje znajdują się poniżej oraz w poleconym scenariuszu) i powiązanie działania z treściami poruszonymi na lekcjach historii – tematem odkryć geograficznych i ich konsekwencji oraz wstępu do kolonializmu.
 - B. Białek, Scenariusz projektu *Bliska czy „dzika”? Projekt: Afryka*, w: *Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/03_bliska_czy_dzika.pdf.
 - K. Szczukiewicz, Scenariusz *Kolonializm XIX-wieczny z perspektywy kolonizowanych i kolonizujących*, w: *Edukacja globalna na zajęciach historii w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <https://globalna.ceo.org.pl/edukacja-globalna-na-zajeciach-historii-0>.

Propozycje tekstów napisanych przez Nigeryjkę i Kenijczyka:

- Ch. Ngozi Adichie, *Amerykaana*, Zysk i S-ka 2014; *Fioletowy hibiskus*, Amber 2004, *Półowka złotego słońca*, Sonia Draga 2009.
- B. Wainaina, *Jak pisać o Afryce*, „Granta” nr 92/2005, <https://globalna.ceo.org.pl/artykuly/jak-pisac-o-afryce-binyavanga-wainaina>.
- B. Wainaina, *Kiedyś o tym miejscu napiszę*, Karakter 2014.

Publikacje dotyczące kwestii języka w perspektywie antydyskryminacyjnej:

- *Jak mówić i pisać o Afryce?*, Fundacja Afryka Inaczej, 2011, <http://afryka.org/afryka/jak-mowic-i-pisac-o-afryce-news/>.
- J. Jarosz, *Kodeks w sprawie obrazów i wiadomości z krajów globalnego Południa*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/publikacje/kodeks-w-sprawie-obrazow-i-wiadomosci-z-krajow-globalnego-poludnia>.
- *Jak mówić o większości świata? Jak informować o krajach globalnego Południa?*, wyd. 4, Instytut Globalnej Odpowiedzialności, Warszawa 2015, http://igo.org.pl/wp-content/uploads/2016/01/Jak_mowic_o_wiekszosci_swiata_wydanie4_-ebook.pdf.
- *Jak mówić o większości świata? Rzetelna edukacja o krajach globalnego Południa*, wyd. 3, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2012, https://www.pah.org.pl/app/uploads/2017/06/2017_dlaszko_l_jak_mowic_o_wiekszosci_swiata.pdf.

Źródła:

- Cytaty na podstawie: H. Sienkiewicz, *W pustyni i w puszczy*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1973, w zasobie Wolnych lektur: <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/w-pustyni-i-w-puszczy.html>.
- M. Diouf, A. Igiehon, N. Karamalla, D. Rasolomampionona, P. Średziński, *Jak mówić i pisać o Afryce?*, Fundacja Afryka Inaczej, Warszawa 2011, <http://afryka.org/batory/poradnik.pdf>.
- O metodzie metaplanu na stronie Fundacji Szkoła z Klasą: <https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2016/11/Metaplan.pdf>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Cytaty z powieści Henryka Sienkiewicza *W pustyni i w puszczy*

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: *Dziesięć wskazówek, jak mówić i pisać o Afryce* Fundacji Afryka Inaczej

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Komentarze metodyczne do cytatów

Załącznik nr 4 – Karta pracy: Metaplan do kontynuacji lekcji

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Cytaty z powieści Henryka Sienkiewicza *W pustyni i w puszczy*

Cytat 1

– Więc słuchaj! Wa-hima mają czarne mózgi, ale twój mózg powinien być biały. Ty skoro zostałeś ich królem, powinieneś ich oświecić i nauczyć tego, czego nauczyłeś się ode mnie i od bibi. Oni są jak szakale i jak hieny – uczyn z nich ludzi. Powiedz im, że jeńców nie wolno ścinać, bo za krew bezbronnych karze Wielki Duch, do którego modłę się i ja, i bibi. Biali nie mordują niewolników, a ty chcesz być gorszy dla nich, niż był dla ciebie Gebhr – ty, chrześcijanin! Wstydz się, Kali, zmień stare, obrzydłe zwyczaje Wa-himów na dobre, a za to pobłogosławi cię Bóg i bibi nie powie, że Kali jest dziki, głupi i zły Murzyn.

Cytat 2

– Gdy pan wielki i bibi – mówił biorąc się pod boki – zamieszkają w drzewie, Kali nie będzie potrzebował budować na noc wielkiej zeriby i będzie mógł próżnować co wieczór.
– To lubisz próżnować? – zapytał Staś.
– Kali jest mężczyzną, więc Kali lubi próżnować, gdyż pracować powinny tylko kobiety.
– A widzisz jednak, że ja pracuję dla bibi.
– Ale za to, gdy bibi dorośnie, będzie musiała pracować na pana wielkiego, a jeśli nie zechce, to pan wielki pewno ją bić.

Cytat 3

– Stasiu, dlaczego my jedziemy i jedziemy, a Smaina jak nie ma, tak nie ma?
– Nie wiem. Zapewne idzie szybko naprzód, żeby jak najprędzej dojść do okolic, w których będzie mógł nałapać Murzynów. Czy chciałabyś, żebyśmy się już połączyli z jego oddziałem?
Dziewczynka skinęła swoją płową główką na znak, że bardzo jej o to chodzi.
– Co ci na tym zależy? – zapytał Staś.
– Bo może Gebhr nie będzie śmiał przy Smainie tak okropnie bić tego biednego Kali.
– Smaini pewnie nie lepszy. Oni wszyscy nie mają miłosierdzia dla swoich niewolników.

Cytat 4

Sudańczyk również począł się niepokoić długą drogą. Przychodziło mu chwilami do głowy, by wracać do Faszody, w razie bowiem gdyby się rozminęli ze Smainem, mogli się zabłąkać w dzikich okolicach, w których nie mówiąc już o głodzie, groziły im napady dzikich zwierząt i dzikszych jeszcze Murzynów, dyszących zemstą za lwy, które na nich wyprawiono.

Cytat 5

Starczyło więc na obfitą wieczerzę. Korzystali z niej jednak przeważnie tylko Kali i Mea. Młody Murzyn, którego Gebhr głodził w okropny sposób, zjadł taką ilość pokarmu, jaka mogła nasycić dwóch ludzi. Ale też był za to całym sercem wdzięczny swoim nowym państwu i natychmiast po wieczerzy padł na twarz przed Stasiem i Nel na znak, że pragnie do końca życia zostać ich niewolnikiem, a następnie złożył równie pokorną czołobitność strzelbie Stasia rozumiejąc widocznie, że bezpieczniej jest zjeść sobie łaskę tak groźnego narzędzia. Po czym oświadczył, że podczas snu „pana wielkiego” i bibi będzie czuwał na przemian z Meą, by ogień nie zgasł – i siadł przy nim w kucki mrucząc z cicha coś w rodzaju piosenki, w której powtarzały się co chwila wyrazy: „Simba kufa! simba kufa!”, co znaczy w języku ki-swahili: lew zabity.

Cytat 6

Staś czekał przez pewien czas, ale gdy Murzyna nie było długo widać, mimo woli zadał sobie pytanie:
– Uciekł?

I serce ścisnęło mu się przykrym uczuciem, jakie budzi zawsze niewdzięczność ludzka. Przecie on ujmował się za tym Kalim i bronił go wówczas, gdy Gebhr znęcał się nad nim po całych dniach, a następnie ocalił mu życie. Nel była zawsze dla niego dobra i płakała nad jego niedolą, a oboje obchodzili się z nim jak najlepiej. On zaś uciekł! Sam przecie mówił, że nie wie, w której stronie leżą osady Wa-hima, i że nie zdołałby do nich trafić, a jednak uciekł! Stasiowi znów przypomniały się podróże afrykańskie czytane w Port-Saidzie i opowiadania podróżników o głupocie Murzynów, którzy porzucają ładunki i uciekają nawet wówczas, gdy ucieczka grozi im niechybną śmiercią.

Cytat 7

– Ci Murzyni śpią i nie rozbudzą się więcej.

– Nie rozumiem...

– Chorzy są na śpiączkę. To są ludzie znad Wielkich Jezior, gdzie ta straszna choroba panuje ciągle – i zapadli na nią wszyscy, prócz tych, którzy przedtem pomarli na ospę. Został mi tylko ten jeden chłopak... Stasia uderzyło teraz dopiero to, że w chwili, w której zsunął się był do wąwozu, żaden Murzyn nie poruszył się, nie drgnął nawet – i że w czasie całej rozmowy spali wszyscy: jedni z głowami opartymi o skałę, drudzy z pospuszczanymi na piersi.

– Śpią i nie rozbudzą się już? – zapytał, jakby jeszcze nie zdając sobie sprawy z tego, co usłyszał.

A Linde rzekł:

– Ach, to trupiarnia ta Afryka!...

Cytat 8

Byli jeszcze w kraju pustym, z którego wygnała ludność ospa i wieści o rajzach derwiszów, ale Afryka jest w ogóle dość ludna, musieli więc prędzej czy później wejść w okolice zamieszkane przez nieznanne pokolenia, rządzone jak zwykle przez dzikich i okrutnych królików. Było nie lada zadaniem wynieść z takich opałów wolność i życie.

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Dziesięć wskazówek, jak mówić i pisać o Afryce

Dziesięć wskazówek, jak mówić i pisać o Afryce

1. **Afryka nie jest jednym krajem.** Na kontynencie afrykańskim funkcjonują 54 państwa, różnią się od siebie, tak jak różne są kraje Europy, np. Szwecja i Bułgaria.
2. **Nie należymy do plemion,** tylko do wspólnot etnicznych i społeczności.
3. **Afryka ma historię,** która zaczęła się na długo przed pojawieniem się Europejczyków.
4. **Afryka ma swoje współczesne i pozytywne oblicze.** Za to, jaka Afryka jest dziś, odpowiadają również europejskie państwa kolonialne i polityka wielkich mocarstw po dekolonizacji Afryki.
5. **Pisząc o wojnie** i innych tragicznych wydarzeniach, pamiętaj, że nie dotyczą one całego kontynentu, dlatego nie mów i nie pisz: „afrykańska wojna”, „głód w Afryce”.
6. **Afryka nie jest skansenem** zamkniętym w kapsule czasu.
7. **Afryka nie jest jedynym rejonem świata, gdzie żyją osoby z wirusem HIV.** Może zarazić się nim każdy, podobnie jak każdy, bez względu na kolor skóry, może być jego nosicielem.
8. **Pisz i mów „Afrykanka” i „Afrykanin”,** a nie „Murzynka” i „Murzyn”. Słowo „Murzyn” nie określa naszego pochodzenia i jest uznawane przez nas za obraźliwe.
9. **Nie kieruj się polityczną poprawnością,** ale przyzwoitością i szacunkiem wobec tych, o których piszesz.
10. **Każdy żart ma swoje granice.**

Źródło: M. Diouf, A. Igiehon, N. Karamalla, D. Rasolomampionona, P. Średziński, *Jak mówić i pisać o Afryce*, Fundacja Afryka Inaczej, Warszawa 2011, <http://afryka.org/batory/poradnik.pdf>.

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Komentarze metodyczne do cytatów

Wskazówki ogólne:

– Podejście Sienkiewicza do miejsca akcji i bohaterów powieści jest dość typowe jak na moment w dziejach, w którym tworzył. Z jednej strony, nie wpływa ono na tempo akcji i nie odbiera wartości literackiej, z drugiej jednak niesie poważne konsekwencje związane ze sposobem, w jaki przedstawiany jest i utrwalany wizerunek Afryki oraz jej mieszkańców i mieszkanki. Stereotypy na temat Afryki, Afrykanów i Afrykanek, jakimi obarczony jest tekst powieści, są krzywdzące, niesprawiedliwe i nieprawdziwe. Dlatego poniżej zwracamy uwagę na kilka z nich. Praca z uczniami i uczennicami na tym przykładzie może być dobrą formą ćwiczenia krytycznego myślenia, nie tylko w stosunku do tekstów literackich i historycznych, ale i współczesnych przekazów medialnych.

– Warto zwrócić także uwagę na słowo „Murzyn”, które pojawia się w powieści Sienkiewicza, a od którego z uwagi na jego negatywny, rasistowski wydźwięk odchodzi się na rzecz innych określeń, bardziej adekwatnych w danym kontekście (np. czarny, czarnoskóry, Kenijczyk, Polak kenijski pochodzenia).

Cytat 1

W tym fragmencie widać stawianie w opozycji przymiotników czarny–biały; nie tylko w kontekście koloru skóry, różnic fizycznych, ale też jako przeciwstawianie sobie cech czy właściwości: jasny–ciemny, dobry–zły, mądry–głupi. W pierwszym zdaniu pojawia się sugestia, jakoby „mózg biały”, czyli w tym kontekście mózg Europejczyka, był „lepszy”. Powinien też „oświecać”, co pokazuje wyższościową postawę Europejczyków nad Afrykanami. Kolejną opozycją, jaka pojawia się w tekście, jest zestawienie zwierząt (hieny, szakale) z ludźmi jako analogia pomiędzy Afrykanami a Europejczykami, co należy postrzegać jako bezpośrednie naruszenie godności ludzkiej przedstawianych osób. We fragmencie mamy również do czynienia ze stosowaniem uogólnień dotyczących całej grupy, co przekłada się na podtrzymywanie stereotypów, a także z deprecjonowaniem kultury Wa-himów, których zwyczaje są nazwane „obrzydłymi” i ponownie zestawione w opozycji do chrześcijańskich, które z założenia są dobre i godne boskiej pochwały.

Cytat 2

W tym fragmencie wyobrażenia Europejczyków na temat Afrykanów zostały włożone w usta przedstawiciela tej drugiej grupy. Zabieg ten uwiarygodnia zastosowany stereotyp i utrudnia jego zdemaskowanie. Sam stereotyp odnosi się do opozycji: leniwy–pracowity. Kali przedstawiony jest tu jako lubiący próżnować. Ukształtowany przez lata obraz próżnującego Afrykanina miał być uzasadnieniem potrzeby kolonizacji Afryki i sprawowania nad nią „pieczy”. Jest to jeden z bardziej trwałych, istniejących do dziś stereotypów, zaraz obok obrazu „dzikiego”, niecywilizowanego człowieka często zachowującego się jak dziecko, a więc potrzebującego opieki. W tym fragmencie można też dostrzec wyobrażenia autora o podziale obowiązków i stosunkach między kobietami i mężczyznami w Afryce. Nie jest on oparty na wiedzy o funkcjonowaniu społeczeństwa Wa-himów, a na wyobrażeniu, które znów stawiane jest w uproszczonej opozycji do wyobrażenia, jak ten podział wygląda u Europejczyków.

Inny zabieg językowy w tym fragmencie widać w sposobie, w jaki Kali się wypowiada – mówiąc o sobie w trzeciej osobie i używając bezokoliczników. Taki sposób sugeruje brak wykształcenia i jego niższy status w stosunku do innych bohaterów książki.

Cytat 3

W tym fragmencie mamy do czynienia z generalizacją: „Oni wszyscy nie mają miłosierdzia dla swoich niewolników”. Warto zwrócić uwagę na poruszoną kwestię dotyczącą niewolnictwa. Choć zjawisko to miało miejsce w krajach afrykańskich przed przybyciem Europejczyków, rozpowszechniło się w dużej mierze w czasach kolonializmu. Określenie „dla swoich niewolników” niesłusznie może sugerować, że odpowiedzialność za ten stan rzeczy leży po stronie Afrykanów, a nie kolonizatorów.

Cytat 4

„Dzikość” Afryki, jej przyrody i mieszkańców jest stereotypem utrwalonym w kulturze europejskiej. To niewątpliwie konsekwencja obcości i niezrozumienia, z jakimi mierzyć musieli się Europejczycy przybywający do zupełnie nieznanymi im warunków przyrodniczych i kulturowych, choć nie powinno to tłumaczyć postawy, którą możemy dostrzec w tym cytacie. Porównanie Afrykanów do zwierząt jest naruszeniem godności osób, o których pisze autor. Podobnie określenie „dyszący zemstą” sugeruje, że kierują się oni nieracjonalnymi odruchami zarezerwowanymi dla świata przyrody i, choć nie jest to wyrażone wprost, dalekim europejskim zachowaniom, znów w domyśle – racjonalnym i cywilizowanym. Podkreślając te różnice, Europejczycy usprawiedliwiali swoje pełne okrucieństwa podejście do społeczności mieszkających na podbitych przez nich terenach. A przecież każda społeczność ma prawo do funkcjonowania w sposób, który najbardziej jej odpowiada. Ocenianie i hierarchizowanie tych stylów funkcjonowania to przejaw etnocentryzmu, prowadzącego do wywyższania jednych kultur nad drugie, niekiedy do narzucania swoich obyczajów czy nawet deprecjonowania sposobu życia osób, które żyją inaczej.

Kolejnym wątkiem w tym fragmencie, na który warto zwrócić uwagę, jest stereotypowe postrzeganie Afryki jako kontynentu, na którym panuje powszechny głód. Aby nie utrwaląc stereotypów, warto sięgać po sprawdzone, aktualne informacje i weryfikować je poprzez rzetelne źródła, na przykład raporty organizacji międzynarodowych zajmujących się danym zagadnieniem (Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa [FAO] czy Światowej Organizacji Zdrowia [WHO]). Jeśli poruszamy więc kwestię głodu – jednego z istotnych wyzwań współczesnego świata – zwracamy uwagę na to, żeby przytaczać konkretne dane, na przykład doprecyzować miejsce, o jakim mówimy (poprzez podanie kraju), czas (np. rok) i okoliczności (np. nieurodzaj, wojna).

Cytat 5

Przedstawiona w tym fragmencie postawa nowego sługi Stasia i Nel wskazuje na „wrodzoną” predyspozycję Afrykanów do życia w roli sług (choć już nie niewolników, bo niewolnictwo nie jest w tym czasie w Anglii dozwolone). Jest to stereotyp, którego funkcja jest jasna – skoro Afrykańczycy sami chcą być sługami, to czyniąc ich poddaniymi sobie, spełniamy ich wolę. Jest to podejście szowinistyczne i odbierające godność drugiemu człowiekowi, niemniej rozpowszechnione w czasach kolonializmu. Podejście to można zresztą zaobserwować również między różnymi grupami społecznymi w samej Europie, gdzie chłop miał być jeszcze na początku XX wieku człowiekiem drugiej kategorii i okazywać czołobitność swoim przełożonym.

Cytat 6

W tym fragmencie szczególną uwagę zwraca pojęcie „niewdzięczności”, które staje się odzwierciedleniem relacji panujących między Europejczykiem a Afrykaninem. W wyobrażeniu Sienkiewicza i jemu współczesnych (choć oczywiście nie wszystkich) nie ma miejsca na równość między tymi dwiema grupami. Europejczyk może być „dobry” dla Afrykanina, ale okazuje mu wtedy miłosierdzie, za które oczekuje wdzięczności. Utrwalanie takiej postawy u młodych ludzi jest szkodliwe i nieuzasadnione, może prowadzić do poczucia, że dzięki europejskiemu pochodzeniu należy im się więcej i ponoszą mniejszą odpowiedzialność wobec świata i innych ludzi. Taka postawa w czasach, gdy konsekwencje wielu zjawisk zapoczątkowanych przez Europejczyków (konflikty o zasoby, zmiana klimatu, niesprawiedliwości wynikające z gospodarki kapitalistycznej itp.) w większym stopniu ponoszą często społeczeństwa globalnego Południa, w tym Afryki, może być katastrofalna w skutkach zarówno dla globalnej Północy, jak i dla globalnego Południa.

Ten fragment uwidacznia także stereotyp „głupiego Afrykanina” (który ucieka, nawet jeśli grozi mu niechybna śmierć) – kolejny przekaz naruszający godność osób pochodzenia afrykańskiego, a jednocześnie dający Europejczykom poczucie wyższości. Szczególnie w dzisiejszych czasach, naznaczonych nasilającymi się ruchami migracyjnymi, warto zwracać uwagę na takie przekazy, które mogą prowadzić do uprzedzeń, a w konsekwencji do dyskryminacji.

Cytat 7

Wizja Afryki jako kontynentu pełnego śmiertelnych chorób jest również bardzo trwałym obrazem. W *Dziesięciu wskazówkach, jak mówić i pisać o Afryce* autorzy wspominają o kojarzeniu Afryki z zakażeniem wirusem HIV, które często powoduje, że zapominamy o tym, że każdy bez względu na pochodzenie może się tym

wirusem zarazić. W czasach Sienkiewicza, gdy nie znano HIV i AIDS, inne choroby (jak ospa, gorączka, śpiączka) pełniły analogiczną funkcję – wskazując, że Afryka to kontynent trudny do życia i wymagający pomocy Europejczyków.

Mówiąc o temacie chorób i śmiertelności, warto odnosić się do przyczyn takiego stanu rzeczy, zwracać uwagę na potencjalne rozwiązania i dywersyfikować przekaz, by przedstawiać całościowy obraz świata zamiast jego drobnego wycinka oraz pamiętać o tym, że – jak w każdym innym aspekcie – sytuacja poszczególnych społeczności jest różna.

Cytat 8

Podobne jak w cytacie 4 odniesienie do „dzikości” Afryki w tym fragmencie jest połączone z określeniem lokalnych władców jako „dzikich i okrutnych królików”. Nazwanie ich w ten sposób jest deprecjonujące i dewaluujące, punktem odniesienia są tu władcy współpracujący z Europejczykami (czasem przyjęli już chrześcijaństwo), w stosunku do których Sienkiewicz używa określenia „król”. Natomiast tych, których nie zna z imienia i nie mają znaczenia dla narracji, nazywa „królikami”. Nieznajomość i niezrozumienie sytuacji nie usprawiedliwia tego nierównego traktowania, które – podobnie jak w przypadku użycia słowa „dziki” – odbiera godność tym, o których mowa.

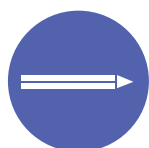
Załącznik nr 4 – Karta pracy: Metaplan do kontynuacji lekcji

1. Jak jest? Jak opisuje Afrykę Henryk Sienkiewicz?	3. Jak powinno być? Jak powinno się pisać o Afryce, by przedstawić prawdziwy obraz?
2. Dlaczego nie jest tak, jak powinno być? Z czego wynika, że obraz Afryki u Sienkiewicza jest taki, a nie inny?	4. Co zrobić, żeby było tak, jak powinno być? Co należy zrobić, by budować adekwatny obraz Afryki?

05

SCENARIUSZ

„Morze, ten rybi gościniec” (Homer). Utrwalenie wiadomości o imiesłowach

SYLWIA
MIĘDZYBRODZKA

KLASY VII–VIII

45 MINUT

Lekcja ma na celu utrwalenie wiadomości na temat imiesłowów przysłówkowych i przymiotnikowych. Dzięki tekstowi przygotowanemu do ćwiczeń uczniowie i uczennice poszerzą wiadomości na temat zagrożeń mórz oraz oceanów i właściwej ochrony światowych zasobów wody. Lekcja pozwoli młodzieży również uświadomić sobie, jak ważną funkcję pełnią ekosystemy morskie dla mieszkańców i mieszkanki świata.

Pytanie kluczowe

Jak możemy odpowiedzialnie korzystać z naturalnych zasobów mórz i oceanów?

Cele zajęć:

- utrwalisz wiadomości na temat imiesłowów przymiotnikowych i przysłówkowych, by poprawnie wyrażać swoje myśli w mowie i w piśmie
- wyjaśnisz, jaką rolę pełnią ekosystemy morskie dla społeczeństw i gospodarek na całym świecie
- wymienisz niebezpieczeństwa, jakie niesie za sobą nieracjonalne gospodarowanie nimi

Związek z podstawą programową:

II: 1.4

Zagadnienia:

zrównoważony rozwój,
różnorodność biologiczna

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

—14 Życie pod wodą

Metody:

praca z tekstem

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

kartki z nazwami imiesłowów
(tyle, ile osób w klasie), załączniki

Wprowadzenie

8 minut

Warto, aby na początku zajęć uczniowie i uczennice przypomnieli sobie informacje o imiesłowach – ich rodzaje, zasady tworzenia, zastosowanie. Można w tym celu podzielić młodzież na cztery grupy – każda będzie się zajmować jednym imiesłowem. Ciekawym pomysłem na dokonanie podziału, a zarazem okazją do powtórzenia wiadomości, jest odmiana zabawy „Jaką znaną postacią jestem?”.

Przygotuj taką ilość kartek, ilu jest uczniów i uczennic w danej klasie. Podziel je na cztery części i każdej z nich przyporządkuj jeden rodzaj imiesłowu, wypisując ich nazwy. Osoby losują kartki, nie wiedząc, który z imiesłowów przypadł im w udziale, następnie kartki zostają przypięte do ich pleców. Później uczniowie i uczennice, chodząc swobodnie po klasie, mogą zadawać napotykanym osobom po jednym pytaniu zamkniętym, np. „Czy jestem imiesłowem, który odmienia się przez przypadki?”. Gdy ktoś odgadnie prawidłowo, którym z imiesłowów jest, przykleja kartkę z przodu i nadal bierze udział w zabawie, pomagając innym odgadnąć ich hasła.

Kiedy wszyscy rozszyfrują już, jakimi są imiesłowami, poproś, aby dobrali się w grupy według swoich kategorii, czyli osoby reprezentujące imiesłowy przymiotnikowe biernie razem, imiesłowy przysłówkowe uprzednie razem itd.

8 minut

Niech każda z grup podsumuje informacje na temat reprezentowanego przez siebie imiesłowu, wypełniając kartę pracy (załącznik nr 1) – dla każdej grupy po jednym egzemplarzu. Uzupełnione karty pracy powieście w widocznym miejscu tak, aby później, jeśli zajdzie taka konieczność, można było podejść i sprawdzić zapisane tam informacje.

Praca właściwa

3 minuty

Zapytaj młodzież, dlaczego morza i oceany są według niej ważne.

Zanim zaczniecie rozwiązywać zadanie na kolejnej karcie pracy, warto przybliżyć uczniom i uczennicom tematykę, która została w niej poruszona. Morza i oceany zajmują ok. 70% powierzchni Ziemi. Jak ważne jest zachowanie dobrej kondycji mórz i oceanów podkreśla fakt, że ich ochrona została uznana przez społeczność międzynarodową za jeden z Celów Zrównoważonego Rozwoju (Cel 14: Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony) (więcej informacji na: <https://globalna.ceo.org/pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>). Nieracjonalna gospodarka zasobami mórz i oceanów wygenerowała wiele problemów. Dziś nie jesteśmy w stanie przewidzieć, jak wielkie będą skutki zaniedbań, dlatego warto zwrócić uwagę młodzieży na te kwestie. Tematykę ochrony zasobów morskich w perspektywie Celów Zrównoważonego Rozwoju można poruszyć na przykład w kontekście Światowego Dnia Wody i Dnia Ochrony Bałtyku (22 marca) czy Światowego Dnia Oceanów (8 czerwca).

4 minuty

Rozdaj uczniom i uczennicom karty pracy (załącznik nr 2) – dla każdego po jednym egzemplarzu. Następnie poproś, aby każdy zespół odliczył do czterech. Później niech „jedyńki” usiądą razem, „dwójki” razem itd. W ten sposób w każdym zespole powinni się znaleźć przedstawiciele różnych imiesłowów.

15 minut

Zaproś każdą grupę do wspólnego przeczytania tekstu zamieszczonego w karcie pracy i rozwiązania umieszczonych tam zadań.

Po upływie wyznaczonego czasu spytaj klasę o jej opinię na temat tego, o czym przeczytała w karcie pracy (tekst o morzach i oceanach). Może uczniowie i uczennice o czymś już wiedzieli, a może coś ich zaskoczyło? Następnie poproś reprezentantów i reprezentantki każdego zespołu o odczytanie kolejnych odpowiedzi.

5 minut

Podsumowanie

2 minuty

Narysuj na tablicy termometr i zapisz obok pytanie: „Na ile dzisiejsze zajęcia pomogły mi w utrwaleniu wiadomości o imiesłowach?”. Poproś uczniów i uczennice, aby narysowali swój znaczek lub przykleili otrzymaną wcześniej karteczkę samoprzylepną w odpowiednim miejscu.

Praca domowa

1. Poproś, aby uczniowie i uczennice poszukali informacji o tym, co mogą robić, aby przyczynić się do ochrony mórz i oceanów oraz odtworzenia żywych zasobów morskich. Zaproponuj przygotowanie na ten temat artykułu do gazetki szkolnej, poradnika w formie multimedialnej do umieszczenia na stronie szkoły lub prezentacji, którą mogą przedstawić na lekcji. Najciekawsze prace zostaną również opublikowane na stronie CEO: www.globalna.ceo.org.pl (materiały można wysyłać na adres: globalna@ceo.org.pl).
2. Poleć młodzieży przygotowanie plakatu wyjaśniającego, dlaczego morza i oceany są ważne dla człowieka. Podkreśl, że warto zwrócić uwagę na rolę ekosystemów morskich w życiu mieszkańek i mieszkańców różnych części świata.

Źródła:

- Strona internetowa WWF Polska: <https://www.wwf.pl/srodowisko/morza-i-oceany>.
- Strona internetowa Greenpeace Polska: <http://www.greenpeace.org/poland/pl/co-robimy/Chronimy-morza-i-oceany>.
- Platforma Społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju ONZ, Cel 14: Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony*, <http://www.un.org.pl/cel14>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Charakterystyka imiesłowów

Załącznik nr 2 – Karta pracy: Tekst o morzach i oceanach

Odpowiedzi do Karty pracy nr 1:

Grupa 1: nieosobowe; jaki? jaka? jakie?; przypadki, liczby i rodzaje; aktywne, czynne; piszą; maluje; przydawki lub orzecznika; łącznie.

Grupa 2: nieosobowe; jaki? jaka? jakie?; przypadki, liczby i rodzaje; biernie; została powieszona; zostali oddani; biernej; przydawki lub orzecznika; łącznie.

Grupa 3: nieosobowe; kiedy? jak?; przysłówki; niedokonanych; w tym samym czasie, równocześnie; -ąc; okoliczników; oddzielnie.

Grupa 4: nieosobowe; kiedy? jak?; przysłówki; dokonanych; wcześniej; -wszy, -wszy; okoliczników; oddzielnie.

Odpowiedzi do Karty pracy nr 2:

Ad 2. Wybrane przykłady imiesłowów: **PRZYMIOTNIKOWY CZYNNY:** decydujący, posiadająca, ukierunkowane, zalegających, połowowych; **PRZYMIOTNIKOWY BIERNY:** przelowionych, wyposażona, związanym, wykorzystywanymi, znajdujących się; **PRZYSŁÓWKOWY UPRZEDNI:** ustaliwszy; **PRZYSŁÓWKOWY WSPÓŁCZESNY:** zajmując, ciągnąc, używając, powodując, doliczając

Ad 3. Przykładowa odpowiedź: **DZIAŁAJĄC**, wszyscy możemy coś zrobić, aby walczyć z tym problemem.

Ad 4. Złowiwszy; stwierdziwszy; spłynąwszy.

Ad 5. Przelowienie w następstwie m.in. zbyt wysokich limitów połowowych, nadmiernej mocy połowowej floty rybackiej, łamanie przepisów prawa przez rybaków (np. poprzez łowienie ryb podczas obowiązującego zakazu połowów lub w trakcie trwania okresu ochronnego, łowienie ryb mniejszych niż pozwala na to wymiar ochronny); przyłów; niewłaściwe prowadzenie farm hodowlanych; eutrofizacja; niewłaściwe praktyki rybackie, np. pozostawianie w morzu zagubionych sieci; odpady.

Załącznik 1 – Karta pracy: Charakterystyka imiesłów

Grupa 1

Imiesłowy przymiotnikowe czynne to _____ formy czasownika odpowiadające na pytania _____
_____ Odmieniają się przez _____ Imiesłowy te informują o tym, że ktoś
lub coś wykonuje określoną czynność w danym momencie. Osoby i przedmioty, do których się odnoszą, są _____
_____, np. „piszące” to te, które _____, „malujący” to ten, który _____ Mogą także okre-
ślać właściwości i stany osób lub rzeczy. Podobnie jak przymiotniki imiesłowy przymiotnikowe pełnią w zdaniu
funkcje _____ Partykulę „nie” piszemy z nimi _____

Grupa 2

Imiesłowy przymiotnikowe bierne to _____ formy czasownika odpowiadające
na pytania _____ Odmieniają się przez _____
Imiesłowy te informują o tym, że ktoś lub coś podlega czynności wykonywanej przez kogoś innego. Osoby
i przedmioty, do których się odnoszą, zachowują się _____, nie wykonują danej czynno-
ści, np. „powieszona” to ta, która _____, „oddani” to ci, którzy _____
_____ Imiesłowy przymiotnikowe bierne służą często do tworzenia strony _____
czasowników w formie osobowej. Podobnie jak przymiotniki pełnią w zdaniu funkcje _____
Partykulę „nie” piszemy z nimi _____

Grupa 3

Imiesłowy przysłówkowe współczesne to _____ formy czasownika. Najczęściej odpo-
wiadają na pytania _____ i podobnie jak _____ się nie od-
mieniają. Imiesłowy te tworzone są od czasowników _____ Informują o tym, że jakiejś
czynności odbywają się _____ (współcześnie wobec siebie), np. „Pisząc e-mail, słuchał
radia”. Charakterystyczna końcówka dla tej formy imiesłowu to _____ W zdaniu
pełnią one funkcje _____ Partykulę „nie” piszemy z nimi _____

Grupa 4

Imiesłowy przysłówkowe uprzednie to _____ formy czasownika. Najczęściej odpo-
wiadają na pytania _____ i podobnie jak _____ się nie
odmieniają. Imiesłowy te są tworzone od czasowników _____ Informują o tym, że
jakaś czynność została wykonana _____ niż inna (uprzednio), np. „Umywszy zęby, ubrał
się”. Charakterystyczne końcówki dla tej formy imiesłowu to _____ W zdaniu pełnią
one funkcje _____ Partykulę „nie” piszemy z nimi _____

Załącznik 2 – Karta pracy: Tekst o morzach i oceanach

1. Przeczytaj poniższy tekst i podkreśl wszystkie występujące w nim imiesłowy.

MORZA I OCEANY

Zajmując około 70% powierzchni Ziemi i wytwarzając 50% dostępnego tlenu, morza i oceany nie tylko dostarczają nam pożywienia, ale też wywierają decydujący wpływ na klimat oraz gospodarkę na świecie. Niestety są one – wraz z żyjącą w nich fauną i florą – w olbrzymim niebezpieczeństwie. Jest to problem o charakterze globalnym i dotyczy nas wszystkich.

Pierwszym z morskich wyzwań jest tak zwane przelowienie, czyli nadmierna eksploatacja morskich zasobów. Obecnie około 30% światowych zasobów ryb jest przelowionych, a około 60% jest poławianych na najwyższym możliwym poziomie.

Ustalwszy zbyt wysokie limity połowowe, ministrowie do spraw rybołówstwa Unii Europejskiej przyczynili się do pogłębiania tego problemu. Szkodzi także nadmierna moc połowowa floty rybackiej, czyli flota zbyt liczna i bardzo dobrze wyposażona, posiadająca ogromną zdolność do wykrywania i odławiania ryb. Łamiąc przepisy prawa (np. poprzez łowienie ryb podczas obowiązującego zakazu połowów lub w trakcie okresu ochronnego, łowienie ryb mniejszych niż pozwala na to wymiar ochronny), rybacy także mają swój udział w pogarszaniu sytuacji.

Innym zagrożeniem jest niszczenie dna morskiego między innymi przez stosowanie praktyki połowowej o nazwie tralowanie denne. Trawlery, ciągnąc po dnie obciążoną sieć ogromnych rozmiarów, zgarniają do środka sieci wszystkie żyjące tam organizmy. Połowy przemysłowe są ukierunkowane na określone gatunki ryb. To powoduje, że niepotrzebną śmierć ponosi wówczas wielu mieszkańców morza (także jeszcze niepoznanych przez biologów), są bezpowrotnie niszczone wrażliwe, unikalne siedliska jak zimnowodne rafy koralowe lub kolonie gąbek, a co roku do wód wyrzucanych jest 7 milionów ton martwych ryb, skorupiaków, ptaków i ssaków, które miały zbyt małą wartość handlową lub zostały uznane za niepotrzebne. Skutek jest taki, że w niektórych rejonach świata rybacy stosujący tradycyjne, a jednocześnie niezaburzające delikatnej równowagi techniki połowu ryb muszą wkładać dużo więcej wysiłku w to, aby osiągnąć pożądane rezultaty, a ich sieci i tak coraz częściej są puste. Naukowcy szacują, że za 40–50 lat dojdzie do największego w historii kryzysu morskiego.

Kolejnym problematycznym zagadnieniem związanym z rybołówstwem jest tak zwany przyłów. Jego ofiarą mogą paść nie tylko ryby innych gatunków, ale również większe zwierzęta, na przykład ssaki morskie (między innymi delfiny, morświny, fok), ptaki morskie, a także żółwie morskie. Zrównoważone rybołówstwo polega na stosowaniu selektywnych narzędzi połowowych, tak aby ograniczyć przyłów do minimum.

Jednym z proponowanych rozwiązań jest hodowla gatunków morskich. Jednak źle prowadzona paradoksalnie może się przyczynić do jeszcze większych problemów. Do głównych zagrożeń związanych z akwakulturą należą niszczenie zasobów przybrzeżnych, zwiększenie eutrofizacji wód, ucieczki osobników hodowlanych do środowiska naturalnego i rozprzestrzenianie się chorób występujących na farmach, zanieczyszczenie wód środkami chemicznymi oraz antybiotykami wykorzystywanymi w hodowli i zwiększenie zapotrzebowania na tak zwaną drobnicę¹ przerabianą na olej i mączkę rybną. Przez wieki rolnicy produkowali żywność na rynek lokalny, używając obornika i kompostu do nawożenia ziemi. Gdy w latach 60. i 70. ubiegłego wieku upowszechniły się – obok nawozów naturalnych, których zaczęło być za dużo z powodu gwałtownego wzrostu liczby zwierząt hodowlanych – nawozy sztuczne, do ziemi trafiało więcej składników odżywczych, niż była ona w stanie przyjąć. Niespotykane dotąd stężenia związków azotu i fosforu niesione z wodą rzek zaczęły spływać do morza, powodując ich przeżyźnienie. Zjawisko to nazywamy eutrofizacją. Jego skutkiem są między innymi zmiany właściwości wody (pojawiają się intensywne zabarwienie i zapach, mętność, duże wahania stężenia tlenu w warstwie górnej oraz jego zanik w głębszych warstwach, przez co giną zwierzęta, zwłaszcza ryby). Taki zbiornik bardzo często stopniowo się sypczy i może się przekształcić w staw, bagno lub torfowisko.

Poza zanieczyszczeniami z pól i ścieków komunalnych problemem naszego morza są odpady. Znajdują się one zarówno w wodzie, jak i na plażach. 56% wszystkich odpadów zalegających na bałtyckich plażach to tworzywa sztuczne, na przykład plastikowe opakowania. Szacuje się, że do 2050 r. w oceanach może się znaleźć więcej plastikowych śmieci niż ryb.

Istotnym zagrożeniem dla morskiego ekosystemu są niewłaściwe praktyki rybackie, na przykład pozostawianie zagubionych w wyniku zdarzeń losowych narzędzi połowowych w morzu. Przeprowadzone na zlecenie WWF badania wykazały, że co roku w wodach Bałtyku wskutek zdarzeń losowych (sztormy, kolizje, zaczepy) rybacy gubią od 5500 do 10 000 sieci stawnych. Każda z nich waży około 9,5 kilograma. Doliczając do tego ilość sieci widm znajdujących się w około 3000 wraków statków, stwierdzono, że tylko w polskiej strefie Bałtyku może zalegać aż 810 ton sieci widm. Przyczyn takiego stanu rzeczy można dopatrywać się w zbyt niskiej świadomości ekologicznej użytkowników morza.

Wszystkie te praktyki powodują zakłócenie delikatnego ekosystemu. Deficyt choćby jednego elementu wywołuje efekt domina. Brak dużych drapieżników w oceanach powoduje, że zaczęły w nich przeważać glony i plankton. Wybrzeża są nawiedzane przez plagi meduz, które odstraszały turystów i zniechęcają do korzystania z plaż. Warto sobie także uświadomić, że miliony ludzi na całym świecie żyją dzięki temu, co wylowią z morza, a ryby stanowią główny składnik diety 1 200 000 mieszkańców Ziemi!

1 Ryby hodowlane najczęściej karmi się mniejszymi rybami, które są masowo poławiane w tym celu (tzw. połowy paszowe). Aby uzyskać kilogram lososia hodowlanego, potrzeba co najmniej 3 kilogramów drobnych ryb złowionych w morzu, takich jak szprot, sardynki czy sardele.

Każdy z nas jest w stanie przyczynić się do lepszej ochrony światowych zasobów mórz i oceanów. Możemy oszczędzać wodę oraz dbać o stan zbiorników i cieków wodnych na przykład poprzez używanie biodegradowalnych detergentów, usuwanie ścieków w prawidłowy i legalny sposób oraz utrzymywanie czystości nad brzegami wód. Możemy również chronić żywe zasoby morskie, podejmując odpowiedzialne decyzje konsumenckie, czyli kupując gatunki, których populacje nie są przeławiane, wybierać ryby pochodzące z lokalnych połowów i hodowli oraz sklepy prowadzące odpowiedzialną sprzedaż ryb i owoców morza.

Tekst został opracowany na podstawie materiałów zamieszczonych na stronach
WWF Polska oraz Greenpeace Polska

2. Wpisz w odpowiednie miejsce w tabelce wybrane przykłady spośród podkreślonych imiesłowów.

IMIESŁÓW PRZYMIOTNIKOWY CZYNNY	IMIESŁÓW PRZYMIOTNIKOWY BIERNY	IMIESŁÓW PRZYSŁÓWKOWY WSPÓŁCZESNY	IMIESŁÓW PRZYSŁÓWKOWY UPRZEDNI

3. Przekształć podane zdania w jedno wypowiedzenie, tak aby znalazł się w nim co najmniej jeden imiesłów. Podkreśl go i nazwij.

Wszyscy możemy coś zrobić, aby walczyć z tym problemem. Musimy tylko zacząć działać.

4. Od podanych bezokoliczników utwórz imiesłowy przysłówkowe uprzednie.

ZŁOWIĆ _____

STWIERDZIĆ _____

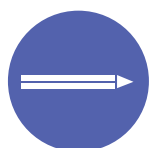
SPLYWAĆ _____

5. Co zagraża naturalnym zasobom mórz i oceanów? Wypisz na podstawie tekstu.

06

SCENARIUSZ

Jak „rozprawić się” z wyzwaniami współczesnego świata? Rozprawka – ćwiczenia redakcyjne

JOANNA
KOSTRZEWA

KLASY VII–VIII

2 x 45 MINUT

Uczniowie i uczennice podczas lekcji dowiedzą się, co to jest rozprawka, jak jest zbudowana, jakiego słownictwa używać w tej formie wypowiedzi pisemnej, aby uzasadnić swoje stanowisko. Analizując informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ, młodzież dyskutuje o wyzwaniach współczesnego świata.

Pytanie kluczowe

Jakie są globalne
wyzwania
współczesnego
świata?

Cele zajęć:

- dowiesz się, jak napisać rozprawkę, by uzasadnić swoje stanowisko
- wyjaśnisz, czym są Cele Zrównoważonego Rozwoju oraz w jaki sposób możesz przyczynić się do stabilnego i trwałego rozwoju świata

Związek z podstawą programową:

III: 2.1

Zagadnienia:

zmiana klimatu, równość płci,
zrównoważony rozwój, ubóstwo,
edukacja, zdrowie

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

wszystkie, w szczególności:

- 1 Koniec z ubóstwem
- 3 Dobre zdrowie i jakość życia
- 4 Dobra jakość edukacji
- 5 Równość płci
- 13 Działania w dziedzinie klimatu

Metody:

miniwykład, odwrócona lekcja,
praca plastyczna, praca z filmem

Formy pracy:

praca w parach,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

17 ikon Celów Zrównoważonego Rozwoju, informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju przygotowane przez młodzież w ramach zadania domowego, film *Cele Zrównoważonego Rozwoju*, UNICEF Polska (1:00), duże arkusze papieru (1 na parę osób), markery (dla każdego ucznia), komputer, rzutnik, dostęp do Internetu, załączniki

Wprowadzenie

5 minut

Po przedstawieniu uczniom i uczennicom celów lekcji i sprawdzeniu, jak je zrozumieli, poproś, aby w parach spróbowali się zastanowić nad odpowiedzią na pytanie kluczowe. Poproś młodzież, aby podzieliła się swoimi przemyśleniami z resztą klasy.

5 minut

Praca właściwa

Zapytaj, do czego służy rozprawka, kiedy wykorzystuje się tę formę, dlaczego warto wiedzieć, jak ją tworzyć. W trakcie dyskusji z młodzieżą wspomnij, że prace naukowe (które być może będą tworzyć w przyszłości jako studenci czy naukowcy) mają formę rozprawki, rozprawy. Umiejętność jasnego i logicznego argumentowania może być również przydatna w codziennych dyskusjach w szkole i w domu. Wyjaśnij, co to jest rozprawka.

8 minut

Przedstaw klasie budowę rozprawki, jej poszczególne części wraz z charakterystycznym dla nich słownictwem.

10 minut

Zaproś uczniów i uczennice do wykonania zadania. Otrzymają oni przykładową rozprawkę pociętą na części (załącznik nr 1). Młodzież ma za zadanie ułożyć poszczególne części rozprawki w odpowiedniej kolejności, pracując w czteroosobowych grupach. Monitoruj pracę grup, wyjaśniaj ewentualne niejasności. Po wykonaniu zadania uczniowie i uczennice przedstawiają efekty swojej pracy, omawiając elementy rozprawki: wyjaśniają, jak brzmi teza, jakie autor przedstawił argumenty na jej potwierdzenie, jakiego słownictwa użył.

5 minut

Zadaj młodzieży pytanie, o czym warto „rozprawiać”, o czym chciałaby pisać, jakie tematy podejmować w rozprawkach. Pozwól na swobodną dyskusję, aby wybrzmiało, że formę rozprawki wykorzystujemy, gdy poruszamy kwestie związane z dokonywaniem wyborów, ich uzasadnieniem.

2 minuty

Wyjaśnij klasie, że na kolejnej lekcji będzie dyskutować o Celach Zrównoważonego Rozwoju, które są drogowskazem wyznaczającym wyzwania współczesnego świata i sposoby radzenia sobie z nimi.

Sprawiedliwy, zrównoważony i pokojowy świat dla każdego jest nie tylko idealną wizją przyszłości, ale także zobowiązaniem podjętym przez Organizację Narodów Zjednoczonych w 2015 roku i doprecyzowanym poprzez 17 celów zwanych Celami Zrównoważonego Rozwoju, które zostały zawarte w dokumencie „Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030”. Jest to wezwanie do działania dla nas wszystkich – obywateli i obywaterek, ale także rządów, sektora prywatnego i instytucji międzynarodowych. Aby osiągnąć wszystkie Cele i przypisane im 169 szczegółowych zadań określonych w Agendzie 2030, wszystkie sektory muszą ściśle ze sobą współpracować i szukać wspólnych rozwiązań dla globalnych wyzwań.

Źródło: Edukacja globalna na zajęciach przedmiotowych w szkole podstawowej, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018: <https://globalna.ceo.org.pl/edukacja-globalna-na-zajeciach-przedmiotowych-w-szkole-podstawowej>.

5 minut

Rozłóż wydrukowane ikony każdego z Celów (można je pobrać ze strony <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>). Poproś młodzież, aby przyjrzała się wszystkim siedemnastu ikonom i aby każda osoba wybrała jeden Cel, który ją zainteresował, z zastrzeżeniem, że przy jednym Celu mogą zatrzymać się maksymalnie dwie osoby (pojedynczym osobom zaproponuj, aby połączyły się w pary i zdecydowały wspólnie, które z „wolnych” zagadnień najbardziej je interesuje). Wyjaśnij, jak będą wyglądać następne zajęcia oparte na metodzie odwróconej lekcji: poleć uczniom i uczennicom, by w domu zaznajomili się z dostępnymi online materiałami dydaktycznymi na temat wybranego przez nich Celu Zrównoważonego Rozwoju, a podczas kolejnego spotkania wiedza, którą zdobędą podczas samodzielnej analizy materiału, będzie utrwalana najpierw podczas pracy nad plakatem, następnie podczas pisania rozprawki.

Wyjaśnij, że przygotowując się do kolejnej lekcji, mogą skorzystać z polecanych poniżej stron internetowych. Łatwy dostęp do tych stron uzyskają, korzystając z linka <https://globalna.ceo.org.pl/analiza-czr> lub odczytując specjalnie przygotowany kod QR.

Centrum Edukacji Obywatelskiej:
<https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>

Platforma społeczna ONZ, Cele Zrównoważonego Rozwoju:
<http://www.un.org.pl>

UN Global Compact:
<http://ungc.org.pl/sdg/sustainable-developoment-goals>
<https://kampania17celow.pl>

Polska Pomoc Rozwojowa:
<https://www.polskapomoc.gov.pl/Agenda,Zrownowazonego,Rozwoju,2030,2370.html>
https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Agenda2030PL_pl.pdf

Centrum UNEP/GRID-Warszawa:
<https://www.gridw.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>

Realizacja Celów Zrównoważonego Rozwoju w Polsce. Raport 2018:
https://www.mpit.gov.pl/media/54729/Raport_VNR_wer_do_uzgodnien_2018033.pdf

Podsumowanie

5 minut

Poproś o dokonanie refleksji po lekcji za pomocą techniki niedokończonych zdań:

*Podczas dzisiejszej lekcji dowiedziałam się, dowiedziałem się, że...
Umiem...
Rozumiem...*

*Muszę jeszcze powtórzyć...
Powinnam, powinienem utrwalić...*

*Nie rozumiem...
Mam trudności z...*

Odpowiedzi pozwolą na zweryfikowanie, co uczniowie i uczennice zapamiętali na temat rozprawki.

Praca domowa

Poproś uczniów i uczennice o analizę materiałów dostępnych na podanych stronach internetowych pod kątem zagadnień: na czym polega wybrany przez nich do opracowania Cel Zrównoważonego Rozwoju, dlaczego istnieje potrzeba realizacji Celu oraz jakie wyzwania są z nim związane.

LEKCJA 02

Przygotuj wcześniej salę lekcyjną: ustaw stoliki tak, by młodzież mogła pracować nad stworzeniem plakatów na temat wybranych przez nią Celów Zrównoważonego Rozwoju. Uczniowie i uczennice siadają w parach, które zostały ustalone na poprzedniej lekcji.

5 minut

Wprowadzenie

Zapytaj, o czym należy pamiętać podczas pisania rozprawki. Pomysły klasy zapisuj na tablicy – w ten sposób powstanie przydatny zbiór zasad, pozwoli to również uporządkować wiedzę z poprzedniej lekcji. Rozdaj wszystkim stałe kryteria sukcesu w pisaniu rozprawki do wklejenia do zeszytu (załącznik nr 2). Jeśli to, co zostało zapisane na tablicy, różni się od treści załącznika, możesz poprosić młodzież o uzupełnienie.

Praca właściwa

15 minut

Wyjaśnij, że kryteria do rozprawki przydadzą się przy pisaniu tekstu argumentacyjnego na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, które młodzież zna tylko w części – jeden cel na parę. Powiedz, że pierwszym zadaniem będzie przygotowanie plakatu na temat wybranego Celu, który umożliwi: a) nazwanie Celu; b) wyjaśnienie jego znaczenia; c) scharakteryzowanie wyzwań, jakie się z nim łączą. Powiedz, że podsumowaniem zadania będzie omówienie plakatów na forum, aby wszystkie osoby z klasy mogły poznać jak najwięcej Celów Zrównoważonego Rozwoju. Uczniowie i uczennice przystępują do pracy nad plakatami.

20 minut

Przypomnij pytanie kluczowe, a następnie poproś klasę o przedstawienie efektów pracy. Młodzież omawia plakaty zgodnie z wcześniej otrzymaną instrukcją. Udziel bieżącej informacji zwrotnej na temat wyników pracy.

Podsumowanie

5 minut

Podsumowując zajęcia, zaproponuj obejrzenie krótkiego filmu (1:00) opublikowanego przez UNICEF Polska *Cele Zrównoważonego Rozwoju* (<http://bit.ly/FilmUnicef>). Poproś, aby chętni wypowiedzieli się na temat przesłania filmu: jak powinniśmy postępować, by wspólnie tworzyć lepszy świat? Zadaj pracę domową, którą będzie napisanie rozprawki.

Praca domowa

Zaproponuj młodzieży napisanie rozprawki na jeden z tematów:

1. „Bądź zmianą, którą pragniesz ujrzeć w świecie”, Mahatma Gandhi. Udowodnij w formie rozprawki, że na zrównoważony i trwały rozwój świata mają wpływ nasze czyny. Swoją argumentację oprzyj na dwóch-trzech wybranych przez siebie Celach Zrównoważonego Rozwoju, do których zrealizowania możesz się przyczynić każdego dnia.
2. Czy wszystkie Cele Zrównoważonego Rozwoju są jednakowo ważne? Uzasadnij własne stanowisko w formie rozprawki, opierając swój wywód na trzech argumentach.

Źródła:

- *Edukacja globalna na zajęciach przedmiotowych w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/edukacja-globalna-na-zajeciach-przedmiotowych-w-szkole-podstawowej>.
- Zestaw plansz do wydrukowania w formacie A4 zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- A. Pacewicz, T. Merta, *Kształcenie Obywatelskie w Szkole Samorządowej. Wersja podstawowa. Podręcznik i ćwiczenia dla uczniów gimnazjum, cz. 2*, Warszawa 2011.
- Platforma społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju*, <http://www.un.org.pl>.
- *Cele Zrównoważonego Rozwoju* (film), UNICEF Polska, <https://www.youtube.com/watch?v=A7-nY3-0vo8>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Przykładowa rozprawka

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Kryteria sukcesu do rozprawki

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Przykładowa rozprawka

NOWY WSPANIAŁY ŚWIAT CZY POCZĄTEK KOŃCA?

Świat bardzo się skurczył w ostatnich latach. Ludzie i procesy na całym świecie stają się od siebie zależne, wpływają na siebie nawzajem, nie mogą bez siebie istnieć. Co prawda już w 1967 roku Martin Luter King powiedział: „Jesteśmy złapani w sieć wzajemności, z której nie można uciec, włożeni w jeden worek przeznaczenia. Cokolwiek dotyka kogoś bezpośrednio, wpływa na nas pośrednio”, ale jeszcze nigdy te słowa nie były tak aktualne, jak dzisiaj. Jak każdy z nas wpływa na świat? Jak świat wpływa na nas? Czy jest to dla nas szansą czy zagrożeniem? W swojej pracy spróbuję udowodnić, że nie do końca jest się z czego cieszyć.

Przed wszystkim rozwój technologii sprawił, że zwykli ludzie wiedzą o świecie coraz więcej, mogą się komunikować, będąc w różnych krajach i na różnych kontynentach, mogą też wspólnie działać. Ogrom informacji dostępnych w Internecie wprowadza jednak komunikacyjny chaos, coraz trudniej znaleźć rzetelne czy użyteczne informacje. Młody człowiek jest zagubiony, łatwiej nim manipulować. Świat stał się globalną wioską, ale nikt nie wyposażył ludzi w mapy pomagające się po niej poruszać.

Kolejna sprawa to uniformizacja kultury i społeczeństwa. Dzięki Internetowi, nowym technologiom i telewizji ludzie na całym świecie stają się niemal tacy sami – żyją na odległych kontynentach, ale noszą podobne ubrania, słuchają tej samej muzyki i oglądają te same filmy. Poszczególne narody tracą swoją odrębność i unikalną tożsamość. Jeżeli interesujemy się kulturą ludową, to najczęściej dalekich krajów. Nosimy arafatki i szarawary, zapominając o zakopiańskich chustach czy kierpcach. Jeszcze moi rodzice znali wyrażenia gwara, ja już nie umiem się nimi posłużyć.

Niezwykle istotną kwestią jest to, że za sprawą globalizacji z roku na rok wymieniamy między sobą coraz więcej towarów, informacji, więcej podróżujemy i współpracujemy. Nie wolno jednak nie dostrzegać negatywnych skutków tego zjawiska – łatwość przemieszczania się to także rosnąca skala zjawiska migracji, z którą bogatsze państwa sobie nie radzą. To łatwiejszy dostęp do broni palnej i narkotyków, a także łatwiejsze przemieszczanie się chorób zakaźnych.

Pragnę też zwrócić uwagę na to, że rozwój transportu, w tym szczególnie transportu samolotowego, negatywnie wpływa na zmiany klimatu. Wzrost emisji dwutlenku węgla przyczynia się do efektu cieplarnianego, którego skutki w pierwszej kolejności odczuwają mieszkańcy i mieszkanki krajów globalnego Południa.

Jako pozytywny bywa postrzegany fakt, że bogatsze kraje coraz więcej inwestują w krajach globalnego Południa, tworząc miejsca pracy i ograniczając bezrobocie. To prawda, jednak należy pamiętać, że nie robią tego bezinteresownie. Międzynarodowe korporacje w pogoni za zyskiem często nie przestrzegają praw pracowników, wykorzystują zatrudnione osoby (często są to dzieci), które pracują w nieludzkich warunkach, często za mniej niż dolara dziennie.

Podsumowując, problemy globalne dotyczą całej ludzkości, jej trwania i rozwoju. Znajdujemy się w sieci współzależności, z której nie uda się już nam wyplątać. Nowy wspaniały świat czy początek końca? – każdy z nas powinien sam znaleźć odpowiedź na to pytanie, bo nasza przyszłość zależy od mądrości każdego z nas.

Źródło: fragmenty tekstu Jędrzeja Witkowskiego pt. *Globalizacja – szanse i zagrożenia*, w: A. Pacewicz, T. Merta, *Kształcenie Obywatelskie w Szkole Samorządowej. Wersja podstawowa. Podręcznik i ćwiczenia dla uczniów gimnazjum*, cz. 2, Warszawa 2011.

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Kryteria sukcesu do rozprawki

Kryteria sukcesu do rozprawki

- Piszesz wstęp, w którym wprowadzasz czytelnika w omawiany temat.
 - Stawiasz tezę, w której przedstawiasz swoje stanowisko.
 - Piszesz rozwinięcie rozprawki, w którym przedstawiasz argumenty potwierdzające słuszność tezy, a do każdego argumentu podajesz przykład lub przykłady.
 - Piszesz zakończenie, w którym podsumowujesz pracę, potwierdzasz słuszność tezy lub hipotezy (albo ją obalasz), wyciągasz wnioski.
 - W całej rozprawce stosujesz uzasadnioną segmentację tekstu (akapity).
 - Korzystasz ze zróżnicowanego słownictwa argumentacyjnego.
 - Przestrzegasz zasad poprawności ortograficznej, interpunkcyjnej i językowej.
-

Kryteria sukcesu do rozprawki

- Piszesz wstęp, w którym wprowadzasz czytelnika w omawiany temat.
 - Stawiasz tezę, w której przedstawiasz swoje stanowisko.
 - Piszesz rozwinięcie rozprawki, w którym przedstawiasz argumenty potwierdzające słuszność tezy, a do każdego argumentu podajesz przykład lub przykłady.
 - Piszesz zakończenie, w którym podsumowujesz pracę, potwierdzasz słuszność tezy lub hipotezy (albo ją obalasz), wyciągasz wnioski.
 - W całej rozprawce stosujesz uzasadnioną segmentację tekstu (akapity).
 - Korzystasz ze zróżnicowanego słownictwa argumentacyjnego.
 - Przestrzegasz zasad poprawności ortograficznej, interpunkcyjnej i językowej.
-

Kryteria sukcesu do rozprawki

- Piszesz wstęp, w którym wprowadzasz czytelnika w omawiany temat.
 - Stawiasz tezę, w której przedstawiasz swoje stanowisko.
 - Piszesz rozwinięcie rozprawki, w którym przedstawiasz argumenty potwierdzające słuszność tezy, a do każdego argumentu podajesz przykład lub przykłady.
 - Piszesz zakończenie, w którym podsumowujesz pracę, potwierdzasz słuszność tezy lub hipotezy (albo ją obalasz), wyciągasz wnioski.
 - W całej rozprawce stosujesz uzasadnioną segmentację tekstu (akapity).
 - Korzystasz ze zróżnicowanego słownictwa argumentacyjnego.
 - Przestrzegasz zasad poprawności ortograficznej, interpunkcyjnej i językowej.
-

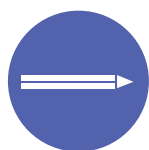
Kryteria sukcesu do rozprawki

- Piszesz wstęp, w którym wprowadzasz czytelnika w omawiany temat.
- Stawiasz tezę, w której przedstawiasz swoje stanowisko.
- Piszesz rozwinięcie rozprawki, w którym przedstawiasz argumenty potwierdzające słuszność tezy, a do każdego argumentu podajesz przykład lub przykłady.
- Piszesz zakończenie, w którym podsumowujesz pracę, potwierdzasz słuszność tezy lub hipotezy (albo ją obalasz), wyciągasz wnioski.
- W całej rozprawce stosujesz uzasadnioną segmentację tekstu (akapity).
- Korzystasz ze zróżnicowanego słownictwa argumentacyjnego.
- Przestrzegasz zasad poprawności ortograficznej, interpunkcyjnej i językowej.

07

SCENARIUSZ

Porozmawiamy o sprawiedliwym handlu i etycznej modzie. Wywiad – ćwiczenia redakcyjne

JOANNA KOSTRZEWA

KLASY VII–VIII

2 X 45 MINUT

Scenariusz jest zaproszeniem do spojrzenia na kwestię sprawiedliwego handlu (*fair trade*), w tym etycznej mody, i zastanowienia się, czym należy się kierować, dokonując wyboru produktów spożywczych i tekstylnych znajdujących się na sklepowej półce. Podczas lekcji uczniowie i uczennice nauczą się, jak tworzyć wywiad.

Pytanie kluczowe

Co można zrobić,
żeby handel był
bardziej
sprawiedliwy?

Cele zajęć:

- nauczysz się przygotowywać i przeprowadzać wywiad
- dowiesz się, co to jest sprawiedliwy handel oraz etyczna moda i w jaki sposób nasze odpowiedzialne decyzje konsumenckie wspierają trwałą i zrównoważony rozwój świata

Związek z podstawą programową:

I: 2.1, 2.5, III: 2.1

Zagadnienia:

konsumpcja i produkcja, globalny rynek i handel międzynarodowy

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

—12 Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja

Metody:

burza pomysłów, mapa myśli, praca z tekstem, dyskusja, globalna kafejka

Formy pracy:

praca indywidualna, praca w parach, praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

4 duże arkusze papieru, 4 markery, komputer, rzutnik, dostęp do Internetu, załącznik

Wprowadzenie

5 minut

Po wyjaśnieniu uczniom i uczennicom celów lekcji i sprawdzeniu ich zrozumienia, poproś, aby w parach odpowiedzieli, jak pojmują pytanie kluczowe, co to znaczy, że handel jest sprawiedliwy lub niesprawiedliwy. Poproś młodzież, aby podzieliła się swoimi przemyśleniami.

5 minut

Praca właściwa

Zachęć klasę do burzy pomysłów i poproś o stworzenie mapy myśli, którą będą uzupełniać od razu, podając skojarzenia z terminem „wywiad”. Mapę myśli stwórz z młodzieżą na tablicy – w ten sposób sprawdzisz, co wie na temat omawianej formy wypowiedzi. Poproś o przepisanie mapy myśli do zeszytu.

5 minut

Poproś uczniów i uczennice o przeczytanie wywiadu z Agatą Kurek, założycielką KOKOworld – firmy odzieżowej promującej ideę sprawiedliwego handlu (*fair trade*). Wyjaśnij młodzieży, że podczas tej lekcji przyjrzą się szczególnie budowie wywiadu. Po tym, jak uczniowie i uczennice przeczytają wywiad w ciszy, możesz poprosić dwie osoby z klasy, by przeczytały go na głos (załącznik nr 1).

10 minut

Poproś uczniów i uczennice, by na podstawie przeczytanego tekstu zrobili w zeszycie notatkę pod tytułem „Przepis na dobry wywiad”. Uczniowie i uczennice pracują w parach, następnie przedstawiają efekty swojej pracy na forum klasy.

10 minut

Uporządkuj zebrane wiadomości, doprecyzuj w razie potrzeby, co to jest wywiad, i przedstaw zasady jego pisania.

Polecamy materiał powstały w ramach programu Działasz.pl Centrum Edukacji Obywatelskiej: „Jak przeprowadzić dobry wywiad?”, <https://dzialasz.ceo.org.pl/node/211>.

5 minut

Pokaż klasie kilka zdjęć prezentujących rękodzielników i rękodzielniczki współpracujących ze sklepem i przygotowane przez nich kolekcje: <https://www.kokoworld.pl/strona/rekodzielnicy>, <https://www.kokoworld.pl/strona/kolekcje>. Zapytaj, jakie refleksje nasunęły się im po przeczytaniu wywiadu, czego jeszcze chcieliby się dowiedzieć, jakie jeszcze pytania zadać – będzie to dobry przyczynek do następnej lekcji.

Podsumowanie

5 minut

Poproś uczniów i uczennice o dokonanie refleksji po lekcji za pomocą techniki niedokończonych zdań:

Umiem...

Rozumiem...

Muszę jeszcze powtórzyć...

Powinnam, powinienem utrwalić...

Nie rozumiem...

Mam trudności z...

Odpowiedzi uczniów i uczennic pozwolą na zweryfikowanie ich wiedzy na temat tworzenia wywiadu.

Przed drugą lekcją zaaranżuj odpowiednio przestrzeń w klasie, żeby przeprowadzić rozmowę metodą globalnej kafejki. Przygotuj cztery „stoliki kawiarniane”, aby klasa mogła od razu usiąść w czterech grupach. Połącz ławki, żeby przypominały stoliki w kawiarni, wokół ustaw krzesła. Na każdym ze stolików połóż duży arkusz papieru, markery oraz pytanie, na które uczniowie i uczennice odpowiedzą podczas dyskusji.

Wprowadzenie

5 minut

Jeśli druga lekcja odbywa się kolejnego dnia, poproś uczniów i uczennice o przypomnienie zasad tworzenia wywiadu. Jeśli tego samego dnia, od razu przejdź do dyskusji. Zadaj pytanie, czym się kierują przy zakupie konkretnego ubrania. Jeśli odpowiedzą, że ceną, powiedz, że niska cena najczęściej oznacza ukryte koszty, te niematerialne, które ktoś gdzieś musiał ponieść. Możesz poprosić uczniów i uczennice, aby spojrzeli na metki swoich ubrań i podali kraje produkcji. Zapisz je na tablicy.

Podkreśl, że mamy w tym przypadku do czynienia z globalnymi zależnościami handlowymi, gdyż wspólnie w zglobalizowanym świecie łańcuchy dostaw oplatają całą kulę ziemską i tworzy się sieć powiązań między sprzedawcą, producentem i kupującym. Ta sieć nie ma żadnych granic geograficznych, co bardzo wyraźnie pokazują nazwy krajów, z których pochodzą ubrania uczniów i uczennic. Na koniec podaj informację o tym, że zarobek wytwórców produktów stanowi zazwyczaj niewielką część końcowej ceny, na przykład pracownice chałupnicze w południowych Indiach dostają tylko 50 groszy za ręcznie uszytą parę skórzanych cholewek butów sprzedawanych w naszych centrach handlowych po 250–500 złotych.

Praca właściwa

5 minut

Przejdź do przesłania wywiadu z Agatą Kurek, założycielką KOKOworld, firmy odzieżowej promującej ideę sprawiedliwego handlu. Zapytaj młodzież, co jest tematem wywiadu, który przeczytali. Wprowadź termin „sprawiedliwy handel” (fair trade), wyjaśnij cele tego międzynarodowego ruchu (materiał dla nauczyciela dostępny na stronach: <http://bit.ly/DefinicjaFairTrade>; <http://bit.ly/ZasadyFairTrade>).

20 minut

Zaproś młodzież do pracy metodą globalnej kafejki (wyjaśnienie metody dostępne na stronie: <http://bit.ly/GlobalnaKafejka>). Wyjaśnij, że przy każdym stoliku znajdują się markery, duży arkusz papieru, z którego powstanie plakat, oraz pytanie, na które należy udzielić odpowiedzi w dyskusji.

Poproś, aby grupa wybrała sekretarza – będzie to osoba, która pozostaje przy swoim stoliku do końca dyskusji i notuje wypowiedzi. Co pięć minut dyskusja jest przerywana i młodzież przechodzi do kolejnego stolika zgodnie z ruchem wskazówek zegara. Sekretarz zostaje na miejscu i odczytuje zapisane refleksje wcześniejszej grupy kolejnym uczestnikom i uczestniczkom dyskusji. Ci po zapoznaniu się z pytaniem rozmawiają i udzielają odpowiedzi, które znowu są zapisywane przez sekretarza. Sekretarz czyta kolejnym grupom refleksje wcześniejszych, aby zapisy się nie powtarzały, toteż z każdą zmianą miejsca przy stoliku poziom trudności podczas dyskusji wzrasta, gdyż nie można wcześniej przedstawionych refleksji powtarzać.

Pytania do dyskusji:

Stolik 1 – Jakie są konsekwencje obniżania cen ubrań (negatywne i pozytywne)?

Stolik 2 – Jakie korzyści niesie za sobą sprawiedliwy handel?

Stolik 3 – Jakie pozytywne zachowania konsumenckie możemy stosować w obszarze mody?

Stolik 4 – Etyczne firmy. Zastanówcie się, które firmy przestrzegają zasad ochrony środowiska i odpowiedzialności społecznej?

Podczas pracy przy stoliku nr 4 uczennice i uczniowie mogą skorzystać z własnych urządzeń mobilnych i w Internecie znaleźć przykłady firm promujących ideę sprawiedliwego handlu. Warto wykorzystać uczniowskie urządzenia mobilne w myśl zasady BYOD (Bring Your Own Device) – młodzież ma okazję wykorzystać smartfony do wyszukiwania wiadomości, ucząc się jednocześnie kreatywnego korzystania z urządzeń mobilnych.

Dla nauczyciela: <https://www.fairtrade.org.pl/sprawiedliwy-handel/sklepy>.

5 minut

Po zakończeniu dyskusji, gdy grupy odwiedzą wszystkie cztery stoliki, poproś młodzież o zaprezentowanie efektów pracy. Uczniowie i uczennice zawieszają w widocznym miejscu plakaty i sekretarz odczytuje zapisane refleksje.

Możesz dopowiedzieć, że etyczna moda to nie tylko dbałość o pracowników, ale też o środowisko naturalne, w tym prawa zwierząt, oraz że warto kupować polskie produkty ze względu na krótkie łańcuchy dostaw i wspieranie polskich producentów.

Podsumowanie

10 minut

Poproś uczniów i uczennice, by zastanowili się nad odpowiedzią na pytanie kluczowe oraz nad przesłaniem Agaty Kurek, założycielki KOKOworld, do młodych ludzi:

- Jak można zrozumieć słowa Mahatmy Gandhiego: „Bądź zmianą, którą pragniesz ujrzeć w świecie”?
- W jaki sposób możesz podążać ścieżką zrównoważonego rozwoju, zanim zaczniesz wydawać zarobione przez siebie pieniądze?

Młodzież dyskutuje w grupach, w których pracowała metodą globalnej kafejki. Po upływie wyznaczonego czasu każda grupa prezentuje na forum klasy swoje refleksje (wypowiada się jedna osoba z grupy, przedstawiając, co zostało wypracowane w trakcie rozmowy, inne mogą dopowiedzieć brakujące kwestie).

Praca domowa

1. Poproś młodzież, aby przygotowała pytania do wywiadu, który przeprowadziłaby z wybranym rękodzielnikiem współpracującym z KOKOworld. Wyjaśnij, że zadanie polega na opracowaniu pięciu–siedmiu pytań otwartych, z czego w części z nich należy poruszyć zagadnienia związane ze sprawiedliwym handlem i etyczną modą.
2. Zaproponuj uczniom i uczennicom przeprowadzenie wywiadu z wybraną przez nich osobą na podstawie pięciu–siedmiu pytań otwartych, z których część będzie poruszać zagadnienia związane ze sprawiedliwym handlem i etyczną modą.

Źródła:

- Centrum Edukacji Obywatelskiej, *Jak przeprowadzić dobry wywiad?*, <https://dzialasz.ceo.org.pl/node/211>.
- Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie, *Naprawmy modę. Wskazówki dla odpowiedzialnych konsumentów i konsumentek*, https://www.ekonsument.pl/materialy/publ_655_naprawmy_mode_1.pdf.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Wywiad z Agatą Kurek, założycielką KOKOworld, firmy odzieżowej promującej ideę *fair trade*

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy:

Wywiad z Agatą Kurek, założycielką KOKOworld, firmy odzieżowej promującej ideę *fair trade*

JOANNA KOSTRZEWA: W jaki sposób narodził się pomysł prowadzenia działalności gospodarczej zgodnej z ideą *fair trade*?

AGATA KUREK, założycielka KOKOworld: Pomysł zrodził się w mojej głowie podczas podróży. Poznałam wielu ludzi, którzy tworzyli przepiękne rękodzieła, ale niestety nie byli w stanie się utrzymać z ich sprzedaży. Zaczęłam myśleć nad modelem biznesowym, który pozwoliłby nie tylko promować ich dzieła, ale byłby też w stanie realnie im pomóc. Ważne były dla mnie też osobiste impulsy. Wkrótce po tym, jak urodziła się moja córka, wybrałam się w kolejną podróż do Afryki, tym razem do Mali, gdzie podczas festiwalu muzycznego na pustyni podjęłam spontaniczną decyzję i zakupiłam kilka metrów kolorowych materiałów na lokalnym targu, a po powrocie rzuciłam pracę w korporacji i zaczęłam szyc pierwsze sukienki KOKOworld. Później stopniowo poszerzałam listę rękodzielniczków, z którymi obecnie współpracujemy. Po siedmiu latach mogę z pełnym przekonaniem powiedzieć, że było warto. Jestem dumna z tego, że jesteśmy pierwszą w Polsce marką odzieżową, która świadomie działa według zasad sprawiedliwego handlu i je promuje. Takie inicjatywy jak Fashion Revolution¹ pokazują, że niestety wciąż zbyt wiele osób pracuje w niebezpiecznych warunkach i nie może liczyć na godną zapłatę za swoją pracę. Dlatego właśnie nie możemy spocząć na laurach i będziemy dalej promować *fair trade*.

JOANNA KOSTRZEWA: Czy idea *fair trade* jest dla Państwa związana wyłącznie z życiem zawodowym, czy jest to Państwa filozofia życiowa? Dlaczego?

AGATA KUREK: Tak jak przed chwilą wspominałam, najpierw był osobisty impuls, dopiero później biznes. Pierwszy sklep KOKOworld otworzyłam w czasach, kiedy prawie nikt nie wiedział, czym jest sprawiedliwy handel. Działałam jednak z pełnym przekonaniem, wierzyłam, że to, co robię, ma znaczenie, i dzięki temu KOKOworld rozwija się teraz prężnie. Przez te siedem lat zmiany w świadomości konsumentów stały się wyraźnie widoczne, choć może się wydawać, że to stosunkowo mało czasu. Ja natomiast wiem, że wtedy obrałam właściwą drogę. Im bardziej interesuję się tematyką związaną z odpowiedzialną i zrównoważoną modą, tym lepiej widzę, że wciąż jest jeszcze wiele do zrobienia. Polecam wszystkim film *True Cost*² oraz inne działania inicjatywy Fashion Revolution – one wyraźnie pokazują, że nadal zbyt dużo osób pracuje w niegodnych i niebezpiecznych warunkach. Jestem przekonana, że małymi krokami możemy zmienić świat na lepsze.

JOANNA KOSTRZEWA: Czy moda naprawdę może być etyczna? Dlaczego?

AGATA KUREK: Wierzmy, że zdecydowanie tak, pod warunkiem że w jej centrum postawimy drugiego człowieka i środowisko. Z okazji Tygodnia Edukacji Globalnej 2017 to samo pytanie zadaliśmy osobom z różnych branż – blogerkom, rękodzielniczkom, jak i joginkom. W efekcie zebraliśmy garść przepisów na etyczną modę, wybranymi chcielibyśmy się podzielić.

„Kupować jak najmniej, wymieniać się, wybierać ekologiczne i etyczne materiały, np. bawełnę ekologiczną i *fair trade*, len, włókno konopi, tencel. Zwracać uwagę, kto i gdzie uszył daną rzecz. Najlepiej zawsze pytać o to producenta lub sprzedawcę” – Maria Huma, prezeska Fundacji Kupuj Odpowiedzialnie.

„Zwracam uwagę na certyfikaty GOTS, Fair Trade i Fair Wear Foundation albo, szczególnie jeśli mowa o mniejszych przedsiębiorstwach, zwracam uwagę, na ile transparentna jest dana marka odzieżowa i jej łańcuch produkcyjny” – niemiecka blogerka Mia Marjanović, autorka bloga o etycznej modzie Heylilahey.

„Trzeba robić to, w co się wierzy. A dobry produkt ma w sobie sieć dobrych relacji z ludźmi, którzy go współtworzyli” – rękodzielniczka Magdalena Olearczyk z Trashki.

„Traktuj innych (i środowisko) z szacunkiem i pamiętaj, że świat to sieć relacji. Bądź aktywnym i świadomym konsumentem” – dr Marta Karwacka, autorka i współautorka kilkunastu indywidualnych i zespołowych artykułów na temat odpowiedzialnej mody.

Więcej inspiracji: <https://www.kokoworld.pl/blog/fair-trade/tagi/myfairtrade>.

¹ Więcej informacji na: <https://www.fashionrevolution.org>.

² *The True Cost*, reż. A. Morgan, 2015.

JOANNA KOSTRZEWA: W jaki sposób poznali Państwo rękodzielników, którzy z Państwem współpracują?

AGATA KUREK: Osobiście znamy wszystkich naszych rękodzielników, zarówno tych z Polski, jak i tych odległych zakątków świata. Z każdej podróży przywożę nie tylko inspiracje, materiały, ale przede wszystkim właśnie nowe kontakty. W samej zaś podróży, jak to w podróży bywa, spotkani ludzie, odwiedzone miejsca i doświadczane przygody są najczęściej niezwykle zaskakującą, barwną mieszanką researchu i kontaktów oraz w dużej mierze dziełem przypadku. Dzięki temu dziś mamy wielką przyjemność pracować między innymi z Eduardo z Kolumbii, który wyrabia dla nas biżuterię ceramiczną, z Ronise z Wysp Zielonego Przylądka, która wytwarza dla nas biżuterię z rybich łusek, i z Kisem Herym, który wyrabia dla nas indonezyjski batik. Oczywiście istnieją bariery językowe, które trzeba pokonać, czasem musimy porozumiewać się na migi, ale nasi rękodzielnicy zawsze okazują się otwartymi, serdecznymi ludźmi, a dzięki nowym technologiom możemy być z nimi w stałym kontakcie.

Zapraszamy do poznania sylwetek naszych rękodzielników: <https://www.kokoworld.pl/strona/rekodzielnicy>.

JOANNA KOSTRZEWA: Obserwując Państwa stronę internetową, zauważyłam, że istotna jest dla Państwa postawa szacunku wobec otaczającego nas świata, wobec drugiego człowieka. W jaki sposób relacje z rękodzielnikami wpływają na Państwa działalność gospodarczą?

AGATA KUREK: Podchodzimy do naszej pracy holistycznie i najważniejsi są dla nas ludzie, dlatego w samym centrum naszych wartości jest człowiek. To dotyczy zarówno bliższych współpracowników, ekipy KOKOworld, jak i naszych rękodzielników. Ma to bezpośredni wpływ na każdą naszą decyzję związaną z tym, jak pracujemy. Przekłada się na to, z kim współpracujemy i jakie materiały kupujemy. Starannie dobieramy zarówno partnerów, mając na uwadze zasady sprawiedliwego handlu, jak i materiały, zwracając szczególną uwagę, by były jak najbardziej przyjazne środowisku. Wszystko to sprawia, że nasze kolekcje są limitowane, a projekty nie zasypują rynku niekończącą się lawiną nowości. Wszystko, co jest dopracowane w najmniejszym detalu, a przy tym powstało z poszanowaniem praw człowieka, potrzebuje czasu. Czas oczekiwania na dany produkt jest odpowiedni do czasu jego wykonania i nie wszystkie modele dostępne są „od ręki”. Współpraca z rękodzielnikami, którzy poświęcają dużo czasu i używają swoich wyuczonych przez całe lata umiejętności do tworzenia produktów, niesie za sobą oczywiście także wyzwania. Dużym utrudnieniem jest dla nas logistyka – pozyskując materiały na przykład z jednego z krajów Afryki czy z Indonezji, musimy brać pod uwagę zarówno koszty, jak i czas transportu. Często musimy wspólnie z rękodzielnikami rozwiązywać różnego rodzaju niespodziewane problemy, ale w tym właśnie tkwi urok współpracy, a takie sytuacje jedynie umacniają naszą więź.

JOANNA KOSTRZEWA: W jaki sposób codzienne decyzje konsumenckie każdego człowieka wpływają na cały świat?

AGATA KUREK: Najkrócej na to pytanie można odpowiedzieć, cytując słowa Martina Luthera Kinga: „Jeszcze zanim zjadłes śniadanie, już zależysz od połowy świata”, które są wyjątkowo adekwatne do naszych czasów. Każdy z nas, niezależnie od tego, czy lubi podróżować i czy interesuje się innymi kulturami, ma z nimi kontakt, i to częściej niż nam się wydaje. Nasza ulubiona poranna kawa lub herbata. Ukochany podkoszulek. Buty do joggingu. Wystarczy rozejrzeć się dookoła, by dostrzec, jak bardzo jesteśmy powiązani z odległymi zakątkami świata, i to przede wszystkim przez to, co kupujemy – od pożywienia po sprzęty elektroniczne. Jeśli nie będzie popytu, nie będzie też podaży, dlatego tak ważne jest, abyśmy świadomie dokonywali naszych wyborów i nie zapominali, że to dzięki nim możemy wpływać na zmiany korzystne dla nas, dla tych, którzy wytwarzają dla nas różne dobra, i dla środowiska. Wierzę, że wywierając stale rosnącą presję na duże koncerny, możemy dokonać prawdziwej zmiany na lepsze w branży nie tylko odzieżowej.

JOANNA KOSTRZEWA: Co chcielibyście Państwo przekazać młodym ludziom, którzy za chwilę rozpoczną dorosłe życie, kariery zawodowe?

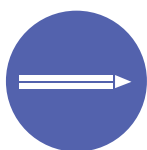
AGATA KUREK: Mahatma Gandhi powiedział kiedyś: „Bądźcie zmianą, jaką chcecie widzieć w świecie”. To motto mi przyświeca przez cały czas, odkąd prowadzę KOKOworld, i warto, by zainspirowało innych, aby podążali ścieżką zrównoważonego rozwoju.

JOANNA KOSTRZEWA: Dziękuję za rozmowę.

08

SCENARIUSZ

Równość płci. „To jest gra, którą każda ze stron wygrywa” (Michael Kimmel). Przemówienie – ćwiczenia praktyczne

SYLWIA
MIĘDZYBRODZKA

KLASY VII–VIII

45 MINUT

Lekcja ma na celu powtórzenie i utrwalenie wiadomości o przemówieniu. Przykładem, na którym analizowana będzie ta forma wypowiedzi, jest wystąpienie dotyczące równości płci. Uczniowie i uczennice dzięki temu przyjrzą się temu zagadnieniu i będą mieli okazję wypowiedzieć się na temat równouprawnienia kobiet i mężczyzn.

Pytanie kluczowe

Kogo widzisz, gdy rano
przeoglądasz się
w lustrze?

Cele zajęć:

- utrwalisz zasady pisania przemówienia
- wymienisz przynajmniej trzy korzyści wynikające z równouprawnienia kobiet i mężczyzn

Zagadnienia:

równość płci

Związek z podstawą programową:

III: 1.1–1.7, 2.1

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

—5 Równość płci

Metody:

burza pomysłów,
miniwykład, praca
z filmem, dyskusja

Formy pracy:

praca indywidualna

Środki dydaktyczne i materiały:

Dlaczego równość płci jest korzystna dla wszystkich, włączając mężczyzn?, film z serii TED Talks, mowa Michaela Kimmela (16:00), 2 duże arkusze papieru, małe karteczki (około 3 na osobę), 6 dużych kopert, komputer, rzutnik, dostęp do Internetu

5 minut

Wprowadzenie

Razem z uczniami i uczennicami przypomnijcie, czym jest przemówienie i jakie elementy są w nim niezbędne. Zapiszcie te informacje w zeszytach.

2 minuty

Przemówienie, choć najczęściej bywa wcześniej zapisane, z założenia jest wypowiedzią wygłaszaną do jakiegoś audytorium. Warto zastanowić się wspólnie z młodzieżą, jakie elementy mowy ciała i wyglądu wpływają na lepszy odbiór tego, co mówca ma do przekazania.

Polecamy materiał powstały w ramach programu Działasz.pl Centrum Edukacji Obywatelskiej: „Jak przygotować się do wystąpienia publicznego?”, <https://dzialasz.ceo.org.pl/node/213>.

1 minuta

Praca właściwa

Spytaj uczniów i uczennice, kogo widzą, gdy rano przeglądają się w lustrze. Daj chwilę do namysłu i zaprosz do wypowiedzenia się na forum klasy.

17 minut

Następnie zaproponuj młodzieży obejrzenie wystąpienia Michaela Kimmela na konferencji TED *Dlaczego równość płci jest korzystna dla wszystkich, włączając mężczyzn?* (<http://bit.ly/PrzemowienieMichaelKimmel>). Poproś, aby oglądając i słuchając profesora, zwracali uwagę na to, jak zostało zbudowane jego wystąpienie. Możesz krótko opowiedzieć, na czym polegają konferencje TED.

TED (Technology, Entertainment and Design – Technologia, Rozrywka i Design) – popularna marka konferencji naukowych organizowanych corocznie przez amerykańską fundację non-profit Sapling Foundation. Celem konferencji jest popularyzacja – jak głosi motto – „idei wartych propagowania”. Pierwsza konferencja o profilu przede wszystkim technologicznym odbyła się w 1984 roku. Obecnie ich tematyka dotyczy także nauki oraz kultury, prezentowane są również prelekcje dotyczące innych dziedzin życia człowieka. Każdy mówca dostaje maksymalnie 18 minut. Wśród najważniejszych uczestników TED-ów znalazło się wielu wybitnych naukowców, polityków, przedsiębiorców i działaczy społecznych.
Źródło: TED, [https://pl.wikipedia.org/wiki/TED_\(konferencja\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/TED_(konferencja)).

Michael Kimmel – amerykański socjolog specjalizujący się w badaniach nad płcią, wykładowca na Uniwersytecie Stony Brook w Nowym Jorku. Autor licznych publikacji na temat płci i męskości.
Źródło: Michael Kimmel, https://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Kimmel.

3 minuty

Wspólnie na forum klasy sprawdźcie, które elementy dobrego przemówienia pojawiły się podczas prelekcji amerykańskiego naukowca.

2 minuty

Spytaj młodzież, jak na postawione im wcześniej pytanie, kogo widzą, gdy rano przeglądają się w lustrze, odpowiedział Michael Kimmel [człowieka] i co sądzą o tej odpowiedzi po obejrzeniu całego wystąpienia.

Wspólnie wypiszcie na dużym arkuszu zalety równouprawnienia, o których mówił amerykański uczonec, oraz inne, które nie zostały przez niego wymienione, a dodalibyście je do tej listy. Następnie arkusz powieście w widocznym miejscu w klasie.

5 minut

Michael Kimmel przytoczył w swoim wystąpieniu wyniki badań dowodzące, że:

Kraje, w których istnieje równość płci, to także kraje z najwyższym wskaźnikiem zadowolenia z życia. Wspieranie równości w firmach przekłada się na zadowolenie i produktywność pracowników i pracowniczek. Firmy te mniej czasu poświęcają na rekrutację, gdyż udaje im się zatrzymać zatrudnione osoby na dłużej.

Im więcej równości w związku, tym osoby w nim są szczęśliwsze. Dane pokazują, że kiedy mężczyźni również wykonują prace domowe i opiekują się dziećmi, to dzieci lepiej radzą sobie w szkole, mają niższy wskaźnik nieobecności, lepsze wyniki, rzadziej diagnozuje się u nich ADHD, rzadziej odwiedzają dziecięcego psychiatrę, rzadziej chorują. Jeśli mężczyźni biorą udział w pracach domowych i opiece nad dziećmi, to dzieci są szczęśliwsze i zdrowsze.

Żony mężczyzn aktywnie włączających się w pracę, opiekę nad dziećmi i życie domowe są szczęśliwsze i zdrowsze. Rzadziej odwiedzają terapeutę, rzadziej mają depresję, rzadziej chorują, częściej chodzą na siłownię, wykazują wyższy poziom zadowolenia z małżeństwa.

Dzieląc obowiązki i opiekę nad dziećmi, mężczyźni są szczęśliwsi i zdrowsi. Mniej palą, mniej piją, rzadziej korzystają z używek. Rzadziej pojawiają się na ostrym dyżurze, ale za to częściej robią rutynowe badania. Rzadziej odwiedzają terapeutę, rzadziej mają depresję, rzadziej chorują.

5 minut

Zapytaj uczniów i uczennice, jak ich zdaniem wygląda kwestia nierówności między płciami w różnych częściach globu. Czy na przykład wszędzie na świecie dziewczynki, ich rówieśniczki, mają taki sam dostęp do edukacji jak chłopcy? Przedstaw uczniom i uczennicom krótko, jak zagadnienie równości kobiet i mężczyzn wygląda w perspektywie globalnej.

18 grudnia 1979 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ uchwaliło międzynarodową konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (ang. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW), która weszła w życie 3 września 1981 roku. Nazywana jest ona również międzynarodową kartą praw kobiet. Jednak nie wszystkie państwa ją podpisały.

Od 2006 r. Światowe Forum Ekonomiczne opracowuje Globalny raport o nierównościach płci: <http://bit.ly/RaportGenderGap> (raport z 2017 roku). Dokument zawiera przesłanie dla decydentów mówiące, że kraje, które chcą pozostać konkurencyjne, będą musiały uczynić równość płci kluczową częścią rozwoju narodowego kapitału ludzkiego.

Sytuacja kobiet w różnych miejscach na świecie zależy od takich czynników jak między innymi poziom rozwoju gospodarczego kraju, w którym żyją, stosunki społeczne, jakie w danym państwie funkcjonują, tradycje kulturowe czy lokalne zwyczaje. Nie bez znaczenia jest także to, skąd kobieta pochodzi – z miasta czy ze wsi, jak jest wykształcona ona i jej rodzina.

Dużym problemem jest zjawisko nazywane feminizacją ubóstwa – kobiety stanowią 70% populacji żyjących poniżej granicy ubóstwa. Na świecie zatrudnionych jest 73% mężczyzn w wieku produkcyjnym i zaledwie 48% kobiet. Wynika to między innymi z tego, że kobiety pełnią więcej tradycyjnych ról społecznych związanych z funkcjonowaniem gospodarstw domowych oraz opieką nad osobami zależnymi (np. dzieci, osoby starsze), przez co mają ograniczone możliwości podjęcia pracy zarobkowej. Sporym problemem są zmiany klimatu – w regionach dotkniętych suszą zapewnienie żywności i wody zajmuje więcej czasu, ponieważ muszą pokonywać dłuższe odległości, by je zdobyć. Z kolei te, które pracują zarobkowo, otrzymują wynagrodzenie średnio o 17% niższe niż mężczyźni. Często pracują w sektorze nieformalnym i nie obejmują ich żadne regulacje prawa pracy.

2 minuty

Zwróć uwagę uczniów i uczennic, że równość płci to nie tylko powszechne prawo człowieka, to także fundament zrównoważonego świata, w którym ludzie będą żyć w pokoju i dobrobycie. Osiągnięcie równości płci oraz wzmocnienie pozycji kobiet i dziewcząt to jeden z Celów Zrównoważonego Rozwoju, których realizacja przyniesie korzyści społeczeństwu i całej ludzkości (Cel 5: Równość płci; <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrównowazonego-rozwoju>). Każdy z nas może przyczynić się do urzeczywistnienia tego i innych celów rozwojowych.

Podsumowanie

3 minuty

Zaproś młodzież od podzielenia się wnioskami i przemyśleniami po zajęciach. Rozdaj przygotowane wcześniej małe karteczki. Do tablicy przymocuj duże koperty, na których znajdują się wypisane wcześniej fragmenty zdań. Poproś, aby klasa dokończyła je na karteczkach otrzymanych wcześniej od Ciebie, a następnie włożyła je do kopert. Nie wszystkie zdania muszą zostać dokończone.

Przykładowe fragmenty zdań mogą brzmieć następująco:

- Atmosfera, która panowała na lekcji...
- Poruszony temat uważam za...
- Na zajęciach zmieniłbym, zmieniłabym...
- Chcę zaproponować, aby...
- Cenię...
- Nie lubię, gdy...

Praca domowa

Poproś uczniów i uczennice, aby wyobrazili sobie, że zostali zaproszeni do wystąpienia na konferencji TED. zaproponuj, aby przygotowali przemówienie poruszające ważne według nich wyzwanie globalne i nagrali swój wykład lub przygotowali się do jego wygłoszenia na forum klasy. Zaznacz, że występy nie mogą być dłuższe niż 5 minut i powinny zawierać wszystkie niezbędne elementy.

Jeśli młodzież lubi bawić się nagrywaniem i montowaniem filmów, można pozwolić im na wykonanie zadania w parach. zaproponowany czas wystąpienia (5 minut) można modyfikować, dostosowując go do możliwości uczniów i uczennic oraz szkolnych warunków. Warto także określić, na kiedy klasa ma przygotować swoje wystąpienia.

Można się także zastanowić, czy nie zorganizować takiej „konferencji” w waszej szkole. Pokazalibyście nagrane przemówienia lub wystąpili na żywo przed szkolną społecznością.

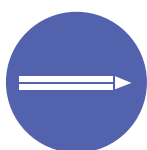
Źródła:

- Centrum Edukacji Obywatelskiej, *Jak przygotować się do wystąpienia publicznego?*, <https://dzialasz.ceo.org.pl/node/213>.
- TED, [https://pl.wikipedia.org/wiki/TED_\(konferencja\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/TED_(konferencja)).
- Michael Kimmel, https://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Kimmel.
- Michael Kimmel, *Dlaczego równość płci jest korzystna dla wszystkich, włączając mężczyzn?*, <http://bit.ly/PrzemowienieMichaelKimmel>.
- Polska Zielona Sieć, *Równouprawnienie i rozwój*, fragment szkolenia e-learningowego dla nauczycieli, <http://bit.ly/KursRownosc>.
- Światowe Forum Ekonomiczne, *The global gender gap. Report 2017*, <http://bit.ly/RaportGenderGap>.
- Zestaw plansz do wydrukowania w formacie A4 zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrównowazonego-rozwoju>.
- Platforma społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju, Cel 5: Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt*, <http://www.un.org.pl/cel5>.
- Strona Fundacji RÓWNOŚĆ.INFO, <https://www.rownosc.info>.

09

SCENARIUSZ

„Szlachetne zdrowie, nikt się nie dowie...”. Czego uczą nas dawni poeci? Analiza i interpretacja fraszki *Na zdrowie Jana Kochanowskiego* oraz bajki *Człowiek i zdrowie Ignacego Krasickiego*

SYLWIA
MIĘDZYBRODZKA

KLASA VII–VIII

2 x 45 MINUT

Przeczytawszy utwory Jana Kochanowskiego oraz Ignacego Krasickiego, młodzież dowie się, że porady dawnych poetów, aby dbać o swoje zdrowie, nie straciły na aktualności. Scenariusz zwraca uwagę uczniów i uczennic na wpływ zanieczyszczonego środowiska na kondycję życiową i zdrowotną ludzi w różnych częściach świata. Młodzież wspólnie zastanawia się nad działaniami, które można podjąć, aby zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie.

Pytanie kluczowe

Jak zanieczyszczone środowisko wpływa na życie oraz zdrowie mieszkańców i mieszkańek świata?

Cele zajęć:

- poznasz gatunki literackie fraszkę i bajkę na przykładzie utworów Jana Kochanowskiego i Ignacego Krasickiego
- rozważysz, jakie czynniki wpływają na zdrowie ludzi w różnych rejonach świata
- wymienisz kilka sposobów, jakie pomagają wpływać na kondycję życiową i zdrowotną ludzi w różnych częściach świata

Związek z podstawą programową:

I: 1.1–3, 1.7, 1.9, 1.11–12, 1.15–18, 1.20, 2.3–4,
III: 1.1, 2.4

Zagadnienia:

zrównoważony rozwój, zdrowie

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 3 Dobre zdrowie i jakość życia
- 6 Czysta woda i warunki sanitarne

Metody:

praca z tekstem, dyskusja, burza pomysłów, miniwykład

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

4 duże arkusze papieru, 4 markery,
karteczki samoprzylepne (dla każdej osoby),
załączniki

Wprowadzenie

5 minut

Poproś uczniów i uczennice o przypomnienie, w jakiej epoce żyli i co napisali Jan Kochanowski oraz Ignacy Krasicki. Możesz to zrobić na przykład za pomocą osi czasu. Jeśli wcześniej nie omawialiście twórczości tych autorów, wprowadź ich sylwetki.

7 minut

Praca właściwa

Przeczytajcie najpierw tekst fraszki *Na zdrowie* Jana Kochanowskiego, a następnie bajkę Ignacego Krasickiego *Człowiek i zdrowie*. Poproś uczniów i uczennice, aby opowiedzieli, czego dotyczyły dane teksty i jaka jest ich tematyka.

4 minuty

Wyjaśnij trudne lub niezrozumiałe wyrazy. Możesz wprowadzić pojęcie archaizmu, jeśli młodzież jeszcze go nie zna.

4 minuty

Zaproś uczniów i uczennice do dyskusji o tym, co oznaczało dbanie o zdrowie za czasów obu poetów, a jak to wygląda dziś.

Choć starożytni dbali o higienę i poczynili wiele odkryć w dziedzinie medycyny, to w średniowieczu ze względu na liczne epidemie (między innymi dżuma i trąd) spadła liczba ludności. Dało się też zaobserwować pogorszenie warunków sanitarnych, w których żyli ludzie. W renesansie nastąpił postęp w chirurgii, anatomii i epidemiologii. Zaczęto się również interesować fizjologią. W okresie tym działało kilku wybitnych naukowców, dzięki którym rozwijały się medycyna i znajomość ludzkiego ciała. W oświeceniu wraz z rozwojem nauki nastąpił także postęp w medycynie. Zaczęto między innymi obserwować, że miejsce pracy może mieć wpływ na zdrowie osób ją wykonujących (początki medycyny pracy). Zaczęto również zwracać uwagę na czystość miast (zwłaszcza powietrza) i wpływ zanieczyszczeń na zdrowie ich mieszkańców.

To wszystko jednak nie zmieniło faktu, iż ludzie żyli krócej niż obecnie. Przyczyn takiej sytuacji było wiele. Wśród nich można wymienić problemy z higieną, nie znano jeszcze wielu lekarstw, zaś znajomość anatomii i procesów zachodzących w ludzkim ciele była wciąż dużo słabsza niż obecnie.

Dziś można mówić o dość znacznym zróżnicowaniu długości życia ludzi w różnych częściach świata. W znacznej mierze wynika to z dostępu do opieki zdrowotnej i żywności, ale także stopnia zanieczyszczenia środowiska, wykonywanego zawodu. Na długość życia istotny wpływ ma ubóstwo. Z tych samych powodów w niektórych rejonach świata odnotowuje się większą umieralność noworodków.

5 minut

Przeprowadź wspólnie z młodzieżą analizę literacką przeczytanych utworów. Rozdaj uczniom i uczennicom karty pracy – dla każdej osoby po jednym egzemplarzu (załącznik nr 1). Podziel klasę na grupy – w tym celu możesz na przykład wykorzystać metodę „Podziel się na sylaby”.

Dobierz wyrazy, a następnie podziel je na sylaby. Na kartkach wypisz po jednej sylabie, a następnie losowo rozdaj kartki uczniom i uczennicom. Ich zadaniem jest tak dobrać się w grupy, aby każda stworzyła jeden wyraz.

15 minut

Gdy osoby będą już dobrane w grupy i usiądą razem, zaproś młodzież do rozwiązania zadań z karty pracy. Po upływie wyznaczonego czasu odczytajcie odpowiedzi i ewentualnie uzupełnijcie je.

5 minut

Podsumowanie

Zaproś uczniów i uczennice do zapisania w zeszycie własnej hierarchii wartości lub kilku zdań na ten temat.

Wprowadzenie

5 minut

Jeśli lekcja nie odbywa się tego samego dnia, przypomnijcie, jaka była hierarchia wartości wskazana przez Jana Kochanowskiego we fraszce *Na zdrowie*, i o czym należy pamiętać według Ignacego Krasickiego, gdy chcemy cieszyć się dobrym zdrowiem przez długie lata.

2 minut

Praca właściwa

Podziel klasę na cztery grupy. Możesz to zrobić na przykład za pomocą odliczania do czterech lub według miesięcy, w których dane osoby się urodziły (pierwsza grupa: styczeń–marzec, druga grupa: kwiecień–czerwiec itd.). Dwóm z nich rozdaj koperty z pociętymi karteczkami z załącznika nr 2, a dwóm pozostałym – z załącznika nr 3.

5 minut

Poproś grupy pierwszą i drugą, które otrzymały załącznik nr 2, aby wybrały dziesięć karteczek z wypisanymi głównymi przyczynami zgonów spowodowanych czynnikami środowiskowymi. Następnie niech spróbują, bazując na swojej wiedzy, uszeregować je według kolejności od przyczyny występującej najczęściej do tej występującej najrzadziej. Zaprosz grupy trzecią i czwartą, które otrzymały załącznik nr 3, aby spośród karteczek znajdujących się w ich kopertach wybrały dziewięć takich, które ich zdaniem należą do czynników środowiskowych najbardziej wpływających na nasze zdrowie.

10 minut

Zaprosz młodzież do prezentacji wyników swojej pracy na forum klasy. Jeśli efekt pracy grup różni się od danych z raportu Światowej Organizacji Zdrowia (World Health Organization), przedstaw im te opracowane przez WHO. Podsumujcie zadanie, odpowiadając na pytanie kluczowe: Jak zanieczyszczone środowisko wpływa na życie oraz zdrowie mieszkańców i mieszkanki świata? Odpowiedzi do zadań znajdują się na końcu tego scenariusza.

Światowa Organizacja Zdrowia (ang. World Health Organization, WHO) to organizacja działająca w ramach ONZ, zajmująca się ochroną zdrowia. Z ostatniego raportu WHO z 2016 roku pt. „Zapobieganie chorobom przez zdrowe środowisko. Globalne oszacowanie obciążenia chorobami z powodu zagrożeń środowiskowych” wynika, że 12,6 miliona osób zmarło w 2012 roku w wyniku życia lub pracy w niezdrowym środowisku, co stanowiło prawie jedną czwartą całkowitej liczby zgonów na świecie. Warto podkreślić, iż w tej analizie zostały wzięte pod uwagę jedynie takie czynniki środowiskowe, które są modyfikowalne – to znaczy, że wpływając na nie, możemy ochronić zdrowie i życie milionów ludzi na całym świecie.

8 minut

Zastanówcie się wspólnie, które rejony świata są najbardziej zagrożone negatywnymi czynnikami środowiskowymi. Możesz pokazać młodzieży mapę ilustrującą tę kwestię, na przykład przygotowaną przez WHO: <http://bit.ly/MapaWHO>. Zaprosz uczniów i uczennice do krótkiej dyskusji o tym, dlaczego to przede wszystkim rejony globalnego Południa borykają się z takimi wyzwaniami.

Państwa o niskim i średnim dochodzie są w największym stopniu dotknięte chorobami środowiskowymi. Ich sytuacja spowodowana jest także często czynnikami niezależnymi od mieszkańców (np. położenie kraju). Rejony znajdujące się w tym rankingu w czołówce to kraje globalnego Południa.

Wyjaśnienie stosowania określeń globalna Północ i globalne Południe znajdziemy w scenariuszu „Prometeusz, czyli pierwszy dobroczyńca ludzkości. O umiejętnej pomocy innym ludziom”.

10 minut

Zastanówcie się, w jaki sposób można wpływać na poprawę kondycji życiowej i zdrowotnej ludzi w różnych częściach świata. Rozdaj uczniom i uczennicom arkusze papieru oraz markery, aby swoje pomysły zapisali w formie mapy myśli. Następnie poproś młodzież o zaprezentowanie wypracowanych propozycji. Możesz w tym miejscu wspomnieć o Celu Zrównoważonego Rozwoju nr 3: Zapewnienie wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowego życia oraz promowanie dobrobytu (więcej informacji: <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowanego-rozwoju>). Arkusze z mapami myśli powieście w widocznym miejscu w sali.

Receptą na choroby niezakaźne, a równocześnie takie, z którymi boryka się coraz więcej ludzi (tj. choroby układu krążenia i układu oddechowego) są wszystkie działania związane z ograniczaniem emisji szkodliwych substancji, czyli na przykład zastępowanie ogrzewania węglem odnawialnymi źródłami energii, zrównoważony transport. Warto także zwrócić uwagę na zewnętrzne koszty zdrowotne związane z zanieczyszczeniem środowiska. Tylko w samej Europie koszty związane z przedwczesnymi zgonami i chorobami na skutek zanieczyszczeń powietrza ocenia się na 1,5 biliona dolarów.

Należy podkreślić, że stan środowiska zależy zarówno od praw ustanawianych przez polityków, jak i od nas samych i decyzji, które podejmujemy każdego dnia, chociażby wybierając rower czy autobus zamiast samochodu.

Źródło: Raport Zapobieganie chorobom przez zdrowe środowisko. Globalne oszacowanie obciążenia chorobami z powodu zagrożeń środowiskowych, Światowa Organizacja Zdrowia, 2016.

Podsumowanie

5 minut

W celu podsumowania zajęć zaprosz uczniów i uczennice do napisania SMS-a. Rozdaj im samoprzylepne karteczki, a następnie poproś, aby zastanowili się nad zajęciami i podzielili swoją opinią z resztą klasy za pomocą trzech słów: pozytywnego, negatywnego i podsumowującego. Na przykład: ciekawy – ból głowy – zmęczony. Później przyklejcie je na tablicy, aby wszyscy mogli przeczytać to, co napisały inne osoby.

Źródła:

- Światowa Organizacja Zdrowia, Raport *Zapobieganie chorobom przez zdrowe środowisko. Globalne oszacowanie obciążenia chorobami z powodu zagrożeń środowiskowych*, 2016; najważniejsze informacje: <http://bit.ly/MapaWHO>, całość raportu: <http://bit.ly/RaportWHO>.
- HEAL Polska, <http://healpolska.pl/publikacje>.
- Zestaw plansz do wydrukowania w formacie A4 zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- Platforma społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju, Cel 3: Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt*, <http://www.un.org.pl/cel3>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Analiza i interpretacja fraszki *Na zdrowie* Jana Kochanowskiego oraz bajki *Człowiek i zdrowie* Ignacego Krasickiego

Załącznik nr 2 – Karta pracy: 10 głównych przyczyn zgonów spowodowanych czynnikami środowiskowymi

Załącznik nr 3 – Karta pracy: Czynniki środowiskowe najbardziej wpływające na zdrowie człowieka

Odpowiedzi do Karty pracy nr 2:

10 głównych przyczyn zgonów spowodowanych czynnikami środowiskowymi: 1. udar mózgu; 2. choroba niedokrwienna serca; 3. wypadki; 4. nowotwory; 5. przewlekłe choroby układu oddechowego; 6. biegunka; 7. infekcje dróg oddechowych; 8. umieralność noworodków; 9. malaria; 10. samobójstwa.

Odpowiedzi do Karty pracy nr 3:

Czynniki środowiskowe najbardziej wpływające na nasze zdrowie: zanieczyszczenie powietrza; zanieczyszczona woda, złe warunki sanitarne i brak higieny; chemikalia i czynniki biologiczne; promieniowanie ultrafioletowe i jonizujące; hałas; ryzyko zawodowe; praktyki rolnicze, w tym stosowanie pestycydów i powtórne wykorzystanie ścieków; środowisko antropogeniczne; zmiana klimatu.

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Analiza i interpretacja fraszki *Na zdrowie* Jana Kochanowskiego oraz bajki *Człowiek i zdrowie* Ignacego Krasickiego

1. Uzupełnij tabelkę, wpisując odpowiedzi we właściwe miejsca.

	Jan Kochanowski <i>Na zdrowie</i>	Ignacy Krasicki <i>Człowiek i zdrowie</i>
Kto wypowiada się w utworze?		
Do kogo kierowana jest wypowiedź?		
Jaki jest główny temat utworu?		

2. Przeanalizuj oba utwory i napisz krótko w wyznaczonym miejscu, o czym mówi dany fragment.

a. Jan Kochanowski *Na zdrowie*

Wersy 1–4 _____

Wersy 5–10 _____

Wersy 11–19 _____

Wersy 20–23 _____

b. Ignacy Krasicki *Człowiek i zdrowie*

Wersy 1–4 _____

Wersy 5–8 _____

Wersy 9–12 _____

3. Poniżej podano definicje gatunków reprezentowanych przez oba utwory. Podkreśl (najlepiej na kolorowo) w nich te cechy fraszki i bajki, które odnajdujesz w analizowanych dziełach.

a. Jan Kochanowski *Na zdrowie*

Fraszka – niewielkich rozmiarów utwór poetycki pisany wierszem, często o charakterze żartobliwym. Tematy fraszek mogą być różne – od błahych do refleksyjno-filozoficznych. Dawniej fraszki miały najczęściej charakter zabawnej scenki, współcześnie operują one raczej dowcipem językowym¹.

b. Ignacy Krasicki *Człowiek i zdrowie*

Bajka – krótka powiastka wierszem lub prozą o charakterze dydaktycznym. Bohaterami najczęściej są ludzie, zwierzęta, rośliny, przedmioty o cechach istot żywych. Jej celem jest pouczenie o szkodliwości lub pożyteczności pewnych zachowań, przekazanie pewnej zasady etycznej lub wskazówki, jak postępować w danej sytuacji. Pouczenie to wypowiedziane jest wprost lub dobitnie zasugerowane. Morał najczęściej występuje na końcu utworu, choć może się też pojawić na początku².

4. Wypisz rzeczy, które Jan Kochanowski wymienia w utworze *Na zdrowie* jako uprzyjemniające życie. Podkreśl to, co jest według niego najważniejsze.

¹ Na podstawie hasła *Fraszka*, w: *Słownik terminów literackich*, red. J. Stawiński, wyd. 3, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 2000, s. 166.

² Na podstawie hasła *Bajka*, w: *tamże*, s. 55.

Załącznik nr 2 – Karta pracy: 10 głównych przyczyn zgonów spowodowanych czynnikami środowiskowymi

<p>UDAR MÓZGU</p> <p>Może być wywołany wylewem krwi do mózgu lub zatrzymaniem dopływu krwi do mózgu. Czynniki sprzyjające to między innymi: coraz starszy wiek, skłonności genetyczne, nadciśnienie tętnicze, cukrzyca, palenie papierosów, picie alkoholu, otyłość, niedoczynność tarczycy. Powiązany z zanieczyszczeniami powietrza, które są obecnie uważane za najważniejsze zagrożenie środowiskowe dla zdrowia.</p>	<p>CHOROBA NIEDOKRWIENNA SERCA</p> <p>Zespół objawów chorobowych będących następstwem przewlekłego stanu niedostatecznego zaopatrzenia komórek mięśnia sercowego w tlen i substancje odżywcze. Często doprowadza to do zawału mięśnia sercowego. Najczęstszą przyczyną choroby jest miażdżycza tętnic wieńcowych. Najściślej powiązana z zanieczyszczeniami powietrza.</p>	<p>WYPADKI</p> <p>Zaliczyć tu można wypadki drogowe, zatrucia, upadki, poparzenia czy utońnięcia. Wpływ na ich występowanie ma przede wszystkim stan środowiska antropogenicznego.</p>
<p>NOWOTWORY</p> <p>Grupa chorób, w których komórki organizmu dzielą się w sposób niekontrolowany przez organizm, a nowo powstałe komórki mutują, powodując, że komórka wcale lub niewłaściwie reaguje na sygnały z organizmu. Są powiązane z zanieczyszczeniami powietrza.</p>	<p>PRZEWLEKŁE CHOROBY UKŁADU ODDECHOWEGO</p> <p>Zaliczamy do nich przewlekłą chorobę płuc, astmę oskrzelową, rozedmę płuc oraz pylicę. Na rozwój chorób układu oddechowego, zarówno ostrych, jak i przewlekłych, wpływa wiele czynników, jednak przede wszystkim są to wzrost zanieczyszczenia powietrza oraz czynne lub biernie palenie tytoniu.</p>	<p>BIEGUNKA</p> <p>W większości przypadków biegunka polegająca na częstszym lub obfitszym wypróżnianiu się jest stanem łagodnym. Największym zagrożeniem jest utrata wody oraz zaburzenia gospodarki elektrolitowej, szczególnie u dzieci do piątego roku życia biegunki szybko doprowadzają do zagrażającego życiu odwodnienia. Związana z zanieczyszczeniami wody i nieodpowiednimi warunkami sanitarnymi.</p>
<p>INFEKCJE DRÓG ODDECHOWYCH</p> <p>Zaliczamy do nich głównie zapalenie płuc, ostre zapalenie oskrzeli i oskrzelików, grypę i krztusiec. Są powiązane z zanieczyszczeniami powietrza.</p>	<p>UMIERALNOŚĆ NOWORODKÓW</p> <p>Występuje w wyniku między innymi niskiej wagi urodzeniowej, wcześniactwa, sepsy i zakażenia, złych warunków sanitarnych, braku odpowiedniej opieki medycznej.</p>	<p>MALARIA</p> <p>Ostra lub przewlekła, tropikalna choroba pasożytnicza, na którą można zapaść po ukąszeniu zakażonego komara. Związana z zanieczyszczeniami wody i nieodpowiednimi warunkami sanitarnymi.</p>
<p>SAMOBÓJSTWA</p> <p>Najczęściej popełniają je osoby w wieku 15–29 lat. Ryzyko samobójstw zwiększają: wojna, klęski żywiołowe, dyskryminacja, przemoc i inne stresujące wydarzenia życiowe, niekorzystne warunki pracy, zaburzenia psychiczne, nadużywanie alkoholu i przewlekły ból.</p>		

Źródło: Światowa Organizacja Zdrowia, Raport Zapobieganie chorobom przez zdrowe środowisko. Globalne oszacowanie obciążenia chorobami z powodu zagrożeń środowiskowych, 2016.

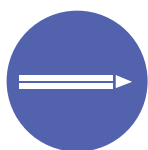
Załącznik nr 3 – Karta pracy: Czynniki środowiskowe najbardziej wpływające na zdrowie człowieka

ZANIECZYSZCZENIE POWIETRZA	ZANIECZYSZCZONA WODA, ZŁE WARUNKI SANITARNE I BRAK HIGIENY	CHEMIKALIA I CZYNNIKI BIOLOGICZNE
PROMIENIOWANIE ULTRAFIOLETOWE I JONIZUJĄCE	HAŁAS	RYZYSKO ZAWODOWE
PRAKTYKI ROLNICZE, W TYM STOSOWANIE PESTYCYDÓW I POWTÓRNE WYKORZYSTANIE ŚCIEKÓW	ŚRODOWISKO ANTROPOGENICZNE (domy, drogi)	ZMIANA KLIMATU
FALE SIECI KOMÓRKOWYCH	DŁUGOTRWAŁA PRACA PRZED KOMPUTEREM (SIEDZĄCY TRYB ŻYCIA)	STRES
KATASTROFY LOTNICZE	NIEWŁAŚCIWE ODŻYWIENIE	

10

SCENARIUSZ

Jesteśmy tacy sami – ponadczasowe przestanie wiersza Edwarda Stachury *Ite missa est*

JOANNA
KOSTRZEWA

KLASY VII–VIII

45 MINUT

Scenariusz zwraca uwagę młodzieży na to, że niezależnie od pochodzenia, wyznania czy płci wszyscy ludzie są równi i zasługują na sprawiedliwe traktowanie. Uczniowie i uczennice utrwalają wiadomości o metaforze i apostrofie, rozmawiając jednocześnie na temat sytuacji współczesnych uchodźców i uchodźczyń oraz własnych możliwości wpływania na nią.

Pytanie kluczowe

Co łączy dom
ze światem?

Cele zajęć:

- utrwalisz wiadomości na temat apostrofy i metafory
- poznasz i zinterpretujesz wiersz Edwarda Stachury *Ite missa est*
- podasz przykłady działań wspierających traktowanie wszystkich ludzi z szacunkiem

Związek z podstawą programową:

I: 1.1, 1.4, 1.7, 1.9–11, III: 2. 4

Zagadnienia:

migracje, pokój i konflikty na świecie, władza polityczna, demokracja i prawa człowieka

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 10 Mniej nierówności
- 16 Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Metody:

praca z tekstem literackim, dyskusja, burza pomysłów

Formy pracy:

praca indywidualna, praca w parach

Środki dydaktyczne i materiały:

wiersz Edwarda Stachury *Ite missa est* (*pieśń na wyjście*), film *Cienie* – kampania Fundacji *Refugee.pl* (0:50), film *Dzień Uchodźcy 2009* Polskiej Akcji Humanitarnej (1:06), komputer, rzutnik, dostęp do Internetu

Wprowadzenie

5 minut

Po podaniu uczniom i uczennicom celów lekcji oraz sprawdzeniu ich zrozumienia, poproś, aby w parach powtórzyli wiadomości na temat liryki, odpowiadając pisemnie w zeszyte na następujące pytania: Kto mówi w wierszu? Co to jest apostrofa? Jaką funkcję pełni w tekście apostrofa?

5 minut

Praca właściwa

Poproś młodzież, by przeczytała po cichu wiersz Edwarda Stachury *Ite missa est* (pieśń na wyjście), posłuchajcie go wspólnie w jednej z dostępnych aranżacji, na przykład zespołu Stare Dobre Małżeństwo. Chętna osoba czyta tekst na głos. Wyjaśnij uczniom i uczennicom znaczenie tytułu utworu: *ite missa est* – (łac.) „idźcie, ofiara spełniona” (wyrażenie kończące mszę świętą).

5 minut

Zadaj uczniom i uczennicom pytanie, jakie mają refleksje po zapoznaniu się z tekstem, jakie odczuwają emocje. Zapytaj, do kogo podmiot liryczny zwraca się w wierszu, poproś o wymienienie wszystkich adresatów („człowieku”, „wszystkie stany”, „kolorowi, biali, czarni, ludkowie”), a następnie – jak można nazwać te osoby jednym wyrażeniem (na przykład: wszyscy ludzie na świecie, obywatele świata, każdy z nas).

10 minut

Zapytaj klasę, o co prosi w wierszu podmiot liryczny (o rozejście się i przekazanie wszystkim, że każdy człowiek niezależnie od koloru skóry, pochodzenia, zamożności, wykształcenia ma miejsce na świecie, który jest naszym wspólnym domem). Zapytaj uczniów i uczennice, jakie znaczenie ma użycie apostrof w tekście (wskazanie konkretnego odbiorcy i wywołanie w nim poczucia odpowiedzialności za równe traktowanie wszystkich obywateli świata).

Zwróć uwagę na metaforę pojawiającą się w tekście, przedstawiającą dom jako świat. Poproś młodzież o stworzenie mapy myśli prezentującej ich skojarzenia ze słowami „dom” i „świat”. W ramach podsumowania spróbujcie odpowiedzieć na pytanie kluczowe: Co łączy dom ze światem? Zachęć uczniów i uczennice do dyskusji na temat tego, czy przemawia do nich ta metafora, czy świat jest dla nich wspólnym domem, czy to stwierdzenie jest im bliskie.

5 minut

Opowiedz młodzieży o uchodźcach – kim są, dlaczego opuszczają swoje kraje, w jaki sposób docierają do Europy i Polski, jakie mają prawa, jaka należy im się ochrona. Możesz skorzystać z materiałów przygotowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach projektu „Rozmawiajmy o uchodźcach”, na przykład z materiału pomocniczego do scenariusza *Rozmowa o uchodźcach w Polsce. Scenariusz dwóch lekcji*, <https://migracje.ceo.org.pl/kategorie/scenariusz-bazowy> (strony 13–17).

5 minuty

Zaproś uczniów i uczennice do obejrzenia krótkiego filmu *Cienie – kampania Fundacji Refugee.pl* (0:50) (<http://bit.ly/FilmCienie>). Po projekcji poproś o odpowiedź na pytanie, jakie jest przesłanie filmu i jak film łączy się z wierszem Edwarda Stachury.

W razie potrzeby wyjaśnij młodzieży, że w filmie oglądamy cienie ludzi, więc tak naprawdę nie wiemy, kim są bohaterowie, którzy się cieszą, smucą, okazują uczucia jak każdy z nas. Dopiero na końcu filmu widzimy, że jego bohaterami są uchodźcy z Syrii. Uchodźcy to zwykli ludzie, tacy jak my, jednak zostali oni zmuszeni do opuszczenia swoich domów w obawie przed prześladowaniem lub utratą życia i zdrowia. Film, podobnie jak wiersz Edwarda Stachury, skłania do refleksji, że wszyscy jesteśmy tacy sami, bo wszyscy jesteśmy ludźmi i dla każdego z nas jest miejsce na świecie.

5 minut

Poproś uczniów i uczennice, aby wypowiedzieli się na temat przesłania wiersza zawartego w początku, który nawiązuje do formuły kończącej mszę świętą, oraz w jego dwóch ostatnich wersach: „Na ziemi, której ja i ty nie zamienimy w bagno krwi”.

Łacińska formuła kończąca mszę ma pokazać, że utwór zawiera uniwersalne przesłanie bliskie nie tylko chrześcijanom, ale i wszystkim osobom, dla których pokój i szczęście ludzi są wartością. Mówi ono, że należy czynić dobro, i zwraca uwagę, że ludzi z różnych zakątków świata łączy pragnienie pokoju.

5 minut

Podsumowanie

Odtwórz film *Dzień Uchodźcy 2009* Polskiej Akcji Humanitarnej (1:06) (<http://bit.ly/FilmPAHUchodzcy>). Po obejrzeniu materiału poproś, aby chętni powiedzieli, co mogą zrobić, by wypełnić przesłanie wiersza *Ite missa est* Edwarda Stachury i dbać o traktowanie wszystkich ludzi z szacunkiem.

Praca domowa

1. Zaproponuj młodzieży przeczytanie jeszcze jednego wiersza Edwarda Stachury *Introit (pieśń na wejście)*. Oba utwory pochodzą z cyklu *Missa pagana*, *Introit* go rozpoczyna, a *Ite missa est* kończy. Poproś o odnalezienie różnic w obydwu tekstach i odpowiedzenie pisemnie, w jaki sposób można je zinterpretować, zwłaszcza ostatnie wersy: „Na ziemi, którą ja i ty też zamieniliśmy w morze łez” (*Introit*) i „Na ziemi, której ja i Ty nie zamienimy w bagno krwi” (*Ite missa est*).
2. Poleć uczniom i uczennicom wyszukanie w Internecie wiadomości na temat Dnia Uchodźcy, aby mogli opowiedzieć o tym wydarzeniu kolegom i koleżankom z klasy na następnej lekcji.

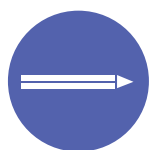
Źródła:

- *Rozmowa o uchodźcach w Polsce. Scenariusz dwóch lekcji*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, <https://migracje.ceo.org.pl/kategorie/scenariusz-bazowy>.
- *Cienie – kampania Fundacji Refugee.pl*, Fundacja Refugee.pl, <http://bit.ly/FilmCienie>.
- *Dzień Uchodźcy 2009*, Polska Akcja Humanitarna, <http://bit.ly/FilmPAHUchodzcy>.

11

SCENARIUSZ

Ile kart stałego klienta miałaby dziś żona modna? Aktualna wymowa satyry Ignacego Krasickiego

SYLWIA
MIĘDZYBRODZKA

KLASY VII–VIII

2 X 45 MINUT

Scenariusz stanowi propozycję poszerzenia kontekstu satyry *Żona modna* Ignacego Krasickiego o zagadnienie nadmiernego konsumpcjonizmu – problemu nasilającego się we współczesnych czasach. Uczniowie i uczennice wspólnie zastanowią się, co to znaczy być odpowiedzialnymi konsumentami i konsumentkami.

Pytanie kluczowe

W jaki sposób ograniczenie nadmiernej konsumpcji może przyczynić się do osiągnięcia większej równowagi i sprawiedliwości na świecie?

Cele zajęć:

- zapoznasz się z satyrą Ignacego Krasickiego i zaproponujesz jej interpretację w kontekście odpowiedzialnej konsumpcji i produkcji
- zrozumiesz, na czym polega konsumpcjonizm, by dokonywać świadomych wyborów konsumenckich w przyszłości

Związek z podstawą programową:

I: 1.9–10, 2.1, III: 1.1–2, 1.7, 2.1–3, IV: 6, 8

Zagadnienia:

zrównoważony rozwój, konsumpcja i produkcja, globalny rynek i handel międzynarodowy

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

—12 Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja

Metody:

burza pomysłów,
mapa myśli, dyskusja,
gadająca ściana

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

10 dużych arkuszy papieru, 6 markerów,
telefony komórkowe

Wprowadzenie

3 minuty

Poproś klasę o przypomnienie cech żony modnej opisanej przez Ignacego Krasickiego oraz o podsumowanie wymowy satyry.

2 minuty

Zaproponuj uczniom i uczennicom, by spróbowali odpowiedzieć, ile kart stałego klienta miałyby dziś żona modna. Jeśli młodzież nie zna pojęcia „karta stałego klienta”, krótko je wytłumacz.

Karty stałego klienta to element programów lojalnościowych, czyli długotrwałych działań marketingowych firm służących do budowania oraz podtrzymywania pozytywnych relacji z klientami. Przykładem popularnego programu lojalnościowego jest premiowanie każdego zakupu punktami (proporcjonalnie do wydanej kwoty), które klient może następnie wymienić na nagrody lub rabat. Karty stałego klienta wprowadzają firmy z różnych sektorów, np. odzieżowe, spożywcze czy budowlane.

Źródło: Program lojalnościowy, https://pl.wikipedia.org/wiki/Program_lojalno%C5%9Bciowy.

2 minuty

Spytaj, do czego według młodzieży służą takie karty i jaki jest ich wpływ na decyzje zakupowe.

Karty stałego klienta to skuteczny sposób zwiększania sprzedaży produktu lub usługi przy znacznie mniejszych kosztach na inne formy promocji i reklamy. To też sposób na budowanie przywiązania nabywców. Z badań wynika, że 41% Polaków uczestniczy w programach lojalnościowych, zaś ponad połowa z nich deklaruje, że program miał wpływ na ich zachowania zakupowe. Najczęściej zmiana dotyczy wyboru miejsca zakupu, tak aby otrzymać punkty lub korzyści w programie. Czasem też skłania ich to do robienia zakupów większych niż potrzebują w danym momencie i gromadzenia zapasów.

Źródło: Monitor programów lojalnościowych, <https://arc.com.pl>.

5 minut

Zaproponuj dyskusję na temat tego, czy dziś również możemy spotkać takie „żony modne”, czyli osoby, które bezkrytycznie podążają za pewnymi trendami, modami, ulegają pokusie bezrefleksyjnych zakupów.

5 minut

Praca właściwa

Zapisz na tablicy słowo „konsument”. Spytaj, co ono oznacza, a następnie zapytaj młodzież, z czym jej się kojarzy.

Konsument (spożywca, łac. *consumens*) – osoba, która nabywa towary na własny użytek; inaczej ogniwo na końcu łańcucha ekonomicznego.

Źródło: Konsument (ekonomia), [https://pl.wikipedia.org/wiki/Konsument_\(ekonomia\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Konsument_(ekonomia))

Warto przy tej okazji zwrócić uwagę młodzieży na to, że konsumentem i konsumentką jest każdy i każda z nas. To, jakie decyzje zakupowe podejmujemy – nawet te pozornie nic nieznaczące, codzienne, w małym sklepiku osiedlowym – mają realny wpływ na innych ludzi i środowisko naturalne. Fakt, że jesteśmy ostatnim ogniwo łańcucha ekonomicznego pokazuje też, że wszystko jest ze sobą powiązane, a każde wcześniejsze ogniwo (wykonawcy, producenci, dostawcy, hurtownicy, detaliści itd.) jest również ważne.

8 minut

Jeśli wśród podanych skojarzeń nie pojawiło się pojęcie konsumpcjonizmu, wprowadź je. Następnie poproś uczniów i uczennice, aby spróbowali metodą burzy pomysłów podać jego definicję. Jeżeli znajdzie taka potrzeba, doprecyzuj ją.

Konsumpcjonizm – postawa polegająca na nieusprawiedliwionym (rzeczywistymi potrzebami oraz kosztami ekologicznymi, społecznymi czy indywidualnymi) zdobywaniu dóbr materialnych i usług lub pogląd polegający na uznawaniu tej konsumpcji za wyznacznik jakości życia.

Źródło: Konsumpcjonizm, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Konsumpcjonizm>.

8 minut

Spytaj, jak klasa rozumie to pojęcie i co sądzi na temat współczesnego konsumpcjonizmu. Porozmawiajcie na temat społecznych i ekologicznych skutków nieodpowiedzialnej konsumpcji.

Możesz podkreślić, że społeczne i ekologiczne skutki nieodpowiedzialnej konsumpcji nie muszą być dla nas jako kupujących widoczne od razu. Bardzo często dotyczą one krajów, regionów i ludzi żyjących w zupełnie innych częściach świata. Mowa tu nie tylko o wspomnianym łańcuchu produkcji, ale także o losach przedmiotów, które nie są już nam potrzebne, czyli odpadów.

7 minut

Podziel klasę na dwie lub cztery grupy (w zależności od tego, jak liczny jest dany zespół) i rozdaj duże arkusze papieru. Poproś część osób, aby w formie mapy myśli zapisały, jak rozumieją pojęcie odpowiedzialnej konsumpcji, zaś pozostałe – by tak samo zajęły się pojęciem zrównoważonego rozwoju. Następnie grupy przedstawiają wyniki swojej pracy – jeśli uznasz, że zachodzi taka potrzeba, możesz pozwolić swoim podopiecznym sprawdzić te pojęcia w Internecie (np. za pomocą telefonów) lub samodzielnie uzupełnić podane przez nich informacje.

Odpowiedzialna konsumpcja to podejmowanie decyzji zakupowych z uwzględnieniem możliwie wielu konsekwencji, jakie ze sobą niosą. Należą do nich na przykład wydobycie surowców, produkcja, dystrybucja, użytkowanie i utylizacja danego towaru. Każdy z tych etapów ma wpływ na środowisko przyrodnicze i otoczenie społeczne – zarówno negatywny, na przykład degradacja przyrody, łamanie praw człowieka, łamanie praw pracowniczych, jak i pozytywny, na przykład poprawa losu ludzi, ochrona przyrody (na podstawie: „Odpowiedzialna konsumpcja”, http://www.ekonsument.pl/a105_odpowiedzialna_konsumpcja.html).

Zrównoważony rozwój to taki przebieg zmian społecznych, gospodarczych oraz środowiskowych, który zapewnia równowagę pomiędzy zyskami i kosztami rozwoju. Bierze on także pod uwagę perspektywę przyszłych pokoleń, czyli proponuje przyjęcie takiej polityki i strategii ciągłego postępu gospodarczego oraz społecznego, aby procesy te odbywały się bez szkody dla środowiska i zasobów naturalnych, od których jakości zależy kontynuowanie działalności człowieka oraz dalszy rozwój (na podstawie: „Zrównoważony rozwój”, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/629822>).

5 minut

Podsumowanie

Poproś uczniów i uczennice, aby zastanowili się i zapisali w zeszycie, jak rozumieją sformułowanie „Moje pieniądze kształtują świat”.

Praca domowa

Do zadania uczniom i uczennicom, w przypadku gdy lekcje nie odbywają się tego samego dnia: Poinformuj młodzież, że na następnej lekcji zastanowi się w grupach, jak ograniczać konsumpcjonizm oraz dokonywać odpowiedzialnych wyborów zakupowych. Poproś swoich podopiecznych i podopieczne, aby poszukali w swoich domowych materiałach oraz w Internecie rzetelnych źródeł na ten temat. Mogą spisać adresy ciekawych stron internetowych albo przynieść materiały, które udało im się znaleźć (książki, poradniki, czasopisma, ulotki, materiały drukowane).

5 minut

Wprowadzenie

Jeśli lekcja odbywa się tego samego dnia, co poprzednia, przejdź do punktu 2. Jeśli była między nimi przerwa, poproś uczniów i uczennice, aby przypomnieli, czym jest odpowiedzialna konsumpcja i zrównoważony rozwój.

20 minut

Praca właściwa

Podziel młodzież na sześć grup i wyjaśnij, że ich zadaniem jest zastanowić się, w jaki sposób mogą dokonywać odpowiedzialnych zakupów i podejmować właściwe działania w przydzielonym im obszarze produkcji i kupna:

pierwsza grupa – ubrania i obuwie; druga grupa – kosmetyki i chemia domowa; trzecia grupa – elektronika; czwarta grupa – żywność i napoje; piąta grupa – zabawki; szósta grupa – drewno i papier

Niech klasa do zrealizowania tego zadania posłuży się swoimi telefonami komórkowymi i skorzysta z zasobów Internetu (w przypadku lekcji odbywających się jedna po drugiej) oraz przyniesionych z domu materiałów (gdy było więcej czasu na przygotowanie się). Niech pomysły zostaną zapisane w postaci mapy myśli na otrzymanych od Ciebie arkuszach papieru.

Inspiracje i koncepcje konkretnych działań można znaleźć między innymi na następujących stronach:

Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie, www.ekonsument.pl

Clean Clothes Polska, <https://cleanclothes.pl>

Fairtrade Polska, <https://www.fairtrade.org.pl>

Platforma społeczna ONZ, Cele Zrównoważonego Rozwoju, Cel 12. Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji, <http://www.un.org.pl/cel12>

15 minut

Poproś grupy, aby zaprezentowały wyniki swojej pracy na forum klasy. Wspólnie podsumujcie pracę na obydwu lekcjach, odpowiadając na pytanie kluczowe: W jaki sposób ograniczenie nadmiernej konsumpcji może przyczynić się do osiągnięcia większej równowagi i sprawiedliwości na świecie? Gotowe plansze wywieście w widocznym miejscu w klasie.

Podsumowanie

5 minut

Zaproś uczniów i uczennice, aby powiedzieli, co sądzą o zagadnieniu poruszonym na zajęciach za pomocą metody „gadającej ściany”. W tym celu (najlepiej jeszcze przed lekcją) przyklej do ściany w łatwo dostępnym miejscu arkusz papieru z napisem „Gadająca ściana” i pytaniem „Jakie pomysły chcę wcielić w życie po tych lekcjach?”. Uczestnicy i uczestniczki zajęć na zakończenie w dowolnej formie (pisemnej, rysunkowej) mogą w tym miejscu zwerbalizować swoje zamiary. Zachowajcie ten arkusz, aby po miesiącu sprawdzić, co udało się zrealizować.

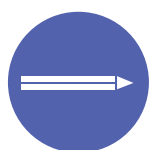
Źródła:

- M. Huma, M. Krzystkiewicz, *Kupuj odpowiedzialnie! Twoje pieniądze kształtują świat*, Kraków 2008, https://www.ekonsument.pl/materialy/publ_445_kupuj_odpowiedzialnie_broszura_dla_uczniow.pdf.
- *Monitor programów lojalnościowych*, <https://arc.com.pl>.
- *Konsument*, [https://pl.wikipedia.org/wiki/Konsument_\(ekonomia\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Konsument_(ekonomia)).
- *Konsumpcjonizm*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Konsumpcjonizm>.
- *Program lojalnościowy*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Program_lojalno%C5%9Bciowy.
- *Odpowiedzialna konsumpcja*, http://www.ekonsument.pl/a105_odpowiedzialna_konsumpcja.html.
- *Zrównoważony rozwój*, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/629822>.
- Platforma społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju, Cel 12: Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji*, <http://www.un.org.pl/cel12>.

12

SCENARIUSZ

„Przeżycie normalnego dnia staje się czymś wyjątkowo dziwnym dla człowieka” (Elsi Adajew). Dyskutujemy o migrantach i migrantkach w kontekście noweli *Latarnik* Henryka Sienkiewicza

SYLWIA
MIĘDZYPRODZKA

KLASA VII–VIII

45 MINUT

Zajęcia poruszają zagadnienie migracji na podstawie noweli *Latarnik* Henryka Sienkiewicza. Młodzież podejmuje dyskusję o przyczynach tego zjawiska oraz docieka, jaki wkład mogą wnieść przybysze i przybyszki z innych krajów do rozwoju lokalnych społeczności. Uczniowie i uczennice poddają autorefleksji swoje przekonania w zestawieniu z wypowiedziami znanych osób na temat migracji i uchodźstwa.

Pytanie kluczowe

Kim są współcześni „latarnicy”?

Cele zajęć:

- podasz najważniejsze przyczyny współczesnych migracji
- zaproponujesz interpretację noweli *Latarnik* Henryka Sienkiewicza we współczesnym kontekście
- rozważysz, jakie korzyści mogą płynąć z koegzystencji z migrantami i migrantkami

Związek z podstawą programową:

I: 1.7, 1.9, 1.11, III: 1.4, 1.7

Zagadnienia:

migracje, pokój i konflikty na świecie, władza polityczna, demokracja i prawa człowieka

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 10 Mniej nierówności
- 16 Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Metody:

burza pomysłów, praca z filmem, praca z tekstem

Formy pracy:

praca indywidualna, praca w parach, praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

film *Wywiad z LahouDEM CEO* z 2016 roku (fragmenty, łącznie 7:10), 2 duże arkusze papieru, kartki formatu A4 – po 1 na grupę, załącznik

Wprowadzenie

2 minuty

Przypomnijcie krótko najważniejsze informacje o Skawińskim. Kim był? Jakie były jego losy?

7 minut

Praca właściwa

Zapytaj uczniów i uczennice, kim ich zdaniem są „współcześni latarnicy”. Następnie poproś młodzież, aby przypomniała, co było powodem tułaczki Skawińskiego po świecie. Poinformuj uczniów i uczennice, że teraz w grupach zastanowią się nad przyczynami migracji w obecnych czasach. By podzielić klasę na grupy, możesz wykorzystać metodę z hasłami, które trzeba będzie do siebie dopasować.

Policz wcześniej osoby w klasie i zastanów się, ile grup utworzysz. Dla każdej z nich przygotuj zbiór różnych słów związanych na przykład z twórczością Henryka Sienkiewicza lub epoką (np. pozytywizm: Henryk Sienkiewicz – „Sachem” – język ezopowy). Zadaniem uczestników i uczestniczek zajęć będzie wylosowanie kartki, a następnie odnalezienie i dołączenie do innych osób, które otrzymały podobne hasła.

Gdy grupy zostaną już utworzone, rozdaj im kartki papieru i poproś uczennice i uczniów, aby wypisali wszystkie, które przyjdą im do głowy, przyczyny tego, że ludzie migrują. Jeśli będą w stanie, mogą dodać także przykłady.

Najczęstsze przyczyny współczesnych migracji to:

- chęć poprawienia warunków życiowych (tzw. przyczyny ekonomiczne, choć często wykraczają one poza korzyści stricte finansowe i są związane z edukacją czy możliwościami rozwoju zawodowego), na przykład migracje Polaków do Wielkiej Brytanii i Irlandii po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej,
- migracja w wyniku konfliktu zbrojnego, prześladowań ze strony władz, zmiany granic politycznych, powstania nowego państwa, na przykład konflikt zbrojny w Syrii,
- wysiedlenia, na przykład wysiedlenia ludności niemieckiej, polskiej, ukraińskiej, białoruskiej czy litewskiej po II wojnie światowej,
- prześladowania na tle religijnym, na przykład prześladowania chrześcijan w Nigerii,
- klęski żywiołowe, na przykład migracje wewnętrzne Nepalczyków po trzęsieniu ziemi w 2015 roku,
- społeczno-osobiste: chęć zmiany otoczenia, środowiska społecznego, poznania innych kultur,
- połączenie rodziny, zawarcie małżeństwa.

4 minuty

Następnie poproś każdą z grup o zaprezentowanie na forum swoich przemyśleń. Wspólne wnioski zapiszcie na dużym arkuszu papieru i powieście go w widocznym miejscu w klasie.

Warto przy okazji zaznaczyć, że migracje nie są nowym zjawiskiem. Ludzie od zarania dziejów przymierzali się w poszukiwaniu lepszych warunków do życia (w ten sposób powstały niektóre języki). Zdarzają się okresy, gdy są one nasilone, na przykład z powodu konfliktów zbrojnych, jednak ludzie migrowali w każdych czasach.

W historii Polski także można wskazać momenty, gdy były one wzmożone, i to z różnych przyczyn, na przykład Wielka Emigracja, przesiedlenia podczas II wojny światowej i później, przymusowa emigracja obywateli polskich żydowskiego pochodzenia w latach 60. XX wieku, migracje po roku 2004.

2 minuty

Zastanówcie się i krótko wyjaśnijcie, jakie są różnice pomiędzy pojęciami „migracja” a „uchodźstwo”.

Kim jest uchodźca? Zgodnie z Konwencją genewską z 1951 roku uchodźca jest to osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania, nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa”. Wspomniana konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie w 1951 roku, stanowi najważniejszy dokument międzynarodowy gwarantujący uchodźcom ochronę prawną. Polska również podpisała tę konwencję, zobowiązując się tym samym do udzielania pomocy uchodźcom i ich ochrony, w tym zapewniania im schronienia. Przypadek każdej osoby ubiega-

jącej się o status uchodźcy rozpatruje się indywidualnie, sprawdzając, jak wygląda sytuacja w kraju pochodzenia danej osoby i z jakiego powodu grożą jej prześladowania lub zagrożenie życia. Takiej osobie nie można odmówić wsparcia. Zdarza się, że także z tzw. krajów bezpiecznych, w których nie toczą się w danym momencie konflikty zbrojne, przyjeżdżają osoby, które z innych przesłanek (powodów) mają prawo do statusu uchodźcy.

Kim jest migrant (ekonomiczny)? Migrant lub migrantka to osoba przyjeżdżająca do kraju innego niż jej kraj pochodzenia, której motywacje mogą być różne – może na przykład szukać lepszej pracy, dostępu do edukacji, służby zdrowia czy opieki społecznej. Stosuje się również pojęcie „migrant ekonomiczny”, oznaczające osobę, która migruje w celu poprawy warunków życia i statusu ekonomicznego. Migrantami ekonomicznymi są dziś na przykład Polacy w Wielkiej Brytanii czy Irlandii. Pojęcie to niesłusznie pojawia się w opozycji do pojęcia „uchodźcy” w celu podkreślenia faktu, że uchodźcom należy się ochrona międzynarodowa z określonych przesłanek, a migrantom ekonomicznym, jeśli nie jest zagrożone ich życie, nie należy zezwalać na osiedlenie się. Takie rozróżnianie budzi jednak poważny dylemat moralny: kto może lub powinien decydować o tym, kto i gdzie na świecie może się przemieszczać? Czy ktokolwiek z nas ma prawo oceniać decyzje tych ludzi i czy sami chcielibyśmy, aby ktoś oceniał, czy mamy prawo emigrować do innego państwa? Dlatego też odchodzi się od stosowania pojęcia „migrant ekonomiczny” oraz stawiania uchodźców i migrantów w opozycji. Każdy przypadek jest indywidualny i na podstawie pojedynczych sytuacji nie powinno dokonywać się generalizacji.

Źródło: Materiał pomocniczy nr 1 (Grupa nr 2: Uporządkowanie pojęć. Kim jest uchodźca?), w: Scenariusz bazowy stworzony w ramach projektu „Rozmawiajmy o uchodźcach”: Rozmowa o uchodźcach w Polsce. Scenariusz dwóch lekcji, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016, s. 14.

1 minuta

Przypomnij temat lekcji i wyjaśnij, kim jest autor przytoczonych w nim słów oraz skąd pochodzi cytat.

Elsi Adajew to Polak i Czechen, który otrzymał obywatelstwo polskie w 2016 roku. Jako dziecko uciekł wraz z rodziną z Groznego, gdy w Czechenii rozpoczęła się wojna. Obecnie jest Prezesem Fundacji Sintar im. Issy Adajewa działającej na rzecz edukacji oraz integracji polsko-czecheńskiej. Prowadzi swój kanał na portalu YouTube.

Cytat przytoczony w temacie pochodzi z wywiadu z 2016 roku, w którym Elsi Adajew opowiada o swoich uchodźczych doświadczeniach i pobycie w Polsce. Podkreśla w nim, że dla osoby, która musi uciekać przed konfliktem wojennym, przeżycie normalnego – bez ciągłego zagrożenia – dnia, staje się czymś niezwykłym.

Źródło: film Wywiad z Elsim nagrany w ramach projektu „Rozmawiajmy o uchodźcach”, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016, <http://bit.ly/FilmElsi>.

5 minut

Poproś młodzież, aby przez chwilę wyobraziła sobie, że każda osoba w klasie nagle staje się migrantem lub migrantką czy też uchodźcą lub uchodźczynią. Później w parach mogą zastanowić się, z jakimi trudnościami mierzyliby się w nowym miejscu.

8 minut

Zaproś uczniów i uczennice do obejrzenia fragmentów wywiadu z Lahoudem Toumą (CEO 2016) – Syryjczykiem, który od kilku lat mieszka w Polsce (<http://bit.ly/FilmLahoud>).

Jeśli będziecie mieć okazję i możliwość, warto obejrzeć cały wywiad. Tutaj jednak proponujemy następujące fragmenty filmu: 0:00–6:30 oraz 14:00–15:45.

6 minut

Na podstawie filmu oraz własnych przemyśleń i doświadczeń zastanówcie się wspólnie, jakie korzyści płyną z pojawienia się w danym kraju przybyszów i przybyszek z innych krajów. Swoje propozycje wypiszcie na arkuszu papieru, a następnie powieście go w widocznym miejscu w klasie.

Warto w tym momencie wrócić do postaci Skawińskiego, który także był uchodźcą. W każdym miejscu, w którym się osiedlał, choć nie sprzyjało mu szczęście, próbował zintegrować się z lokalną społecznością, wnosząc coś od siebie.

W wywiadzie z Lahoudem Toumą także pojawiają się takie wątki – uchodźcy i uchodźczynie są często wykształconymi ludźmi, którzy chcieliby się dzielić swoją wiedzą oraz doświadczeniem, jeśli tylko zostaną im stworzone do tego odpowiednie warunki.

Podsumowanie

10 minut

Przygotuj wcześniej karteczki z wypowiedziami znanych osób – przywódców duchowych, naukowców, artystów, dziennikarzy na temat emigracji i uchodźstwa (załącznik nr 1). Rozdaj cytaty chętnym – liczbę, jaką wykorzystasz, możesz uzależnić od ilości dostępnego czasu (cytatów jest 15). Młodzież odczytuje po kolei cytaty, a pozostali każdorazowo ustawiają się na linii spektrum: *zgadzam się – nie zgadzam się*, próbując ustosunkować się do usłyszonej przed chwilą wypowiedzi.

Jeżeli zauważysz, że temat uchodźstwa i migracji zainteresował Twoich uczniów i uczennice, zachęcamy do zapoznania się z publikacją „Punkty widzenia. Klub dobrej rozmowy. Przewodnik dla młodzieży” powstałej w ramach projektu „Rozmawiajmy o uchodźcach” Centrum Edukacji Obywatelskiej (<http://bit.ly/KlubDobrejRozmowy>), pokazującej, jak prowadzić rozmowy na te tematy w szkole, niezależnie od poglądów i w przestrzeni pełnej szacunku.

Praca domowa

Zaproponuj młodzieży, aby zastanowiła się, czy w jej miejscu zamieszkania są osoby z doświadczeniem migracyjnym lub uchodźczym, z jakich powodów osiedliły się w Polsce i w jaki sposób można im pomóc.

Źródła:

- K. Białek, *Migracje na świecie*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016, <http://bit.ly/MigracjeNaSwiecie>.
- Film *Wywiad z Elsim*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016, <http://bit.ly/FilmElsi>.
- Film *Wywiad z LahouDEM*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016, <http://bit.ly/FilmLahoud>.
- Zestaw plansz do wydrukowania w formacie A4 zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- Platforma społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju*, <http://www.un.org.pl>.
- Portal Uchodźcy.info, <http://uchodzcy.info/infos/pojecia-i-definicje>.
- Scenariusz bazowy stworzony w ramach projektu „Rozmawiajmy o uchodźcach”: *Rozmowa o uchodźcach w Polsce. Scenariusz dwóch lekcji*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016, <https://migracje.ceo.org.pl/kategorie/scenariusz-bazowy>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Cytaty na temat migracji i uchodźstwa

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Cytaty na temat migracji i uchodźstwa

Nasz świat stoi w obliczu kryzysu uchodźców na skalę niespotykaną od II wojny światowej. To stawia przed nami wielkie wyzwania i wiele trudnych decyzji. Także na tym kontynencie tysiące osób zmuszonych jest wyruszyć na północ w poszukiwaniu lepszego życia dla siebie i swoich bliskich, w poszukiwaniu większych możliwości. Czyż nie tego pragniemy dla naszych dzieci? Nie możemy być zaskoczeni ich liczbą, ale raczej musimy ich postrzegać jako osoby, widząc ich twarze i słuchając ich opowieści, starając się zareagować najlepiej, jak możemy, na ich sytuację. Reagować w sposób, który jest zawsze humanistyczny, sprawiedliwy i braterski. Musimy unikać powszechnej pokusy: odrzucenia tego, co uciążliwe. Pamiętajmy o złotej zasadzie: „Wszystko, co będziecie chcieli, żeby wam ludzie czynili, i wy im czyńcie!” (Mt 7,12). Reguła ta wskazuje nam wyraźny kierunek. Traktujmy ich z tą samą miłością i współczuciem, z jakim sami chcemy być traktowani.

Papież Franciszek

Źródło: T. Halik, *Imigranci i my. Dekalog ks. Halika*, przeł. Tomasz Dostatni OP, 14 listopada 2015, <http://wyborcza.pl/magazyn/1,124059,19182098,imigranci-i-my-dekalog-ks-halika.html?disableRedirects=true>.

Chyba nigdy wcześniej współzależność między zdarzeniami z nieodległej przeszłości, w które uwikłani byliśmy także my, nie była tak widoczna, jak w 2015 roku. Polska brała udział w wojnach w Afganistanie i Iraku, a właśnie te wojny wpłynęły na implozję obu państw – ergo wielką falę migracji. Firmy z polskim kapitałem brały udział w bezwzględnej eksploatacji siły roboczej w krajach Południa (kto jeszcze pamięta tragedię w Bangladeszu sprzed dwóch lat?) – a wśród masy uchodźców są tysiące Bengalczyków uciekających przed półniewolniczym wyzyskiem.

Artur Domosławski (polski teatrolog, dziennikarz, pisarz, reportażysta)

Źródło: A. Domosławski, K. Puto, M. Mandelt i inni, *Najważniejsze wydarzenie 2015?* [Domosławski, Puto, Mandelt i inni], 31 grudnia 2015, <http://krytykapolityczna.pl/kraj/najwazniejsze-wydarzenie-2015-domoslawski-puto-mandelt-i-inni>.

Jeżeli w takim kraju jak Polska, kraju z taką tradycją i po takim ciężkim doświadczeniu historycznym, mówi się „przyjmiemy tylko 2 tysiące uchodźców”, to jest straszne. Dlatego napisałem ten tekst. Z desperacji, bo chciałbym żeby przywódcy mojego kraju powiedzieli: „Tak przyjmujemy ich 100 tysięcy, bo taki jest nasz humanitarny obowiązek”, chciałbym, żebyśmy tu byli wzorem dla świata. Tymczasem bierzemy udział w targu podobnym do tego z czasów wojny, gdy nikt, również moja druga ojczyzna Stany Zjednoczone, nie chciał przyjąć uciekających przed Zagładą Żydów.

Jan Tomasz Gross (polsko-amerykański socjolog i historyk, pisarz)

Źródło: W. Czuchnowski, *Gross: mój tekst był gestem desperacji*, 22 września 2015, <http://wyborcza.pl/1,75398,18868975,gross-moj-tekst-byl-gestem-desperacji.html>.

Mur świata nie powstrzyma, ale określi jego postrzeganie: zza muru każdy wygląda na groźnego, nielegalnego imigranta, chyba że pokaże stosowne dokumenty. Ale do ich kontroli i do obrony murów potrzeba policjantów i strażników; ci zaś potrzebują sprzętu i nowych przepisów, które pozwolą im wykonywać swoją robotę. I niebawem okaże się, że budowa muru kosztuje więcej – w przeznaczonych nań środkach i utraconych swobodach – niżby kosztowało zagrożenie, przed którym miał bronić. Tyle że wtedy na jego demontaż może być politycznie za późno.

Dawid Warszawski (wł. Konstanty Julian Gebert, polski psycholog żydowskiego pochodzenia, tłumacz, dziennikarz i nauczyciel akademicki)

Źródło: D. Warszawski, *Prognoza Pogody. Mury rosna, a my gramy w golfa*, 22 lipca 2015, <http://wyborcza.pl/1,75968,18402326,prognoza-pogody-mury-rosna-a-my-gramy-w-golfa.html>.

Na obecny dzień ponad 60 mln osób zmieniło miejsce zamieszkania (w tym jedna trzecia to uchodźcy), czyli o wiele więcej niż kiedykolwiek w ciągu ostatnich 70 lat. To mówi nam coś głęboko niepokojącego o pokoju i bezpieczeństwie na świecie. Biorąc pod uwagę stan świata, czy to nie jest zaskakujące, że część z tych zdesperowanych ludzi, dla których powrót w strony rodzinne nie jest żadną nadzieją, próbuje dostać się ostatecznie do Europy, ryzykując nawet swoje życie? Kryzys uchodźczy może dać pole manewru i fałszywe złudzenie tym, którzy promują politykę strachu. Jeśli dom sąsiada się pali, nie będziecie bezpieczniejsi, zamykając drzwi.

Angelina Jolie (aktorka, reżyserka)

Źródło: Angelina Jolie: *Jeśli dom sąsiada się pali, nie będziecie bezpieczniejsi, zamykając drzwi*, 16 maja 2016, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/angelina-jolie-o-uchodzcach,644304.html>.

Od początku naszej cywilizacji wierzyliśmy, że człowiek uciekający przed wojną zasługuje, by go chronić. Dziś najbogatsi z nas to podważają, wmawiając nam, że uchodźcy to cwaniacy albo terroryści. (...) Ci, którzy mogą pomóc, zatrzymują drzwi przed tymi, którzy szukają bezpieczeństwa. To groźne i moralnie złe.

António Guterres (do 2015 roku wysoki komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw uchodźców, od 2017 sekretarz generalny ONZ)

Źródło: M. Urzędowska, *Rak naszych czasów*, 25 lipca 2015, <http://wyborcza.pl/1,75968,18423725,rak-naszzych-czasow.html>.

Paradoksalnie w czasie niepewności i braku bezpieczeństwa ekonomicznego nic nie działa tak kojąco jak strach. Dzięki temu, że boimy się obcego, możemy się przestać bać siebie. Inaczej musielibyśmy rzeczywiście zastanowić się nad sensem tego, co słyszemy w radiu. Stąd biorą się opowieści, że każdy imigrant czy uchodźca to islamski fundamentalista, złodziej, oszust albo terrorysta. To bardzo krótkowzroczne, i akurat Polacy powinni to świetnie rozumieć. Nawet nie muszą sięgać daleko do historii, wystarczy, że sobie przypomną, jak bolesne są antyimigranckie uprzedzenia wobec Polaków w Wielkiej Brytanii. A poza tym nikt nie zna dnia ani godziny, kiedy sam zostanie uchodźcą, bo będzie zmuszony do ucieczki.

Draginja Nadaždin (dyrektorka polskiej sekcji Amnesty International)

Źródło: D. Krawczyk, *Nadaždin: Człowiek przeskoczy każdy mur* [wywiad z Draginją Nadaždin], 28 kwietnia 2015, <http://krytykapolityczna.pl/swiat/nadazdin-czlowiek-przeskoczy-kazdy-mur>.

Dziś trzeba ludziom przypominać, że polski naród kiedyś też cierpiał, a dziś ta krzywda dzieje się gdzie indziej. (...) Trzeba w końcu ludziom otworzyć oczy! Ja naprawdę przeżywam bardzo tę falę nienawiści do imigrantów, muzułmanów. Toczyłem niejedną dyskusję na moim fan-page'u, żeby Polacy zaczęli się edukować. Tyle emocji chyba wcześniej nie przeżyłem. Media nie robią nic, żeby to zmienić, uspokoić, wytłumaczyć. Tylko jest hejt cały czas. A dziś to właśnie media edukują ludzi. Trzeba w ludziach pobudzić aspekt moralny, ludzki, humanitarny. Dziś nie ma współczucia, gdy widzimy tonących ludzi. A co się dzieje, na miejscu, w Syrii? Brzydko mówiąc, tam jest „mielonka”. Tam ludzie giną! I gdzie nasze współczucie dla nich?

Mamed Khalidov (polski zawodnik mieszanych sztuk walki pochodzenia czeczeńskiego, dwukrotny międzynarodowy mistrz KSW w wadze półciężkiej)

Źródło: Mamed Chalidow walczy. Z naszym brakiem współczucia, 9 marca 2016, <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Mamed-Chalidow-walczy-Z-naszym-brakiem-wspolczucia,a,50083>.

Ten, kto tak jak wy uciekł ze swojej ziemi z powodu ucisku, wojny, natury zniekształconej przez zanieczyszczenia i pustynnienie czy niesprawiedliwego rozdziału zasobów planety, jest bratem, z którym trzeba dzielić się chlebem, domem, życiem. Wybaczcie zamknięcie i obojętność naszych społeczeństw, które obawiają się zmiany życia i mentalności, jakiej wymaga wasza obecność. Traktowani jak ciężar, problem, koszt, jesteście tymczasem darem.

Papież Franciszek

Źródło: Papież Franciszek przeprosił uchodźców za obojętność i niechęć, z jaką się spotykają, 19 kwietnia 2016, <https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1609117,Papiez-Franciszek-przeprosil-uchodzcow-za-obojetnosc-i-niechec-z-jaka-sie-spotykaja>.

My należymy do tego narodu, jesteśmy z Polską na dobre i na złe. I dużo możemy dla Polski zrobić! Przychodzą do nas Polacy i mówią: „nas w ogóle nie interesuje islam ani kultura muzułmańska, ale my mamy biznes w Dubaju i proszę nauczyć nas języka i jak się zachowywać, żeby nie stracić tego cennego klienta”. Więc my możemy dużo zrobić, bo my znamy język i kulturę tamtejszych krajów. Ja, poza tym, że jestem stomatologiem, jestem też koordynatorem medycznym w firmie zajmującej się turystyką medyczną. Mamy dużo projektów z Arabii Saudyjskiej, z Dubaju. Widzę, w jakich hotelach oni mieszkają, jakie samochody mają, ile płacą. Zapewniamy dla nich tłumacza, nocleg, jedzenie, zabawę. To są duże pieniądze, które tu zostają! Więc czy my jesteśmy szansą na rozwój?! Oczywiście, my jesteśmy tylko i wyłącznie szansą na rozwój!

Muhammad Attoun (gdański stomatolog palestyńskiego pochodzenia)

Źródło: Mamed Chalidow walczy. Z naszym brakiem współczucia, 9 marca 2016, <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Mamed-Chalidow-walczy-Z-naszym-brakiem-wspolczucia,a,50083>.

Mój tata przyjechał w 1949 roku do Polski. To była duża fala uchodźców, 30 tysięcy Greków wtedy tu przyjechało. Miałam dobre, szczęśliwe dzieciństwo, mimo że wychowywałam się w miejscu, które można nazwać gettem uchodźczym: były to dwie ulice, gdzie mieszkali tylko Grecy i Macedończycy. W tej chwili w Polsce inaczej się mówi o uchodźcach, o ludziach, którzy uciekają przed wojną. W kraju, w którym mój tata znalazł schronienie, gdzie można było żyć, wychowywać się i kształcić, w tym samym kraju teraz odmawia się ludziom prawa do bezpieczeństwa. Wcześniej byłam Polką i Greczynką, a teraz zaczęłam się czuć nie na miejscu w tym kraju, i to jest dla mnie trudne. Co się stało z nami, Europejczykami, że nie widzimy krzywdy, a widzimy liczby?! Nie widzimy tego, ilu ludzi ginie na Morzu Egejskim, na Morzu Śródziemnym, tylko dlatego, że mamy dyrektywę unijną, która uniemożliwia im wsiąść na pokład samolotu. My, podatnicy europejscy, wspieramy mafię w Europie, która przemycza ludzi.

Waja Jabłonowska, pół-Polka, pół-Greczynka

Źródło: Mamed Chalidow walczy. Z naszym brakiem współczucia, 9 marca 2016, <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Mamed-Chalidow-walczy-Z-naszym-brakiem-wspolczucia,a,50083>.

(Moi rówieśnicy odebrali mnie) bardzo dobrze. Zdarzały się jakieś żarty oczywiście. Mam na imię Laith (imię wymawia się „lejs” – przyp. aut.), więc ktoś krzyknął za mną: „Hej, chipsy!”. Ale podchodząc do tego z dystansem. Niewiele rozumiałem na początku, jak pani zapowiadała kartkówkę, to nie wiedziałem, o co chodzi. Ale kolegom opowiedziałem, dlaczego wyjechałem z Syrii i zrozumieli to. W gimnazjum wszyscy mnie zaakceptowali. A teraz w liceum jest już naprawdę bardzo dobrze. Mam wielu polskich kolegów. Po maturze chciałbym studiować, wykorzystać swoją znajomość języka arabskiego, może stosunki międzynarodowe, dziennikarstwo albo arabistykę. Teraz jest głośno o uchodźcach. I ja się nie dziwię Polakom, że się boją, że nie chcą problemów. Ale z drugiej strony wiem, co cały czas dzieje się w Syrii. Mam bardzo wielu kolegów, którzy są już tak zmarnowani wojną, potrzebują nowego życia. Nie chodzi o pieniądze. Ich psychika już tego nie wytrzymuje. Po prostu potrzebują opuścić miejsce, gdzie cały czas jest wojna.

Laith Ghandour (osiemnastolatek pochodzący z Syrii, który od pięciu lat mieszka w Lublinie)

Źródło: P. Buczkowski, Uciekł przed wojną z Syrii do Lublina: Spójrzcie na mój kraj z innej perspektywy, 15 lipca 2017, <https://www.dziennikwschodni.pl/magazyn/uciekl-przed-wojna-z-syrii-do-lublina-spojrzcie-na-moj-kraj-z-innej-perspektywy,n,1000202441.html>.

Dla mnie imigranci to żaden problem. Jeżeli w Londynie przebywa ponad milion Polaków, to czymże w porównaniu z tym są liczby, którymi operują europejscy przywódcy? A to, czy obok będzie mieszkał katolik, muzułmanin czy Żyd, w ogóle nie jest dla mnie istotne. Moje nazwisko też nie jest polskie. Któryś z moich przodków tu przyjechał, został przyjęty w Krakowie i nie wyobrażam sobie, żeby nie przyjęć teraz tych, którzy uciekają przed wojną.

Sytuację komplikują sami politycy, którzy boją się elektoratu. Nawet za cenę przegranej w tych wyborach rządzący powinni postąpić odważnie. Otworzyć kraj, a ludziom spokojnie wytłumaczyć, że przyjęcie uchodźców nie oznacza, że oni tu zostaną na zawsze.

Jerzy Stuhr (aktor, reżyser, wykładowca)

Źródło: Przygarnij uchodźcę, uratuj Boga. Wysłuchali: Dorota Karaś, Wojciech Karpieszuk, Monika Waluś, Dorota Wodecka, Piotr Żytnicki, 19 września 2015, <http://wyborcza.pl/magazyn/1,124059,18850896,przygarnij-uchodzce-uratuj-boga.html>.

Sam kiedyś uciekłem do Niemiec. Nikt nie miał z tym problemu. Jedni szli do roboty przy zbieraniu szparagów, truskawek, ziemniaków, inni kradli samochody, ale jeszcze inni, inteligentni, wykształceni, okazali się pożyteczni. Tak samo będzie teraz. Ci ludzie będą chcieli się zintegrować, bo to dla nich szansa. Ja nauczyłem się języka, obyczajów i wykorzystałem możliwości, jakie dało mi państwo niemieckie, w 100 procentach.

Polak czego nie zna, tego nie zje. Ale skoro należymy do wielkiego świata, długo walczyliśmy o otwarte granice i uważamy, że nie jesteśmy zaściankiem, to musimy próbować nowych smaków.

Dariusz „Tiger” Michalczewski (bokser)

Źródło: Przygarnij uchodźcę, uratuj Boga. Wysłuchali: Dorota Karaś, Wojciech Karpieszuk, Monika Waluś, Dorota Wodecka, Piotr Żytnicki, 19 września 2015, <http://wyborcza.pl/magazyn/1,124059,18850896,przygarnij-uchodzce-uratuj-boga.html>.

Mamy okazję pokazać, że nie zapomnieliśmy, co oznacza słowo „solidarność”. Że dla nas też granica z Niemcami zachodnimi była przepustką do wolności. I że pamiętamy, jak świat nam pomagał.

Obecny kryzys nie wynika z tego, że napływają tysiące uchodźców, bo nasz starzejący się kontynent potrzebuje imigrantów. Po prostu kraje Unii długo wzbierały się przed niewygodną dla polityków dyskusją na ten temat i teraz jesteśmy nieprzygotowani. Musimy dopiero odrobić lekcje i opracować mechanizmy przyjęcia. Najszybciej i najsprawniej je stworzymy, kiedy fala rozplynie się w wiele miejsc. Stąd rozsądny wydaje się apel papieża, by to parafie przyjmowały imigrantów. Ja również mogę zatrudnić u siebie uchodźców, zapewnić im schronienie i wszystko, co potrzebne do życia.

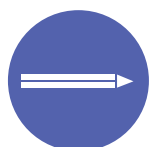
Rafał Sonik (rajdowiec, przedsiębiorca, filantrop)

Źródło: Przygarnij uchodźcę, uratuj Boga. Wysłuchali: Dorota Karaś, Wojciech Karpieszuk, Monika Waluś, Dorota Wodecka, Piotr Żytnicki, 19 września 2015, <http://wyborcza.pl/magazyn/1,124059,18850896,przygarnij-uchodzce-uratuj-boga.html>.

13

SCENARIUSZ

„Wrażliwość na osoby starsze jest istotną cechą cywilizacji” (Papież Franciszek). O starości na podstawie opowiadania Ernesta Hemingwaya *Stary człowiek i morze*

SYLWIA
MIĘDZYBRODZKA,
JOANNA KOSTRZEWA

KLASA VII–VIII

45 MINUT

Podczas zajęć uczniowie i uczennice zastanowią się nad znaczeniem osób starszych w funkcjonowaniu społeczeństw świata oraz trudnościami, z jakimi te osoby się zmagają. Opowiadanie *Stary człowiek i morze* Ernesta Hemingwaya staje się punktem wyjścia do rozważań nad wyzwaniami związanymi ze starzeniem się ludności Ziemi w perspektywie Celów Zrównoważonego Rozwoju i pojęciem dobrej starości. Scenariusz można wykorzystać w trakcie omawiania lektury lub na koniec tego procesu.

Pytanie kluczowe

Z jakimi wyzwaniami dotyczącymi starzenia się powinny się zmierzyć współczesne społeczeństwa?

Cele zajęć:

- wskażesz korzyści, jakie płyną z różnorodności w społeczeństwach świata, w tym z obecności osób starszych
- po zapoznaniu się z lekturą i materiałami pomocniczymi wymienisz przykładowe wyzwania, z jakimi mierzą się starsze osoby
- zastanowisz się, w jaki sposób można zapobiegać wykluczeniu osób starszych i poprawiać ich sytuację

Związek z podstawą programową:

I: 1.7–9, III: 1.5, 1.7, 2.2

Zagadnienia:

równość płci, władza polityczna i demokracja, prawa człowieka, ubóstwo, zdrowie

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 1 Koniec z ubóstwem
- 2 Zero głodu
- 5 Równość płci
- 10 Mniej nierówności
- 16 Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Metody:

praca z tekstem, dyskusja, burza pomysłów, pogadanka

Formy pracy:

praca grupowa

Środki dydaktyczne i materiały:

karteczki samoprzylepne (jedna na osobę), załączniki

2 minuty

Wprowadzenie

Przedstaw klasie temat i cele lekcji oraz sprawdź zrozumienie tych treści przez uczniów i uczennice.

8 minut

Poproś młodzież, aby w czterech grupach stworzyła profil Santiaga na portalu społecznościowym i uwzględniła w nim to, co wie o głównym bohaterze opowiadania *Stary człowiek i morze* Ernesta Hemingwaya: ile miał lat, czym się zajmował, w jakiej sytuacji znajduje się, gdy poznają go czytelnicy, kto się z nim przyjaźnił, dlaczego zdecydował się wyruszyć na daleką wyprawę i jaki był jej efekt. Pracując w grupach, uczniowie i uczennice rysują Santiago i zapisują informacje na jego temat, następnie wybrane grupy prezentują na forum klasy efekty swojej pracy.

8 minut

Praca właściwa

Zaproś uczniów i uczennice do zastanowienia się nad tym, jakie korzyści płyną z faktu, że społeczeństwa są różnorodne. Powiedz, że mogą analizować różne czynniki: płeć, pochodzenie, wykształcenie, zawód, talenty, jednak szczególną uwagę należy zwrócić na wiek. Mogą się przy tym odwołać do swoich doświadczeń z dziadkami i babkami. Poproś, aby młodzież zapisała swoje pomysły na karteczkach samoprzylepnych, a następnie przyklej je wraz z uczniami i uczennicami na tablicy.

Mozna przy okazji wspomnieć młodzieży o tym, skąd wzięli się dziadkowie. Wbrew pozorom nie istnieli oni od początku naszego gatunku. Naukowcy stwierdzili, że pierwsze pojawiły się babce – miało to miejsce w okresie późnego neolitu. Było to opłacalne dla rozwoju gatunku ludzkiego. Zwykle kobiety umierały po urodzeniu dzieci, jednak zdarzyło się, że dzięki silnym genom i sprzyjającym okolicznościom jedna z kobiet żyła dłużej – była w wieku 30–40 lat. Mogła wtedy zaopiekować się dziećmi swojej córki, pomóc jej zdobywać pożywienie i pozwolić na odpoczynek. Ponieważ sama miała wcześniej dzieci, wiedziała też, jak je wychowywać i odczytywać wysyłane przez nie sygnały. Dzięki jej doświadczeniu i pomocy dzieci miały większą szansę przeżycia. Ponieważ było to korzystne, takie wzmocnione geny zostały przekazane dalej.

Z kolei mężczyźni – dziadkowie z ewolucyjnego punktu widzenia nie byli aż tak użyteczni, ponieważ nie mogli już polować. Okazało się jednak, że mogą dzielić się swoją wiedzą i doświadczeniem. Oprócz bycia dziadkami pełnili funkcje szamanów, zasiadali w plemiennej starszyźnie. To przyczyniło się do rozwoju religii, medycyny i demokracji.

Starsi ludzie stanowili skarbnicę wiedzy. Dziadkowie i babce wiedzieli, gdzie szukać pożywienia i wody, których roślin unikać, bo są trujące, uczyli młodych budowy coraz bardziej skomplikowanych narzędzi. Wiedza przekazywana z pokolenia na pokolenie przyczyniła się do rozwoju ludzkości.

Źródło: M. Szperlich-Kosmala, Skąd się wzięli dziadkowie. Niezwykła historia naszego gatunku, <https://dziecisawazne.pl/skad-sie-wzieli-dziadkowie-niezwykla-historia-naszego-gatunku/>.

5 minut

Opowiedz klasie o tym, że społeczeństwa się starzeją i jest to zjawisko globalne. Rozmowę możesz zilustrować materiałem graficznym, na przykład infografiką opublikowaną przez Bank Światowy w 2015 roku (<http://bit.ly/InfografikaStarzenie>), pokazującą, że ten trend jest szczególnie widoczny w Europie i Azji Centralnej. Porozmawiaj z uczniami i uczennicami o tym, jakie są przyczyny starzenia się społeczeństw.

Wśród przyczyn starzenia się społeczeństw należy wymienić:

- ujemny przyrost naturalny,
- wydłużanie się średniej długości życia w wyniku postępu cywilizacyjnego i poprawy jakości życia (np. nowe sposoby pozyskiwania żywności, lepsze warunki bytowe, rozprzestrzenianie się poglądu, że zdrowie jest wartością uniwersalną i ważną nie tylko wśród osób najbardziej wykształconych),
- znaczny rozwój medycyny,
- mniejsza liczba urodzeń wpływa na malejącą liczbę kobiet w wieku rozrodczym – na świat będzie przychodzić coraz niższa liczba dzieci, a tendencji tej dodatkowo sprzyjać będzie niska płodność kobiet,
- emigracja osób młodych z niektórych krajów.

2 minuty

Poproś uczniów i uczennice, aby wskazali przykłady bohaterów (literackich, filmowych), którzy byli w podobnym wieku, i przedstawili problemy, z jakimi te osoby się zmagali. Następnie poproś młodzież, aby zastanowiła się nad tym, z jakimi trudnościami mogą się spotykać ludzie starsi w różnych częściach świata.

15 minut

Zaproś młodzież do ponownej pracy w grupach. Rozdaj uczniom i uczennicom karty pracy z załącznika nr 1, tak aby każda z czterech grup otrzymała po dwa teksty (grupy 1 i 2 – teksty 1 i 2, grupy 3 i 4 – teksty 3 i 4). Poproś, aby przeczytali przygotowane teksty, a następnie spróbowali nazwać wyzwania, które te teksty opisują poprzez nadanie im tytułów (zadanie 1). W drugiej kolejności poleć, aby do opisanych wyzwań dopasowali odpowiadające na nie Cele Zrównoważonego Rozwoju (zadanie 2). Możesz skorzystać z ikon i opisów Celów przygotowanych przez CEO jako materiału pomocniczego (<https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>). Po wykonaniu zadania zachęć uczestników i uczestniczki zajęć do podzielenia się swoimi refleksjami i przemyśleniami oraz próby odpowiedzi na pytanie kluczowe.

Świat powinien dążyć do zapewnienia osobom starszym zdrowej i spokojnej starości. Wizja różnorodnej ludzkości, w której zadbanie o dobrobyt każdego człowieka jest priorytetem, została również zawarta w Celach Zrównoważonego Rozwoju.

Podsumowanie

5 minut

Zapytaj, co możemy zrobić, by poprawić sytuację osób starszych w społeczeństwach świata, aby zapobiegać ich wykluczeniu.

Praca domowa

Zaproponuj klasie wyszukanie informacji na temat akcji mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu osób starszych ze społeczeństwa. Wskaż, że mogą wykorzystać Internet, prasę, telewizję. Rezultatem zadania powinna być kilkuzdaniowa notatka na temat tej akcji, z podaniem źródła, które zostało wykorzystane, oraz daty publikacji lub emisji materiału.

Źródła:

- M. Szperlich-Kosmala, *Skąd się wzięli dziadkowie. Niezwykła historia naszego gatunku*, „Dzieci są ważne – ekologia i dziecko”, <https://dziecisawazne.pl/skad-sie-wzieli-dziadkowie-niezwykla-historia-naszego-gatunku/>.
- Infografika: *Golden Aging in Europe and Central Asia*, Bank Światowy, 2015, <http://bit.ly/InfografikaStarzenie>.
- Artykuł dotyczący starzenia się w perspektywie Celów Zrównoważonego Rozwoju: *Healthy Ageing and the Sustainable Development Goals*, <https://www.who.int/ageing/sdgs/en/>.
- Zestaw plansz do wydrukowania w formacie A4 zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- Platforma społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju*, <http://www.un.org.pl>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Sytuacja osób starszych na świecie

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Sytuacja osób starszych na świecie

TEKST 1

Zadanie 1: Przeczytajcie tekst, a następnie nadajcie mu tytuł adekwatny do treści.

Tytuł: _____

Jednym z efektów starzenia się społeczeństw są zmiany w gospodarce i biznesie. Proces globalizacji gospodarki przyspiesza, ponieważ świat szybko się starzeje, a równocześnie globalne starzenie się jest przyspieszone przez tempo i zasięg globalizacji.

Żeby dostrzec ten proces, spójrzmy na Chiny. Intensywnie rozwijają się tam duże metropolie, na przykład Pekin. Dzieje się to między innymi dzięki wewnętrznym migracjom – młodzi ludzie masowo przenoszą się ze wsi do miast w poszukiwaniu pracy. Tamtejsze fabryki wytwarzające elementy dla międzynarodowych korporacji zatrudniają setki tysięcy młodych osób – w większości poniżej 25. roku życia. Dzieje się to jednak kosztem starszych pracowników. Żyją oni w wioskach lub jako mieszkańcy zurbanizowanych osiedli zostali zmuszeni do zamieszkania w mało atrakcyjnych blokowiskach na obrzeżach miast, by zrobić miejsce dla nowych domów i biur dla młodszych mieszkańców i zatrudniających ich spółek. Jest to wyraźny przejaw dyskryminacji ze względu na wiek.

Na podstawie: T. C. Fishman, *Świat w pułapce starości*, 15 listopada 2010, http://wyborcza.pl/1,76842,8653673,Swiat_w_pulapce_starosci.html?disableRedirects=true.

Zadanie 2: Które Cele Zrównoważonego Rozwoju stanowią odpowiedź na opisane w tekście wyzwanie?

TEKST 2

Zadanie 1: Przeczytajcie tekst, a następnie nadajcie mu tytuł adekwatny do treści.

Tytuł: _____

Ludzie starsi od wieków cieszyli się szacunkiem i uznaniem, byli „strażnikami” tradycji i źródłem wiedzy płynącej z doświadczenia. Jednak wraz z rozwojem medycyny i przemysłu ich użyteczność zaczęła maleć, a społeczeństwo wymyśliło instytucję emerytury. Współcześnie mamy do czynienia ze zdegradowanym obrazem starości, a marginalizacja osób w podeszłym wieku jest szczególnie widoczna w sektorze zdrowia.

Bardzo często problemy zdrowotne osób starszych występują razem z problemami materialnymi i mieszkaniowymi. Poza tym działania w zakresie pomocy społecznej i rehabilitacji nie są w Polsce na najlepszym poziomie, co pogłębia problemy zdrowotne seniorów. Wspomniana zła sytuacja finansowa emerytów i rencistów, niewystarczająca infrastruktura społeczna w ochronie zdrowia i pomocy społecznej, niekorzystna sytuacja służby zdrowia (utrudniony dostęp do lekarzy, sprzętu) także ograniczają możliwości leczenia.

Zagubiony w labiryncie procedur starszy pacjent najczęściej jest leczony przez kilku różnych specjalistów, co generuje ogromne koszty dla systemu, który w swoim obecnym kształcie nie jest w stanie zapewnić odpowiedniej opieki geriatrycznej i rehabilitacji osobom w zaawansowanym wieku.

Na podstawie: M. Pieprzyk, P. Pieprzyk, *Osoby starsze w systemie ochrony zdrowia*, „Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny”, r. LXXIV, 2012, z. 3, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/4003/1/14.%20MARIA%20PIEPZYK,%20PAULINA%20PIEPZYK%20RPEIS%203-2012.pdf>.

Zadanie 2: Które Cele Zrównoważonego Rozwoju stanowią odpowiedź na opisane w tekście wyzwanie?

TEKST 3

Zadanie 1: Przeczytajcie tekst, a następnie nadajcie mu tytuł adekwatny do treści.

Tytuł: _____

Seniorzy w Indiach muszą zmagać się z wieloma wyzwaniami, ale w szczególnie trudnej sytuacji znajdują się starsze kobiety.

Indie mają drugą najwyższą populację osób starszych na świecie, a według prognoz ma ona wzrosnąć do 12% całkowitej populacji do 2020 roku. Według badania UNDP z 2008 roku, 65% wdów w Indiach ma ponad 60 lat. Spośród tej grupy jedynie 28% kwalifikuje się do emerytury, ale tylko 11% faktycznie ją otrzymuje.

Przedstawiciele organizacji pozarządowych zwracają uwagę na fakt, że starsze panie, które są samotne, opuszczone lub owdowiałe, napotykać liczne trudności z powodu analfabetyzmu, niedożywienia, znęcania się nad nimi, złego stanu zdrowia, braku schronienia i wykluczenia z korzyści ekonomicznych.

Do tego dochodzą jeszcze: ograniczony dostęp do pracy i opieki zdrowotnej, odmowa prawa do posiadania i dziedziczenia własności oraz brak minimalnego dochodu podstawowego i zabezpieczenia społecznego.

Kobiety w Indiach przez całe życie doświadczają dyskryminacji, jednak w jesieni życia ich sytuacja pogarsza się jeszcze bardziej.

Przetłumaczono i opracowano na podstawie: B. Shajan Perappadan, *Situation worse for old women in India*, 16 sierpnia 2016, <https://www.thehindu.com/news/cities/Delhi/%E2%80%98Situation-worse-for-old-women-in-India%E2%80%99/article14572641.ece>.

Zadanie 2: Które Cele Zrównoważonego Rozwoju stanowią odpowiedź na opisane w tekście wyzwanie?

TEKST 4

Zadanie 1: Przeczytajcie tekst, a następnie nadajcie mu tytuł adekwatny do treści.

Tytuł: _____

Opuszczenie własnego domu zawsze jest trudne, nawet wówczas, gdy jest związane z koniecznością ratowania własnego życia z powodu konfliktu zbrojnego. Szczególnym wyzwaniem jest to także dla osób starszych – wszak starych drzew się nie przesadza.

Dziś osoby starsze stanowią około 8,5% ogółu uchodźców, a szacuje się, że do roku 2050 będzie więcej ludzi powyżej 60 lat niż poniżej 12. Starsi ludzie czasami niechętnie opuszczają swoje domy i jako ostatni uciekają przed niebezpieczeństwem, a w czasie wysiedleń mają pilne prawa i potrzeby. Dotyczy to zarówno sytuacji związanych z klęskami żywiołowymi, jak i działaniami wojennymi. Problemami mogą być wówczas brak mobilności, osłabienie wzroku i chroniczne choroby, które utrudniają dostęp do wsparcia. Na uchodźstwie mogą stać się społecznie odizolowani i fizycznie oddzieleni od swoich rodzin, co zwiększa ich podatność na cierpienie.

Tak dzieje się obecnie na przykład w Syrii. Jedną z mieszkających tam osób, 102-letnia Sa'ada, nie chciała opuścić kraju nawet po rozpoczęciu bombardowania. W końcu jej wnuk namówił ją, by uciekła do Libanu, ale zgodziła się tylko dzięki obietnicy, że pewnego dnia sprowadzi jej ciało i pochowa ją obok jej brata. Pracownikom organizacji humanitarnej wyznała, że bez ich pomocy większość takich osób jak ona umarłaby z głodu. „Potrzebujesz czegoś więcej niż tylko pudełka z jedzeniem. Potrzebujesz także interakcji z innymi ludźmi, wtedy wiesz, że nadal jesteś człowiekiem, a nie tylko liczbą” – tak podsumowała sytuację osób podobnych do niej.

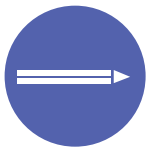
Przetłumaczono i opracowano na podstawie: Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (ang. United Nations High Commissioner for Refugees), *Older people*, <https://www.unhcr.org/older-people.html>.

Zadanie 2: Które Cele Zrównoważonego Rozwoju stanowią odpowiedź na opisane w tekście wyzwanie?

14

SCENARIUSZ

Obraz ubóstwa wczoraj i dziś. Opowieść wigilijna Karola Dickensa

SYLWIA
MIĘDZYBRODZKA

KLASA VII–VIII

45 MINUT

Zapoznając się z realiami życia w dziewiętnastowiecznym Londynie opisanymi przez Karola Dickensa w *Opowieści wigilijnej*, uczniowie i uczennice poznają również współczesny wymiar zjawiska ubóstwa. Dzięki dyskusji o przejawach oraz przyczynach biedy samodzielnie wskazują możliwości ograniczania tego problemu poprzez działania międzynarodowe oraz indywidualne.

Pytanie kluczowe

O kim dziś napisałby
Karol Dickens
w *Opowieści wigilijnej*?

Cele zajęć:

- dowiesz się, czym jest ubóstwo i jakie są jego przyczyny
- wskażesz, w jaki sposób twoje decyzje zakupowe wpływają na sytuację materialną ludzi na świecie

Związek z podstawą programową:

I: 1.7, 1.9–11, 2.7, III: 1.1–2, 1.7,
IV: 1.1–2, 1.6, 1.8

Zagadnienia:

ubóstwo, globalny rynek
i handel międzynarodowy

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 1 Koniec z ubóstwem

Metody:

dyskusja, burza pomysłów,
miniwykład

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

duże arkusze papieru (1 na grupę), markery
(1 na grupę), karteczki samoprzylepne (dla każdej
osoby), spoty akcji „Kupuj Odpowiedzialnie”
(łącznie 4:00), komputer, rzutnik, dostęp do Internetu

Wprowadzenie

2 minuty

Poproś uczniów i uczennice o przypomnienie, w jakich warunkach żyli Bob Cratchit, Fred – siostrzeniec Ebenezera Scrooge’a, kto i w jakim celu przyszedł do głównego bohatera w wigilię Bożego Narodzenia.

3 minuty

Przybliż krótko trudną sytuację ludzi należących do niższych klas społecznych w XIX wieku w Anglii oraz oblicze ówczesnego kapitalizmu.

XIX wiek to okres, kiedy nastąpił intensywny rozwój przemysłu, co było związane z postępowem technologicznym (nowe maszyny pozwoliły na szybszą i efektywniejszą pracę) oraz szybko rosnącą populacją ludności, której zapotrzebowanie na żywność i inne produkty zwiększało się. Jednak początków tworzenia się londyńskich slumsów (określenie to pochodzi właśnie od XIX-wiecznych przemysłowych miast brytyjskich, w których ponad połowę powierzchni zajmowały ubogie dzielnice), można doszukiwać się już w połowie XVIII wieku.

Do miast przybywało coraz więcej ludzi poszukujących pracy, a kiedy populacja Londynu zaczęła wzrastać w skali do tej pory w Europie niebywałej, zaczęły powstawać tam zbiorowiska biedy, które najczęściej usytuowane były w pobliżu fabryk. Żle skonstruowane domy, brak odpowiednich warunków sanitarnych i otaczający wszystko brud były smutną codziennością. Równocześnie większość bogatszej części społeczeństwa uważała, że biedni sami są sobie winni. Nie wszyscy jednak podzielali tę opinię – jak choćby Karol Dickens, który pokazywał życie najniższych warstw społeczeństwa w swoich utworach.

Robotnicy często musieli pracować po kilkanaście godzin dziennie, w trudnych warunkach, bez praw pracowniczych czy ochrony np. po wypadku. Jeśli chcieli otrzymywać jakiegokolwiek wynagrodzenie, musieli się zgadzać na to, co oferowali im pracodawcy, a ci nie mieli ochoty dzielić się swoimi zyskami, zarobki były więc bardzo niskie.

Przemysłowcy chętnie przyjmowali do fabryk kobiety i dzieci, które pracowały za znacznie niższą stawkę niż wykwalifikowany pracownik (w domyśle – zgodnie z ówczesną sytuacją społeczną – mężczyźni, którzy mieli większy dostęp np. do edukacji). Zdarzało się, że już nawet sześciolatek dzieci były zmuszane do zarabiania pieniędzy. Jednocześnie głodowe pensje, jakie im wypłacano, sprawiały, że niektórzy przedsiębiorcy tak chętnie ich zatrudniali, iż musiały interweniować władze administracyjne w celu przywrócenia odpowiedniej równowagi wśród pracowników.

Sytuacja robotników zaczęła się poprawiać od 2. połowy XIX wieku. Wówczas powoli zaczęto tworzyć przepisy, które w coraz większym stopniu chroniły zdrowie i prawa pracowników. Pojawiły się także związki zawodowe – początkowo nielegalne, z czasem uznawane przez kolejne państwa – które walczyły o poprawę sytuacji robotników. Zabroniono także zatrudniania dzieci poniżej 8. roku życia.

Źródło: Życie w Londynie w XIX wieku, <http://www.historia.pl/zycie-w-londynie-pod-koniec-xix-wieku>.

3 minuty

Praca właściwa

Zachęć młodzież, by spróbowała odpowiedzieć na pytanie, o kim dziś napisałby Karol Dickens w *Opowieści wigilijnej*.

5 minut

Zaproś uczniów i uczennice do dyskusji na temat, co to znaczy być ubogim. Zastanówcie się wspólnie, jakie postaci literackie borykały się z takim problemem i w czym przejawiało się ich ubóstwo.

Podsumowując ten fragment lekcji, podkreśl, że ubóstwo należy rozumieć szerzej niż tylko jako ograniczone środki finansowe. Ubóstwo to brak możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb, takich jak jedzenie, czysta woda, schronienie, opieka lekarska, a także tych wyższych, takich jak edukacja, praca, wolność. Prowadzi to do wykluczenia społecznego, czyli życia w poczuciu odrzucenia i niemożności zmiany swojej sytuacji. Ubóstwo ma wiele twarzy zależnych od miejsca i czasu.

Źródło: Scenariusz zajęć Rozumienie bogactwa i ubóstwa, Centrum Edukacji Obywatelskiej, <https://globalna.ceo.org.pl/godzina-wychowawcza/scenariusze-i-gry/rozumienie-bogactwa-i-ubostwa>.

Mówiąc o postaciach literackich dotkniętych biedą, warto przypomnieć matkę i córkę z „Katarynki” Bolesława Prusa. W ich przypadku ubóstwo oznaczało trudności w dostępie do usług medycznych. Kwestia ta nadal stanowi wyzwanie, nie tylko w krajach globalnego Południa.

8 minut

Spytaj uczniów i uczennice, czy dostrzegają problem ubóstwa we współczesnym świecie. Jakie według nich są przyczyny ubóstwa? Odpowiedzi zanotujcie na arkuszu papieru, a następnie powieście go w widocznym miejscu.

Bardzo często osoba dotknięta ubóstwem nie jest za to bezpośrednio odpowiedzialna. Wpływ na to mogą mieć czynniki zewnętrzne, np. utrata pracy, klęski żywiołowe, konflikty zbrojne. Często jednak bieda jest też dziedziczna – bezpośrednio, tzn. poprzez dziedziczenie długów, lub pośrednio, poprzez fakt, że niezamożne rodziny nie są w stanie zapewnić dzieciom dobrej edukacji. Wielu ubogich ludzi nie ma pracy lub z powodu braku kwalifikacji i niemożności nauczania się zawodu pracuje za bardzo małe pieniądze. W krajach tzw. globalnego Południa nierzadko ma to związek z polityką – zadłużeniem publicznym, handlem międzynarodowym, interesami wielkich przedsiębiorstw.

Źródło: jak wyżej.

Możesz także zapoznać uczniów i uczennice z mapą umożliwiającą porównanie krajów świata pod kątem dochodów ich mieszkańek i mieszkańców, z której wynika między innymi, że problem ubóstwa dotyczy nie tylko państw globalnego Południa, np. <http://www.pewglobal.org/interactives/global-population-by-income>.

W ramach podsumowania zagadnienia przyczyn ubóstwa i przejścia do problemu jego ograniczania warto wspomnieć o Celu Zrównoważonego Rozwoju nr 1: Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie. Działania zaradcze są podejmowane na szczeblu międzynarodowym, ale także każdy i każda z nas dzięki „małym” decyzjom codziennie może się przyczyniać do poprawy sytuacji najbiedniejszych mieszkańców i mieszkańek świata. Więcej informacji na ten temat: <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.

4 minuty

Zaproś uczniów i uczennice do obejrzenia spotów akcji „Kupuj Odpowiedzialnie”.

- *Dlaczego banany są takie tanie?* (2:01) (<http://bit.ly/FilmBanany>)
- *A jakie są Twoje ubrania?* (0:40) (<http://bit.ly/FilmUbrania>)
- *Chcemy wiedzieć!* (1:21) (<http://bit.ly/FilmButy>)

7 minut

Podziel młodzież na grupy. Następnie rozdaj uczniom i uczennicom arkusze papieru z zapisanym na nich pytaniem: W jaki sposób jako konsument mogę przeciwdziałać ubóstwu lokalnie i na świecie? Poproś, aby w ciągu pięciu minut zapisali jak najwięcej pomysłów, które będą odpowiedzią na tak postawiony problem.

Istnieje wiele działań wspierających ograniczanie ubóstwa. Ważne jest, aby uczniowie i uczennice mieli świadomość, że mogą przeciwdziałać temu zjawisku także swoimi codziennymi decyzjami. Dobrze byłoby tu poruszyć zagadnienie bycia świadomym konsumentem (por. scenariusz „Ile kart stałego klienta miałaby dziś żona modna? Aktualna wymowa satyry Ignacego Krasickiego”).

Świadomy konsument:

- *nie kupuje produktów firm, które świadomie łamią prawa pracownicze, szkodzą środowisku (więcej na stronie Fundacji Kupuj Odpowiedzialnie, <https://www.ekonsument.pl>), a wybiera te, które wspierają ruch sprawiedliwego handlu (fair trade)*
- *odpowiedzialnie gospodaruje zasobami naturalnymi*
- *nie marnuje żywności,*
- *wspiera działania organizacji pomocowych, w tym zajmujących się pomocą humanitarną lub współpracą rozwojową – zapoznaje się z ich działalnością, może włączyć się w wolontariat, nawiązać współpracę, zaprosić gości do szkoły itp.*

8 minut

Poproś kolejne grupy, aby przedstawiły wyniki swojej pracy. Arkusze możecie powiesić w widocznym miejscu w klasie.

Podsumowanie

5 minut

Narysuj na tablicy trzy kształty: plecak, komiksowy dymek i lupę. Obok zapisz pytania: przy plecaku „Co postaram się wprowadzić w życie?”, przy dymku „Nad czym pomyślę?”, przy lupie „O czym dowiem się więcej?”. Rozdaj samoprzylepne karteczki i poproś, aby młodzież napisała na nich odpowiedzi w dowolnej formie (krótkie zdania, pojedyncze hasła, rysunki itp.), a następnie umieściła je w wyznaczonych miejscach.

Praca domowa

1. Poproś uczniów i uczennice, aby odszukali informacje o certyfikatach przyznawanych przez niezależne organizacje produktom, które wytwarza się przy poszanowaniu praw pracowniczych oraz nie szkodząc środowisku naturalnemu.
2. Zaproponuj, aby spośród pomysłów, które pojawiły się jako odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób można wspierać ograniczanie ubóstwa, każda osoba wybrała przynajmniej jeden i spróbowała wcielić go w życie w określonym czasie (np. miesiąca). Po tym okresie uczniowie i uczennice będą mieć możliwość zaprezentowania efektów podjętych działań w wybranej przez siebie formie (np. kolażu, filmu, artykułu do gazetki szkolnej lub lokalnej, prezentacji multimedialnej).

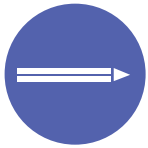
Źródła:

- Życie w Londynie w XIX wieku, <http://www.historya.pl/zycie-w-londynie-pod-koniec-xix-wieku>.
- Scenariusz zajęć *Rozumienie bogactwa i ubóstwa*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, <https://globalna.ceo.org.pl/godzina-wychowawcza/scenariusze-i-gry/rozumienie-bogactwa-i-ubostwa>.
- Strona Fundacji Kupuj Odpowiedzialnie, <https://www.ekonsument.pl>.
- Zestaw plansz do wydrukowania w formacie A4 zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- Platforma społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju, Cel 1: Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie*, <http://www.un.org.pl/cel1>.
- Spoty akcji „Kupuj Odpowiedzialnie”: *Dlaczego banany są takie tanie?*, <http://bit.ly/FilmBanany>; *A jakie są Twoje ubrania?*, <http://bit.ly/FilmUbrania>; *Chcemy wiedzieć!*, <http://bit.ly/FilmButy>.

15

SCENARIUSZ

Człowiek i jego prawa. Praca z tekstem *Quo vadis* Henryka Sienkiewicza

JOANNA
KOSTRZEWA

KLASY VII–VIII

45 MINUT

Scenariusz zaprasza uczniów i uczennice do zapoznania się z zapisami Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i analizy kilku przykładów naruszania praw człowieka we współczesnym świecie. Pretekstem do podjęcia tego tematu staje się *Quo vadis* Henryka Sienkiewicza. Młodzież dowiaduje się, że uchwalenie Deklaracji było znaczącym krokiem na drodze do zagwarantowania praw i wolności jednostki, jednak nadal niezbędne są solidarne działania wszystkich państw, żeby przestrzegać tych praw i je chronić, oraz działania każdego i każdej z nas indywidualnie, aby reagować na ich naruszenie. Uczniowie i uczennice dokonują głębszej interpretacji lektury z uwzględnieniem jej kontekstu historycznego oraz utrwalają umiejętność pisania listu.

Pytanie kluczowe

W jaki sposób mogę
reagować na naruszenie
praw człowieka?

Cele zajęć:

- dowiesz się, co oznaczają wybrane zapisy powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz zapoznasz się z przykładami naruszania praw człowieka pojawiającymi się w *Quo vadis* i współcześnie
- wyjaśnisz, jak możesz przyczynić się do przestrzegania praw człowieka

Związek z podstawą programową:

I: 1.7–11, 2.1–2, III: 1.6, IV: 1–2

Zagadnienia:

pokój i konflikty na świecie, władza polityczna, demokracja i prawa człowieka

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 10 Mniej nierówności
- 16 Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Metody:

burza pomysłów, praca z tekstem, dyskusja, narzędzie online AnswerGarden (opcjonalnie)

Formy pracy:

praca w parach, praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

czerwona kostka metodyczna, załączniki

Wprowadzenie

8 minut

Poproś młodzież, aby w parach zastanowiła się nad odpowiedzią na pytanie: jak wyglądałoby moje życie, gdybym nie miał lub nie miała praw. Chętni uczniowie i uczennice dzielą się swoimi przemyśleniami na forum klasy. Po zapisaniu tematu przedstaw cele lekcji oraz porozmawiaj z klasą na temat poziomu ich zrozumienia.

Praca właściwa

20 minut

Wyjaśnij uczniom i uczennicom, że występujące na przestrzeni wieków przejawy łamania praw człowieka, w szczególności zbrodnie II wojny światowej, doprowadziły do uchwalenia przez społeczność międzynarodową Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Krótko przybliż klasie historię powstania i charakterystykę tego dokumentu. Dodaj, że czasy panowania rzymskiego cesarza Nerona to lata 54–68 n.e., kiedy Deklaracja jeszcze nie istniała, aby ktokolwiek mógł bronić praw ludzi, powołując się na jej zapisy. Połącz swoich podopiecznych w pięć grup, a następnie rozdaj karty pracy z załącznika nr 1. Poproś o wykonanie pierwszego zadania polegającego na sparafrazowaniu treści dwóch artykułów Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka na grupę (załącznik nr 1).

I grupa – artykuły 3 i 4; II grupa – artykuły 5 i 9; III grupa – artykuły 10 i 11; IV grupa – artykuły 12 i 18; V grupa – artykuły 19 i 20.

W drugiej kolejności poproś uczniów i uczennice o znalezienie w tekście *Quo vadis* Henryka Sienkiewicza przykładów łamania praw człowieka odpowiadających poszczególnym zapisom Deklaracji. Zachęć młodzież do zaprezentowania wykonanych zadań na forum klasy. Podczas prezentacji efektów pracy zespołów młodzież samodzielnie uzupełnia notatki na karcie pracy.

10 minut

Zwróć uwagę młodzieży, że choć omawiany podczas lekcji dokument istnieje od wielu lat, jego zapisy nie są przestrzegane z powodów o podłożu religijnym, politycznym, gospodarczym, społecznym, militarnym, kulturowym. Rozdaj uczniom i uczennicom pracującym w tym samych grupach teksty z historiami łamania praw człowieka, do jakich dochodziło w różnych krajach na świecie na przestrzeni ostatnich kilku lat, w tym w Polsce (załącznik nr 2). Zachęć uczniów i uczennice, aby w grupach zastanowili się, jakie prawa są naruszane w poszczególnych przypadkach i spróbowali je dopasować do artykułów Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka na karcie pracy w załączniku nr 1.

5 minut

Przedstaw klasie działalność Amnesty International, międzynarodowej organizacji pozarządowej, której celem jest zapobieganie naruszeniom praw człowieka (<https://amnesty.org.pl/>). Zastanówcie się wspólnie nad pytaniem kluczowym i odpowiedzcie, w jaki sposób uczniowie i uczennice mogą reagować na sytuacje łamania praw człowieka na świecie. Wspomnij klasie, że do lepszej ochrony praw człowieka przyczynia się realizacja Celów Zrównoważonego Rozwoju (więcej pod adresem: <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>).

Wszyscy możemy domagać się przestrzegania praworządności jako konsumenci i konsumentki, na przykład poprzez bojkotowanie produktów z krajów łamiących prawa człowieka czy wspieranie uczciwych praktyk handlowych, oraz jako obywatele i obywatelki, wpływając na polityków i opinię publiczną poprzez udział w wyborach czy pokojowych manifestacjach.

Możesz również opowiedzieć uczniom o pilnych akcjach Amnesty International (<https://amnesty.org.pl/uwaga-akcja/>), które pozwalają na reagowanie pośrednie poprzez wysyłanie petycji czy listów w obronie osób prześladowanych. Warto również regularnie wspierać rzetelne organizacje działające na rzecz ochrony praw człowieka, na przykład śledząc ich bieżącą działalność, przekazując środki finansowe lub poświęcając swój czas w ramach działań wolontariackich.

Podsumowanie

5 minut

Wspólnie z młodzieżą podsumuj lekcję, wykorzystując czerwoną kostkę metodyczną, na której znajdują się poniższe pytania

Czego jeszcze chcesz się dowiedzieć na ten temat?
Jak Twoim zdaniem najlepiej nauczyć kogoś tego tematu?
Co z tego tematu jest dla Ciebie ważne?
Jak zastosujesz ten temat w życiu?
Co z tego tematu powinniśmy zapamiętać?

Nauczyciel rzuca kostkę do dowolnie wybranej osoby z klasy, która odpowiada na pytanie zobaczone po jej złapaniu. Po udzieleniu odpowiedzi odrzuca kostkę kolejnej osobie. Jeśli nauczyciel nie posiada takiej pomocy metodycznej, może przygotować losowanie tych samych pytań, jakie znajdują się na kostce.

Możesz do podsumowania wykorzystać narzędzie online AnswerGarden, służące do zbierania informacji zwrotnej od grupy (<https://answergarden.ch/create/>). Za jego pomocą młodzież, wykorzystując własne telefony komórkowe, skanuje kod QR wyświetlony na tablicy i zostaje odesłana na przykład do strony z niedokończonymi zdaniami do uzupełnienia: Podczas dzisiejszej lekcji dowiedziałam lub dowiedziałem się, że..., Umiem..., Rozumiem..., Uczniowie i uczennice, dalej wykorzystując telefony komórkowe, udzielają odpowiedzi, które zbiorczo pokazują się na stronie wyświetlonej na tablicy.

Jak korzystać z narzędzia AnswerGarden?

- otwórz stronę <http://answergarden.ch/>,
- naciśnij **Create AnswerGarden**, a gdy pojawi się **Create a new AnswerGarden**, wpisz pod **Topic for your new AnswerGarden** pytanie, na które chcesz uzyskać odpowiedź, bądź też hasło na przykład mające sprowokować klasę do burzy pomysłów,
- wybierz długość odpowiedzi (**Answer Length**), czas, w jakim pytanie lub hasło może być dostępne dla uczniów (**Add Local Discoverability**) i naciśnij **Create**,
- po naciśnięciu **QR** kod QR zostaje wygenerowany wraz z linkiem (link dla tych, którzy mają problem z zeskanowaniem kodu),
- po zeskanowaniu kodu telefonem komórkowym lub wpisaniu linku znajdujemy się na stronie <http://answergarden.ch/>, gdzie ukazuje się pytanie lub hasło, na które można odpowiedzieć; odwiedzający stronę potwierdzają swoją odpowiedź poprzez **Submit**, aby była widoczna dla wszystkich.

Praca domowa

1. Poproś uczniów i uczennice o napisanie listu w ramach „Uwaga akcja!” Amnesty International, by pomóc osobie, której prawa człowieka są naruszane.
2. Zaproponuj młodzieży, aby przygotowała list do Nerona, postaci historycznej i bohatera Quo vadis Henryka Sienkiewicza. Poleć, aby w liście wyjaśniła mu, co to są prawa człowieka i czym jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka.

Źródła:

- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, <http://bit.ly/DeklaracjaPrawCzlowieka>.
- Amnesty International, *Pięć historii o łamaniu praw człowieka, o których prawdopodobnie nie masz pojęcia*, 2013, <http://bit.ly/5HistoriiAmnesty>.
- Amnesty International, *Prawa człowieka w Polsce*, <https://amnesty.org.pl/kampanie/prawa-czlowieka-w-polsce/>.
- Zestaw plansz do wydrukowania w formacie A4 zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- Platforma społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju*, <http://www.un.org.pl>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Analiza przykładów naruszania praw człowieka w powieści Quo vadis i w czasach współczesnych

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Współczesne historie naruszania praw człowieka

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Analiza przykładów naruszania praw człowieka w powieści *Quo vadis* i w czasach współczesnych

Wybrane artykuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka	Znaczenie artykułu	Przykłady naruszania praw człowieka w <i>Quo vadis</i>	Przykłady naruszania praw człowieka współcześnie
<p>Artykuł 3 Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swojej osoby.</p>			
<p>Artykuł 4 Nikt nie może pozostawać w stanie niewolnictwa lub służebności; niewolnictwo i handel niewolnikami we wszystkich formach będą zakazane.</p>			
<p>Artykuł 5 Nikt nie może być poddany torturom lub okrutnemu, niehumanitarnemu albo upokarzającemu traktowaniu lub karaniu.</p>			
<p>Artykuł 9 Nikt nie może być poddany arbitralnemu zatrzymaniu i aresztowaniu lub wygnaniu z kraju.</p>			
<p>Artykuł 10 Każdy człowiek przy rozstrzygnięciu o jego prawach i zobowiązaniach lub o skierowaniu przeciwko niemu oskarżenia o przestępstwo jest uprawniony na warunkach całkowitej równości do sprawiedliwego i publicznego wysłuchania przez niezależny i bezstronny sąd.</p>			
<p>Artykuł 11 Każdy człowiek oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo, aby uznawano go za niewinnego dopóty, dopóki wina nie zostanie udowodniona mu zgodnie z prawem podczas publicznego procesu, w którym miał wszystkie gwarancje konieczne do swojej obrony.</p>			

Artykuł 12

Nikt nie może być poddany arbitralnemu ingerowaniu w jego życie prywatne, rodzinne, domowe lub korespondencję ani też atakom na jego honor i dobre imię. Każdy człowiek ma prawo do ochrony prawnej przeciwko takim ingerencjom i atakom.

Artykuł 18

Każdy człowiek ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii; prawo to obejmuje wolność zmiany religii lub wiary oraz wolność głoszenia swej religii lub wiary, bądź indywidualnie, bądź wspólnie z innymi ludźmi, publicznie lub prywatnie poprzez nauczanie, praktykowanie, uprawianie kultu i praktyk religijnych.

Artykuł 19

Każdy człowiek ma prawo do wolności poglądów i swobodnego ich wyrażania; prawo to obejmuje swobodę posiadania niezależnych poglądów, poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i idei wszelkimi środkami, bez względu na granice.

Artykuł 20

Każdy człowiek ma prawo do wolności pokojowego zgromadzania się i zrzeszania.

Załącznik 2 – Materiał pomocniczy: Współczesne historie naruszania praw człowieka

GWINEA BISSAU

Po upływie 10 miesięcy od wojskowego zamachu stanu w kwietniu 2012 r. rozpoczęto represje mające na celu stłumienie krytyki nowych władz. Nadużycia praw człowieka oraz podstawowych wolności są wciąż powszechne w tym zachodnioafrykańskim kraju.

Demonstracje wciąż pozostają zabronione, dziennikarze są aresztowani lub padają ofiarami prześladowań i nękania. Na domiar złego bezprawne egzekucje zasądzone po zamachu stanu nie zostały do tej pory zbadane, a sprawcy przestępstw wciąż pozostają na wolności.

W październiku zeszłego roku niezależny dziennikarz António Ali Silva uciekł z kraju po tym, jak żołnierze wkroczyli do jego domu i prawdopodobnie grozili mu, że go zabiją. Silva wcześniej napisał na swoim blogu o dowódcy sił zbrojnych, za co został aresztowany i pobity.

MACEDONIA

Bycie Romem w Macedonii nie jest łatwe. Dla kobiet pochodzenia romskiego sytuacja jest jeszcze trudniejsza. Doświadczają one wyraźnej dyskryminacji, kiedy próbują znaleźć pracę, zapewnić sobie dostęp do edukacji lub do opieki medycznej.

Wiele uczennic nie zdaje, co, jak twierdzi Amnesty International, wynika m.in. ze stereotypu, że romscy rodzice nie zdają sobie sprawy ze znaczenia edukacji dziewczynek. Ma to negatywny wpływ na wymagania nauczycieli wobec romskich dzieci.

Władze zrobiły bardzo mało, aby zmienić tę sytuację. Międzynarodowe naciski doprowadziły jedynie do podjęcia, bez większego entuzjazmu, działań, które nie zostały efektywnie wprowadzone w życie.

ZJEDNOCZONE EMIRATY ARABSKIE (ZEA)

Pod lśniącyimi fasadami bogato wyposażonych drapaczy chmur i szerokimi uśmiechami państwowych urzędników ds. praw człowieka kryje się drugie dno – beznadziejna rzeczywistość dotycząca praw człowieka w Zjednoczonych Emiratach Arabskich.

W dzisiejszych ZEA tortury są stosowane niemalże bezkarnie, a opozycjoniści, w tym więźniowie sumienia, są notorycznie aresztowani i przetrzymywani przez wiele miesięcy bez aktu oskarżenia i procesu. W 2011 r. pięciu dysydentów zostało skazanych na karę więzienia.

Zagraniczni pracownicy, w tym kobiety zajmujące się domem, w dalszym ciągu są pozbawieni istotnych praw. Kobiety są dyskryminowane zarówno w prawie, jak i w praktyce, a kara śmierci wciąż jest orzekana.

W styczniu 2013 r. Rada Praw Człowieka ONZ dokładnie zbadała przestrzeganie praw człowieka w ZEA, które w 2008 r. zobowiązały się do znacznej poprawy w tej kwestii. Noc wcześniej 94 aktywistów trafiło przed sąd za krytykę rządu. Zbieg okoliczności tych dwóch wydarzeń jedynie potwierdza, że jak dotąd obietnice „zostały tylko na papierze”.

WIETNAM

Z dala od kontroli mediów Wietnam staje się jednym z największych więzień dla obrońców praw człowieka w południowo-wschodniej Azji.

Obrońcy praw człowieka często są skazywani na dziesięcioletnie kary więzienia poprzedzane przez procesy sądowe, które ze sprawiedliwością i transparentnością nie mają nic wspólnego. Sądy stosują wręcz orwellowskie oskarżenia, m.in. o „prowadzenie propagandy antyrządowej” lub „działania mające na celu obalenie rządu”.

Wszystko to pomimo wolności słowa zagwarantowanej w konstytucji Wietnamu.

Na przykład 24 września 2012 r. trzech wietnamskich bloggerów zostało skazanych na karę od 4 do 12 lat więzienia za szerzenie propagandy skierowanej przeciwko państwu. Nguyen Van Hai, Ta Phong Tan i Phan Thanh Hai, którzy w 2007 r. wspólnie założyli Niezależne Wietnamskie Stowarzyszenie Dziennikarzy, prowadzili kampanię na rzecz wolnej prasy i innych inicjatyw wspierających demokrację. Ich proces trwał zaledwie kilka godzin. W tym czasie część krewnych bloggerów i osoby ich wspierające zostały celowo aresztowane, aby w ten sposób uniemożliwić im udział w procesie sądowym.

Źródło: Amnesty International, Pięć historii o łamaniu praw człowieka, o których prawdopodobnie nie masz pojęcia, 2013, <http://bit.ly/5HistoryAmnesty>.

POLSKA

Przyjęte na przestrzeni ostatnich kilku lat nowelizacje prawa o zgromadzeniach, ustaw regulujących sądownictwo, jak również ustaw o policji i kodeksu postępowania karnego doprowadziły do rozszerzenia skali inwigilacji prowadzonej przez organy ochrony porządku publicznego w Polsce. Amnesty International udokumentowała następujące oznaki nasilającego się ograniczania możliwości korzystania z wolności zgromadzeń i wolności wypowiedzi w Polsce:

- tłumienie protestów przejawiające się użyciem siły wobec ich uczestników, brak pociągania do odpowiedzialności winnych łamania praw człowieka oraz ściganie karne uczestników pokojowych protestów,
- nierówne traktowanie zgromadzeń – zarówno w prawie, jak i w praktyce,
- inwigilacja uczestników zgromadzeń,
- ograniczanie niezależności sądów, które odgrywają istotną rolę w ochronie wolności zgromadzeń i wolności wypowiedzi.

Źródło: Amnesty International, *Prawa człowieka w Polsce*, <https://amnesty.org.pl/kampanie/prawa-czlowieka-w-polsce/>.

Kwestionariusz ewaluacji materiałów

Zachęcamy do skorzystania z krótkiego kwestionariusza, który pomoże Państwu dokonać ewaluacji zajęć przeprowadzonych na podstawie materiałów zawartych w niniejszej publikacji. Wypełniony kwestionariusz mogą Państwo przesłać do nas mailem (globalna@ceo.org.pl) lub pocztą; mogą go Państwo także wypełnić bezpośrednio na stronie internetowej: <http://bit.ly/EwaluacjaMaterialow>. Będziemy wdzięczni za wszelkie uwagi i komentarze.

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej,
ul. Noakowskiego 10/1, 00-666 Warszawa, z dopiskiem „W świat z klasą”

Informacje o osobie testującej oraz grupie:

Imię i nazwisko:

E-mail:

Adres szkoły/institucji:

Tytuł publikacji oraz scenariusza/ćwiczenia/projektu:

Liczebność grupy:

Rodzaj zajęć, na których przetestowano materiał: lekcja przedmiotowa/koło zainteresowań/inne (jakie?):

Przygotowanie do prowadzenia zajęć:

Ile czasu wymagało przygotowanie się do zajęć na podstawie wykorzystanego materiału?

Czy przygotowując się do prowadzenia zajęć sięgał Pan/Pani do innych materiałów niż zawarte w niniejszej publikacji? Jeśli tak – po jakie?

Prowadzenie:

W jakim stopniu udało się Panu/Pani zrealizować cele i poszczególne elementy wykorzystanego materiału? Jeśli jakiś cel lub element nie został zrealizowany, prosimy o wskazanie go i uzasadnienie.

Jakie elementy materiału szczególnie się sprawdziły, a jakie okazały się trudne do realizacji bądź niezrozumiałe? Dlaczego?

Reakcje uczniów i uczennic:

W jakim stopniu uczniowie/uczennice zaangażowali się w zajęcia przeprowadzone na podstawie zaproponowanego materiału?

Czy treści zawarte w materiale wymagały dodatkowego wyjaśnienia? Jeśli tak, to które?

Dodatkowe uwagi:

„W świat z klasą” to polska edycja międzynarodowego projektu „Global Issues – Global Subjects” realizowanego przez konsorcjum 10 organizacji, którego liderem jest Centrum Edukacji Obywatelskiej. Celem projektu jest systematyczne włączanie wątków edukacji globalnej, Celów Zrównoważonego Rozwoju i trudnych zagadnień globalnych: migracji, zmiany klimatu oraz równości płci do nauczania przedmiotowego w klasach IV–VIII szkoły podstawowej oraz wsparcie nauczycieli i nauczycielek w tym zakresie.

Partnerzy projektu: Anropolis (Węgry), ACS – Associazione di Cooperazione e Solidarietà (Włochy), ARPOK (Czechy), People in Need (Słowacja), Humanitas – Centre for Global Learning and Cooperation (Słowenia), Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej (Polska), Leeds Development Education Centre (Anglia), Le Partenariat (Francja), Scottish Development Education Centre (Szkocja), Südwind – Verein für Entwicklungspolitik & globale Gerechtigkeit (Austria).

Autorki:

Katarzyna Dzieciółowska, Elżbieta Krawczyk, Joanna Kostrzewa, Sylwia Międzybrodzka

Redakcja merytoryczna:

Katarzyna Dzieciółowska, Marta Jackowska-Uwadizu, Marta Kałużyńska, Elżbieta Krawczyk

Redakcja językowa i korekta:

Ewa Furgał, Justyna Yiğitler

Projekt graficzny i skład:

 RZECZYOBRAZKOWE

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl

Wydanie I, Warszawa 2018

Druk: Drukarnia Siedem

ISBN: 978-83-66150-20-1

Wydrukowano na papierze ekologicznym.

polska pomoc

Publikacja jest współfinansowana w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz ze środków Unii Europejskiej.

Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autorów/autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP ani Unii Europejskiej.

Publikacja *Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w szkole podstawowej* jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2018.

Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach i posiadaczkach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.

Wersja elektroniczna publikacji jest dostępna na stronie:

<http://bit.ly/PublikacjaPolski>

Dostęp do stron internetowych wymienionych w publikacji: listopad 2018.

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

1 KONIEC Z UBÓSTWEM

Wyełiminować ubóstwo na całym świecie

2 ZERO GŁODU

Koniec z głodem, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i zrównoważone rolnictwo

3 DOBRE ZDROWIE I JAKOŚĆ ŻYCIA

Zapewnić wszystkim ludziom zdrowe życie i dobrobyt

4 DOBRA JAKOŚĆ EDUKACJI

Wysokiej jakości edukacja dla wszystkich, uczenie się przez całe życie

5 RÓWNOŚĆ PŁCI

Osiągnąć równość płci, wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt

6 CZYSTA WODA I WARTKI SANITARNE

Zapewnić wszystkim dostęp do wody i warunków sanitarnych

7 CZYSTA I DOSTĘPNA ENERGIA

Zapewnić wszystkim dostęp do stabilnej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie

8 WZROST GOSPODARZY I GODNA PRACA

Inkluzywny wzrost gospodarczy, produktywne zatrudnienie, godna praca dla wszystkich

9 INNOWACYJNOŚĆ, PRZEMYSŁ, INFRASTRUKTURA

Stabilna infrastruktura, zrównoważony przemysł, wspieranie innowacyjności

10 MNIEJ NIERÓWNOŚCI

Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami

11 ZRÓWNOWAŻONE MIASTA I SPOŁECZNOŚCI

Bezpieczne miasta i osiedla ludzkie sprzyjające włączeniu społecznemu

12 ODPOWIEDZIALNA KONSUMPCJA I PRODUKCJA

Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji

13 DZIAŁANIA W DZIEDZINIE KLIMATU

Pilne działania zwalczające zmiany klimatyczne i ich skutki

14 ŻYCIE POD WODĄ

Chronić oceany, morza i zasoby morskie

15 ŻYCIE NA LĄDZIE

Ochrona zrównoważonych ekosystemów lądowych i różnorodności biologicznej

16 POKÓJ, SPRAWIEDLIWOŚĆ I SILNE INSTYTUCJE

Pokoje i inkluzywne społeczeństwa, silne i odpowiedzialne instytucje

17 PARTNERSTWA NA RZECZ CEŁÓW

Ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju

Publikacje i materiały Centrum Edukacji Obywatelskiej
z zakresu edukacji globalnej są dostępne na stronie: globalna.ceo.org.pl.

Centrum Edukacji Obywatelskiej jest największą polską organizacją pozarządową działającą w sektorze edukacji. Od 25 lat zmieniamy polską szkołę i konsekwentnie pracujemy na rzecz tego, by młodzi ludzie uczyli się mądrzej i ciekawiej, a praca nauczycieli i nauczycielek oraz dyrektorów i dyrektorek była bardziej efektywna i satysfakcjonująca. Wprowadzamy do szkół nowoczesne metody nauczania oraz ocenianie kształtujące. Prowadzimy programy, które pomagają młodym ludziom zrozumieć świat, rozwijają krytyczne myślenie, wiarę we własne możliwości, uczą przedsiębiorczości i odpowiedzialności, zachęcają do angażowania się w życie publiczne i działania na rzecz innych. Rocznie realizujemy ponad 20 programów edukacyjnych, współpracując z 4 tys. szkół w Polsce, szkoląc 20 tys. nauczycieli i dyrektorów oraz angażując do działania ponad 100 tys. młodych ludzi.